6
3-D 10
36

M

6
1 I
24

10

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

6-3-D-36

[illegible]

Collig. Rom. Societ. Jesu 6.1.I.24.

LILII GRE GORII GYRALDI FERRARIENSIS, DE RE nautica libellus, admiranda quadam & recondita eruditione referꝰtus, nunc primum & naꝰtus & æditus.

catalog. inscript.



BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

Cum priuilegio Cæſareo.

Baſileæ, apud Mich. Iſingrinium.

M. D. XL.

Bibl. S.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE ROMA

HERCVLI DVCI MAXIMO.

Iam claſsis bene nauibus referta eſt,
Inſtructi ſimul ordines, & ipſa
Armamenta parata, machinæq́;,
Vt fluctus ferat impetumq́; uenti.
Adhuc ſed tamen artifex ueretur,
Ignem ne patiatur & procellas,
Quod nondum datus imperator illi.
Si DVX *magne uoles nouæ præeſſe*
Inſtructæ ſimul & fauere claſſi,
Non ignem patietur & procellas.

LILII GREGORII GYRALDI FERRARIEN. ad D. HERCVLEM II. Eſteñ. Ferrarienſium principem, in librum de re nautica PRAEFATIO.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE ROMA

COllegeram Illuſtriſs. Princeps annis ſuperiorib. quandã quaſi uaſorum congeriem, & ex ijs confuſum incompoſitumq́; uelut aceruum accumulaueram: uiſum mihi poſtea eſt non ingratũ ſtudioſis fore, ſi in proprias partes & in uolumina diſtinguerem, hoc eſt, ut ſuis quæq; miniſterijs redderem, idq́; in primis feceram de uaſis, quæ ad deorum ſacrificia, eorumq́; ceremonias pertinere uidebantur: tum de ijs quæ ſepulchralia nuncupaui. Nunc nõ diuerſa modò totius rei nauticæ & nauigiorum uocabula, ſed & eorum membra ac ſymmetrias, armamentáque omnia quantum in me fuit ſum

executus, idq́ ſummorum uirorum autoritate & exemplo, & in primis Apollodori, qui apud Græcos eam rem diligentiſsimè pertractauit, & nonnihil Iulius Pollux in Onomaſtico: autores itē qui de Architectura, quiq́ de re militari perſcripſerunt, ut hiſtoricos mittā. Extat & Alberti Leonis nauis. Audio & nonnullos hodie idem conari, ſed, quo ego modo, neminem. Ardua profectò prouincia, & quæ minimè fuerat imbecilli ac parum firmo tentanda. Sed cum collegiſſem, quid facerem? fuerat ne, quæ tanto labore & ſtudio fuerat comparata, tineis & blattis mittenda? aut igne aquisúe abolenda? minime. Præſtandum quod poſsumus. Bene quoquo modo merendum. Etenim ſi nō coryphæos, & emeritos, candidatos ſaltem demerebimus: nec talentum ingratus infodiam. Quare te Princeps opt. max. oro, ut

oro, ut oram ſoluenti adſis, & tuo fauore protegas, quæ tuo nixi præſidio in lucem damus. Sed iam inſtituti operis initia paulò altius repetam, ut in re tam humili uaria ſaltem lectione te, uel per te potius lectorem detineam, atque in primis, quæ de inuentoribus diuerſa traduntur, quambreuiſſime potero in medium proferam.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

LILII GREGORII GYRALDI FERRARIENSIS, DE re nautica libellus.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

Varia de nauiũ earumq́ armamentorum inuentione, & qui primũ in re nautica, ſydera, Magnetisq́ pyxidem excogitauere. Caput 1.

IGitur, ut ab hoc incipiã, Neptunus nauigãdi artẽ inueniſſe, claſſemq́ inſtituiſſe à Cretenſib. dictus eſt: quin, ut ait Diodor. à Saturno patre claſsi maritimæ præfectus eſt, eaq́ in primis ratione maris deus habitus eſt. Alij Mineruã primã nauem molitam eſſe tradunt, quod cũ poëtis Tertullianus, in eo qui eſt de corona militis, prodidit. Ethicus tamẽ Hiſter, qui in latinum ſermonẽ ab Hieronymo conuerſus creditur, Pyrrhonum inquit magum antiquiſsimũ ratem primam in Lydia fabricaſſe. Idem & Iſi-

dorus, ſed Pyrrhoni nõ meminit. Euſebius Pamphili ex Phœnicum theologia, Vſonem ait arboribus amputatis ambuſtisque primum mare ingreſſum. Subiungit idem, Samothracas primos naues conſtruxiſſe. Clemens uero Alexandreus, Atlantem in Libya naues excogitaſſe ſcribit. Pomponius Mela, Phœnicas ait maria adire inſtituiſſe. quod & Tibullus eo uerſiculo teſtat̃, Prima ratem uentis credere docta Tyros. Dionyſius Punicus, Ægyptiorum inuentũ naues arbitrat̃. Nam & ex Ægypto Danaum in Græciam ueniſſe legimus, cum Ægyptum fratrem fugeret, unde & nauis ab eius nomine δαναὶς nuncupata eſt. Sunt inter Græcos qui eã pentecontoron fuiſſe affirment, ſic à numero filiarum appellatam. Heſiodus poeta Myrmidonas in Ægina inſula primos nauigaſſe putauit. Thucydides Corinthios ait naues ad eam

formã

formā excogitaſſe,qua ſuo tēpore Athenienſes utebantur. quo loco idem ſcriptor colligit,qui in tota Gręcia primi nauigare cœperunt. Sed & Plinij hac de re uerba meo arbitratu interpolata ſubſcribā: Primus,inquit,nauem in Gręciam ex Ægypto Danaus aduexit, antè ratibus nauigabat̃, inuentis in mari rubro inter inſulas ab Erythra rege. Reperiuntur qui Myſos & Troianos priores excogitaſſe in Helleſponto putent,cum tranſirēt aduerſus Thracas. Paulò mox ſubdit: Longa naue Iaſonē primū nauigaſſe,Philoſtephanus autor eſt. Charax uero nō una ſolū naue, ſed claſſe Iaſonem nauigaſſe ſcriptum reliquit. Diodorus tamen Siculus, Seſoſtrin Ægyptiorum regem longa naue primum nauigaſſe prodidit. Idem et Herodotus, qui ait Erythræos ab eo rege longis nauibus ad deditionē redactos. Celebratur & illa eiuſdem regis

nauis ex cedro CC. & LXXX. cubitorum, quę exterius undiq; inaurata, intus uero deargentata fuit, deoq; maximo Thebarũ oblata. Egeſias Parrhalum longæ nauis inuentorem ſcribit, Cteſias Samyram, Saphanus Semiramin, Archimachus Ægeonem. Biremem Erythræos feciſſe Demaſthenes ſcribit. Triremem Amoclem Corinthium Thucydides, ni potius Aminoclen ex græco Thucydidis codice legamus. Quadriremem Carthaginenſes feciſſe Ariſtoteles prodidit, autore, ut ait Clemens, Voſporo. Quinquuiremē inſtituit Neſichthon Salaminius. Sex ordinum nauim Zenazoras Syracuſius. Ab eo numero ad deciremē Neſigeton. Alexãdrum magnũ ferunt inſtituiſſe ad XII. ordines. Demetriũ Antigoni ad XXX. Ptolemæum Philadelphum ad XL. Ptolemæum Philopatorē, qui & Tryphon cognominatus eſt, ad L. Onera

riam

riam nauim Hippius Tyrius inuenit, lembum Cyrenenſes, cymbam Phœnices, celocem Rhodij, cercyram Cyprij, quę & cercuros uocatur, alia licet ſit opinio, eam ſcilicet à Corcyreis inuentam. Scaphā Illyrici excogitarūt. Ventorum uero rationē Æolus Hellenis, ut Plinius: ut poëtæ, Hippotæ filius inuenit. Syderum obſeruationē in nauigādo Phœnices, nōnulli Thaleta Mileſium unum ex ſeptem inueniſſe prodiderunt. Diogen. Laërtius Phœcium Samium ait. Callimachus ſuo quodā iambico minoris urſæ inuentionem illi attribuit, qua Tyrij nauigationem ſuam dirigunt. Nuper quidem Luſitaniæ & Hiſpanę claſsis gubernatores Itali, auſtralis poli ſtellis cōſpectis, nauigationes regere cœperunt, quibus tot iam regiones parū antiquis ſcriptoribus cognitas ſubinde adeunt noſtri, ut nouum iam orbē uulgò inueniſſe dicantur. Sed & non

multis retro ſeculis Amalphis in Cã-pania oppido, antiquis nauigãdi uſus incognitus per magnetem & chaly-bem, quorum indicio nautę ad polos diriguntur, à Flauio quodam excogitatus traditur, quæ res nunc uulgari uoce, nautarum pyxis, ſeu pyxidicula magnetis appellat̃, qua cum tabula, in qua orbis deſcriptio eſt, nautæ curſus metiuntur, et facillime quantũ nauigationis peractũ ſit, intelligũt. Quare cum carerẽt antiqui, difficillime nauium curſum metiri poterãt. Longe eñ difficilior eius nauis ratio eſt, quã tradit Vitruuius in ſuæ architectonicæ decimo: ſint licet qui apud Plautũ uerſoriam exiſtiment nauticũ eſſe inſtrumentum, haud fermè huic pyxidiculæ magnetis abſimile, ex quo ſoluturi nautæ cognoſcerent, unde flarent uẽti, & an mare nauigationẽ admitteret. Sed nos iam reliqua proſequamur. Remi latitudinẽ inuenere,
inquit

inquit Plinius, Platææ, atq; ob id ego puto Platęenſium nauigationē à Strabone celebrari. Remum Copæ, uela Icarus inuenit, ait Plin. ut uero Diodorus, Æolus. Sunt qui Iſin putent, ut latius cum de uelis agemus docebimus. Malum & antennam Dædalus. Hippagū Salaminij, aut Pericles Athenieſis. Tectas naues longas, hoc eſt, cataphractas, Thaſij: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Roſtra naui addidit Piſæus, & Tyrrheni anchorā. Eupalamius eandem bidentem, uel ut Strabo ſcribit, Anacharſis Scytha. Idē Anacharſis harpagonas, & manus ferreas Pericles Athenienſis, adminicula gubernandi Tiphys adinueniſſe fert. Claſſe princeps depugnauit Minos. Ethicus uero Hiſter roſtratas naues ait in oceano ſeptentrionali à Gryphone quodam fabricatas, qui apud Scythas artifex exortus, multarum artium, et præcipuè

naualiũ & fornacum fuit, atq; ideo ab indigenis magus ipſe Grypho in deorum ſuorum numerum relatus eſt. Hactenus de nauium inuentoribus, earumq́; armamentis, de quibus etiã nonnullis latius ſuis locis agemus. In præſentia mittam quæ de naue Nochi in ſacra hiſtoria traduntur, qua ex aquarum alluuione, non humanum modo, ſed animantium genus omne reparatum legimus.

Quæ ex nauigatione uel commoda uel incommoda habeantur. Cap. II.

QVum ſatis multa, ut opinor, de nauigandi & nauium inuentione attulerim, priuſq́; ad cætera me conferã, nonnihil etiam de nauigationis cõmodis & incõmodis, tibi quàm potero breuius ſubiungere par uiſum eſt, ne quod potiſsimum in re qualibet cenſeri ſolet, prçterijſſe tibi uideri poſsim. Illa igit̃ nauigationis præcipua utilitas, illud eſt

commo-

cõmodum, quod uix ſine ipſa poſſet hominũ uita ſubſiſtere. Neq; enĩ ulla regio, non prouincia, nedum ciuitas ſibi ſola ad omnia ſufficit, ſed altera alterius & ope & auxilio indiget, hæc tritico & fruge, illa uino, alia paſtione, hæc auro & argento cęteriſq; metallis, alia materijs alijſq; rebus abundat: contrà, alia frugibus, uino, opibus uacat, uel horum aliquib. At nõ omnia hæc per nauigantiũ commercia cõmunia fiunt? non omnib. quantumuis longinquis nationibus nauigijs importantũ? Quanti ergo momẽti eſt in uita nauigatio, quantæq; utilitatis, cum tot cõmoda ex ea comparentur? cum nulla uel regio uel prouincia, nec quidẽ ciuitas, alterius opibus nõ indigeat. Exiſtimauit philoſophus Ariſtoteles, urbibus ac regnis expedire, ut promptam paratámque haberent nauigationis cõmoditatẽ, ſi libera eſſe uelint, alijſq; præeſſe. Il-

las nos certe uidemus cum in præſen tia, tum apud antiquos etiam urbes excelluiſſe, quæ nauigationẽ paratiorem habuere, ut Alexandria, Carthago, Athenę, Byzantium, Genua, Venetiæ, & cæteræ. Adde quod ex nauigatione, uentorum, turbinum, & tempeſtatũ ſigna certiſsima colliguntur. Adde et illud, quod nauigatio multis morbis medetur, ut docent Medici: nam & affectis phthiſi ſuccurrit, & egerentibus ſanguinem, ſicuti Anneo Gallioni poſt conſulatũ, ut ſe meminiſſe in xxxi. prodit Plinius. Alij addunt & multa alia, quæ fortaſsis ipſe omitto. Iam uero tibi quæ ex nauigatione incõmoda proueniãt uel inſint, ex plurimis pauca proferam. Sunt in primis pericula, quæ tot ſunt & tanta ut uix enumerari queãt, naufragia, latrocinia, prædones, piratæ, tempeſtates, cęca ſaxa, Scyllæ, Charybdes, breuia, Syrtes, ſcopuli, belluæ, & marina

ipſa

ipſa mõſtra humani ſanguinis auidiſ-
ſima, & eorum pleraq; nauigantibus
& nauibus inſidiantia. Quid? ſi cæte-
ra deſint, nónne tribus tantum, aut ad
ſummũ quatuor digitis, ut ait poëta ſa
tyricus, ſi ſit latiſsima teda, ſunt à mor
tis diſcrimine remoti qui nauigant? ut
rectè Bias, qui inter ſapientes numera
tur, nauigantes, nec inter uiuos, nec
inter mortuos reponendos cenſuerit.
Sunt & qui uentorũ & nauiũ quibus
imperant nauigantes ſeruos putent.
Plautus certè non minus uerè quàm
ſalſe illud ait, Negocij ſibi qui uolet
uim cõparare, Nauim & mulierẽ, hęc
duo cõparato. Nullæ ẽm res negociũ
maius habent, & ut Phocylides ait,
ἐπεὶ πλόος ἐστὶν ἄδηλος, quoniã, inquit, naui
gatio eſt inmanifeſta. Scribit in Phæ
dro Plato, quod qui in nauib. uerſan-
tur, rudes ſunt, & à moribus alieni: ne
tibi nunc recitem nautas infames à le-
gibus taxatos. Denique, ut ſemel finiã,

qui mare nauigant, ut ait Sapiens, pericula narrant. Mitto quæ Plinius, & quæ à poëtis traduntur: ipſam em̃ nauigationem, & qui primus nauigare cœperit, deteſtantur: ut ad alia cõmodum me conferam.

Cur nauis inuenta, & quæ oneri aut curſui aptior, déque earum ſymmetria nonnihil. Caput III.

RAtium uſum primũ fuiſſe diximus: deinde maior hominum induſtria naues excogitauit, quibus nos noſtráque tranſueheremus: hinc ad uarios uſus, piſcãdi, peregrinãdi, bellandi, ludendi, tranſlatæ ſunt. Nauibus quidam ſe uti dixere quaſi aquatico quodam elephanto, quẽ ſuis frenis moderent̃, et quò uelint agant. Aliĳ cõtrà, nauim affirmãt eſſe haud aliud quidpiam, quàm arcem quandam per maris æquora ambulantem. At nos iſta mittamus. Nauis fabricandæ exempla ueteres à piſcibus

ſcibus duxiſſe legimus: nam ab illorũ dorſo carinam, à capite proram, à cauda temonẽ, à branchijs remos formauerunt. Quidã non à piſcibus, ſed potius ab auibus id factũ arbitrati ſunt, unde & poëta, uelorum alas uocat. id quod & Heſiodus, νηὸς πτερὰ, ubi & Proclus id ab auibus deſumptum ait. Temonem quidem in naui ab auium cauda formatũ pleriq; credidere: ſed & ab auibus nunc quoque ſeruant roſtra uocabulum. Nauium uero in primis duo genera traduntur, onerariæ & curſoriæ: ſic enĩ potius quàm fugaces, ut quidam bene docti, quæ curſui aptæ ſunt appellarim. His longitudo aptior, illis latitudo. Hæ minus temonis imperio, illæ magis parent. Onerariæ longitudo ad latitudinẽ non minus tripla proportione eſſe debet. Curſoriæ non plus nona parte. Illud tamen utiq; obſeruatũ, ut quò latior onerariæ carina fuerit, eò firmiorem

forc ſuſtinendis ponderibus. Ita Curſoriæ, quo arctior carina, eo curſui agiliorem eſſe: quæ tamẽ ni ſaburra compleat, minus ſtabilis ut ſit neceſſe eſt, magisq́ue fluctib. uacillabit. Carina ampla uadoſis locis, gracilis alto mari tutior. Cui naui fuerint latera & prora celſa & ſublata, aduerſus quidem impetentes fluctus magis peruicax, uerùm eſt magis uentis obnoxia. Proræ ductus quo fuerit argutior, eo curſui promptior expeditiorq́ue. Puppis uerò quo gracilior, eo ſulcãdo mari aptior: quo uero latior, eo pigrior. Nauium umbones ac pectora, ualida & robuſta, pauloq́ue promptiora eſſe oportet, ut remorum uelorumúe appulſu fluctus propellant. ſubinde tamẽ ad puppim paulatim gracilis cõſtruenda nauis eſt, ut ueluti ſpõte ſua lubrico curſu elabi uideatur. Temonũ numerus nauigio firmitatẽ roburq́ue auget, curſum uero & uelocitatẽ minuit. Malo
nauis,

nauis, quē arborē quotidiano ſermone uocamus, æqua ac naui longitudo dari conuenit. Scribit Corn. Tacitus, breues naues à Germanico conſtructas, anguſta puppi, proraq́ꝫ, et lato utero, quo facilius fluctus tolerarent: quaſdam planas carinis, ut ſine noxa ſiderent: alias appoſitis utrinque gubernaculis, conuerſo ut repente nauigio, hinc uel illinc appellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta ueherentur, ſimulq́ꝫ aptæ ferendis equis. Sedem̄ huiuſmodi conficiendarum nauium artificium ac ſymmetriā planius percipies ex libello Leonis Alberti Florētini, qui Nauis inſcribitur. Nos noſtrum inſtitutū exequamur.

Ex qua materia naues confici, & quo tempore cædi debeat, utq́ꝫ ea non incendatur. Caput IIII.

NVnc ex qua materia conficiendæ naues ſint expediā, non ignarus ex multiplici et

uaria eas conſtrui ſolere, unde & pro-
uerbiū inoleuit apud antiquos, Nec
in naui cadentem lignum attingere,
cum in ea omnia fermè ſint ex ligno.
de ijs uidelicet, quæ paſsim & ubique
occurrāt, cuius & Lucianus meminit.
Qui igitur de re nautica præcepta tra
diderūt, has præcipuè arbores proba
uere. Cupreſſum, ex qua apud Aſſy-
rios naues fabricari teſtis eſt Ariſtobo
lus, & ab eo Arrianus. Theophraſtus
quoq; hanc diuturniorē cæteris arbo-
ribus tradit, id quod ex ualuis Dianæ
Epheſię cōprobat. Eius autē diuturni
tatis rationē Vitruuius in ſecundo li-
bro oſtendit. Pinus etiam domeſtica
ſiue ſylueſtris commendatur adeò, ut
plerunq; pro naue ipſa pinus à poëtis
accipiatur. Notiſsimū eſt Catullianū
illud, Peliaco quondā prognatæ uer
tice pinus Dicunt̄ liquidas Neptuni
naſſe per undas. Sed & Artemidorus
libro Onirocriticôn ſecundo, ipſam et
ſtrobi-

ſtrobilos, hoc eſt, eius nucleos in ſom-
niorũ interpretatione capiendos eſſe,
& nauigantibus omnibus ad naues,
quod ad ipſas præparandas pinus ido
neæ ſint, & pix & reſina, quæ ex ijs ar-
boribus proueniant. Picea quoq; ad
nauium uſum apta eſt, ſed putreſcere
celeriter incipit. Illud hoc loco mone-
re par eſt; quod πίτυς à Gaza & Her-
molao picea transfert̃, & πεύκη pinus,
cum alij pleriq; confundant: id quod
diligentius examinaui ex capite Dio-
ſcoridis de picea lib. 1. quo loco Mar-
cellus hallucinari ipſe uidet̃, cum alios
taxare uelit. Laudat̃ item abies, quæ
ad plurima uſum præſtat, quippe quę
operib. omnibus, ut ita dixerim, ædifi
catorijs aptiſsima eſt: ſed nauibus qui
dem propter flexum humidior capia-
tur neceſſe eſt, nam ad conglutinatio-
nem ſiccior aptior eſt. Nauis em̃ com
pacta ut extra mare fidelior cõſtat, ita
& in mare pertracta, humore imbibi-

to ſe undiq; protinus comprimit, atq; rimis coniunctis omnibus continuat, niſi quicq; penitus exaruerit: tunc em̃ gluten aut omnino aſpernat̃, aut non æquè recipit. Hæc Theophraſtus, ſed plura Vitruuius. Abies quoq;, ut pinus, à poëtis interdũ pro naue ſumit̃. Robur etiã ad fluuiatiles naues & lacuſtres utile, quod in eiuſmodi aquis ſit à putredine immune: ſed in maritimis minus eſt idoneum, quod facile in mari putreſcat. Probat & Theophraſtus ſpinam nigram ad coſtas & uentris compages, quod ea robuſta ſit & incorrupta. Sed cur non hoc loco græcam diligentiã adſcribam? ita em̃ hanc partẽ eſt executus Theophraſt. ut iure illum agnoſcas Ariſtotelis & ſcholæ & doctrinæ meritò ſucceſſorẽ. Abies, inquit, pinus, cedrus, ut ſummatim agam, nauib. aptiſsimæ ſunt: triremes em̃ & longa nauigia leuitatis gratia faciunt: rotundas uero naues ex pinu, quo-

nu, quoniã non putreſcit. Sunt & qui ex eadem triremes faciant, quod ſcilicet abite carent. Qui autẽ Phœniciam Syriamq́ colunt, cedro magis utunt̃, quod pino egent. Cyprij picea naues conſtruunt, ea em̃ eſt in ipſa inſula frequens, uideturq́ etiam pino præſtantior: & cæteras quidẽ partes ex ijs conficiunt. carinã uero triremib. ex quercu ſubdunt, ea ratione, ut cum ſubducitur in terrã, queat reſiſtere. Nauib. onerarijs pineam atque etiam quernã ſubijciunt, minoribus ſciſsimã, quam ὀξύνην uocãt, attribuunt: atq́ in totum ex hac teſtudinẽ condere ſolent. Sciſsimam tanta proceritate apud Latinos proueniſſe ferunt, ut cæſa pro carina Hetruſcis nauibus ſufficeret. Sanè pino atque abieti quercus conglutinari non ualet: altera em̃ ſpiſſa, altera rara, & altera ſimilis, & altera minus. Affectus autẽ ſimiles eſſe eis oportet, quæ ſociari conflariq́ debeãt, non cõtrarij:

ceu ſi ligno lapidem cõiungere uelis.
Tornatus nauib. rotundis ex moro,
fraxino, ulmo, platano: lentitiam em̃
firmitatemq; adeſſe oportet. Sed deter
rimus qui ex platano fuerit, celeriter
em̃ putreſcit. Sunt qui triremibus uel
ex picea leuitatis cauſa tornandum ſta
tuunt firmamentũ, teſtudinem & au-
riculas ex fraxino, moro, ulmoq; fabri
cant: ualida hæc em̃ eſſe oportet. Sed
utiq; quod ab initio de cupreſſo & pi-
nu diximus cõprobat Traiani nauis,
quæ demum ſuperiorib. annis inuẽta
eſt, & eruta ex Nemorenſi lacu, cuius
alio iam loco memini. At uero ficus ui
detur minus idonea nauigijs, atq; in-
de emanauit uetus adagium, Nauis
ficulna, quod in contemptũ & irriſio-
nem dicitur, qualis fuiſſe fertur Man-
dronis nauis, qui cum nauta eſſet Im-
perator euaſit: uel ſic dicta, quod ficul
na, quæcunq; uilia & inutilia ſunt, ap-
pellantur, ut ἄνθρωπος σύκινος, & ἐπικορία

συκίνη

ευκίνη, et alia, ut Theocriti et Ariſtophanis interpretes obſeruãt: uel quod potius exiſtimo, quod ex eius arboris ligno minus naues ædificantur. Alij ad hoc opus parandarũ nauium omnem materiẽ probant, id quod & Claudianus poëta quadam ſua comparatione oſtendit, cuius uerſus quoniam lepidi ſunt, adſcribere placuit. Sic qui uecturus lõginqua per æquora merces, Molitur tellure ratem, uitamq́ procellis Obiectare parat, fagos metitur & alnos, Et uariũ rudibus ſyluis accõmodat uſum. Quæ lõga eſt, tumidis prębebit cornua uelis: Quę fortis clauo potior, quę lẽta fauebit Remigio, ſtagni patiens aptanda carinæ. Hæc quidẽ ille cecinit. Sed autores eam uideo omnino probare materiem, quæ nec fiſsilis ſit, nec fragilis, nec putredini obnoxia, tum eam etiã quæ minus ſidat. Verumenimuero certo & ſtato anni tempore plerique omnes cæden

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

dam materiẽ autumant, quorum omnium rationes hic tibi complecti ſi uoluiſſem, iuſtum uolumẽ confeciſſem: quædam tantũ afferam, quæ mihi potiora uiſa ſunt. Heron grçcus ſcriptor diligens, ut qui ex utriuſq; linguæ autoribus libros xx. de re Ruſtica ſcripſit, & quẽ eſt imitatus, ut puto, Conſtantinus ille Imperator, qui locupletius eandẽ rem ruſticã totidem libris, & totidẽ plerunq; uerbis, ijſdemq; ferme ex autoribus complexus eſt, ambo lib. tertio, materiã ad ædificationẽ cædi præcipiunt, in primis menſe Decembri & Ianuario, luna ſeneſcente & ſub terra exiſtente. Lunæ enĩ lumen ligna molliora facit, quæ uero tunc cæſa ſunt minus putreſcunt. Vegetius cum de nauigijs prçcepta tradit, à ſolſtitio æſtiuali ad Calend. Ianuarias, & à XV. ad XXIII. lunam cædi præcipit. Columella uero à XX. ad XXX. lunam prodidit. Idem, ut paulò poſt oſten-

oſtendemus, C. Plinius. At Pollio Vitruuius cum de eadem re ſcribit, materies, inquit, cædenda eſt à primo autumno ad id tempus, quod erit anteq̃ flare incipiat fauonius. Eius rei reddit & cauſam, quod ueluti prægnantes ſint & fœtæ arbores. Tum & ſubdit: Ergo ſi ea ratione & eo tẽpore, quod ſuprà ſcriptum eſt, cæditur materies, erit tẽpeſtiua. Quibus uerbis liquet, cur in Georg. poëta dixerit, Aut tẽpeſtiuam in ſyluis euertere pinum. Idem & M. Cato: Materies, inquit, ubi ſolſtitium fuerit ad brumam ſemper tempeſtiua eſt. Heſiodus quoq; poëta eadem penè in ἔργοις docet, atq; eo etiam clarius, ſi diligentius obſerues, quę eo loci à Proclo interprete ſcribuntur. Alia tamen eſſe uidetur Theophraſti præceptio, quæ tamen ſi recte examinetur, conueniat cum Plinij & aliorũ ſententia: qui lib. xvi. rem totã hanc eſt executus, cuius quantum ad hanc

rem pertinent uerba ſubſcribam. Infinitum, inquit, refert lunaris ratio, nec niſi à XX. in XXX. cædi uolunt. Inter omnes cõuenit utiliſsimè in coitu ſterni, quem diem, alij interlunium, alij ſilentis lunæ appellant. Sic certè Tiberius Cæſar cõcremato ponte naumachiario, larices ad reſtituendum cædi ex Rhetia præfiniuit. Quidam dicunt, ut in coitu & ſub terra ſit luna, quod fieri non poteſt, niſi noctu. At ſi computant coitus in nouiſsimum diem brumæ, illa æterna ſit materies proximè cum ſupradictis ſyderibus. Quidam & canis ortum addunt, & ſic cæſas materies in forum Auguſti. Nec nouellæ autem ad materiem, nec ueteres utiliſsimæ. Circunciſas quoq; ad medullam alij non inutiliter relinquũt, ut omnis humor ſtantibus defluat. Mirum apud antiquos primo Punico bello claſſe Duillij Imperatoris ab arbore exciſa L X. die na

die nauigaſſe. Contra uerò Hieronem regē ducentas uiginti naues effectas diebus quadragintaquinq;, tradit L. Piſo. Secundo quoque Punico bello Scipionis claſsis quadrageſimo die à ſecuri nauigauit. Tempeſtiuitas etiã in rapida celeritate pollet. Hactenus Plinius. Sed nec illud hoc loco omiſerim, quod eſt à Theophraſto proditum, uiſco illitam materiem non ardere. Q. etiam Claudius in annalibus, quod & Gellius repetit, turrim ligneã ad Piræum Athenienſium portum, quam Archelaus Mithridatis præfectus multo alumine obleuiſſet, Sylla oppugnante minime arſiſſe. Vetus quoque opinio fuit laricem igni non cedere, & propè contra eum illæſam perſiſtere. quin & aſſeres obijciendos aduerſus ignis pericula, antiquorum quidam iuſſere. Verum enimuero hoc tempore uſu comprobatũ eſt uri quidem, ita tamen ut ab ſe diſcutere

& repellere illum uelle uideatur, flam mam eñ non recipit, nec carbonẽ remittit, ſed ſpatio longiore uix cõburitur, quod minima ſit ignis & aëris temperatura. Cognitum id ſumma Cæſaris admiratione apud Larignum oppidum ex arboris copia nuncupatũ, quando ignib. obuallata turris ſuperfuit citra nocumentũ. Totam hanc hiſtoriam pluribus lib. ſecundo recitat Vitruuius. Laricem utiq; Plin. in maritimis nauibus teredini obnoxiã ait exiſtimatam. Sed de huiuſmodi iam ſit modus, ad alia properemus.

Piſces quoſdã eſſe qui n aues imitanẽ, & qui nauigia remorentur: deq; gemma Agada, ſeu potius Sagda: quæ item ædificiorum naues. Caput V.

SVnt etiam quædam inter piſcium auiumq; genera, quæ nauigia imitari uidenẽ, ſi nõ potius nos ab illis nauigãdi rationem didiciſſe uideri poſsimus, ut quę de piſce Nautilo produntur, à qua re nomen ha

men habere creditur. Huius quidem Aelianus & Oppianus hiſtoriam in ἁλιευτικῶν ingenioſe deſcribunt, & utroque prior Plin. in nono nat. hiſt. cuius uerba ea tibi ratione recitabo, quod Pliniũ ſecutus uidetur Oppianus, niſi quod ipſe poëtice illud addidit, quod ego totidem uerſibus exprimere tentaui, ne te, quod multi hodie faciunt ad oſtentationẽ, ut puto, græcis identidem allegationibus faſtidiam.

Plauſtra maris naues qui primus repperit, ille
Siue Deus, ſeu mortali de ſemine natus,
Audax orauit fluctus tranare marinos,
Nauigium ſpectans piſcis: dum robora nectit
Fecit opus ſimile, hinc & uentis uela tetendit
Funibus, aptauit retro dehinc ſrena carinæ.

Plinij uero uerba hæc ſunt: Inter præcipua autem miracula eſt, qui uocatur Nautilus, ab alijs Pompilus: ſupinus in ſumma æquorũ peruenit, ita ſe paulatim ſubrigens, ut emiſſa omni per fiſtulam aqua, uelut exoneratus ſentina, facilè nauiget. Poſtea duo prima

brachia retorquens, membranã inter illa miræ tenuitatis extendit, qua uelificante, in auras cæteris ſubremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo ſe regit: ita uadit alto liburnicarum gaudens imagine. Si quid pauoris interueniat, hauſta ſe mergens aqua. Et quidem ſic Plinius. Nec multo ab his diuerſa in ſeptimo Athenæus. Extat & gręcum epigramma Callimachi de hoc eodem Nautilo deæ Veneri oblato, quæ in Zephyrio colebatͣ, in quo & ipſius piſcis hiſtoria perſcribitͣ. Sed aliqui hoc quod ex Plinio de Nautilo recitauimus, diuerſum exiſtimant ab eo quod Ariſtoteles in nono de animalium hiſtoria tradit: uidelicet quia Plinius Nautilum, Pompilum ait ab aliquibus uocari, cum & ipſe Plinius, ut Ariſtoteles & Ælianus, in polyporum genere Nautilum reponat, niſi quod hoc amplius addit, ab alijs Pompilus uocitatur. Neque enim hoc loco de

co de Pompilo intelligit, de quo in thynnorum hiſtoria agit, & de quo Ælianus & Oppianus multa, & plura ex uarijs ſcriptoribus Athenæus, qui & ſacer piſcis uocatus eſt.

Sedenim iam ad nauigeram aliam ſimilitudinem, penecꝫ eandem tranſeamus, quam in Propontide à ſe uiſam prodidit Mutianus. Concham eſſe ait Achatæ, ſeu ut caſtigat Hermolaus, Acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata: in hanc condi Nauplium animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola. duobus hec fieri generibus: tranquillo enim uectorem demiſsis palmulis ferre ut remis. Si uero flatus inuitent, eaſdem in uſu gubernaculi porrigi, pandique concharum ſinus aura. Huius uoluptatem eſſe ut ferat, illius ut regat: ſimulcꝫ eandem deſcendere incluſo ſinu, fluctu hauſto, territam uiſu fortè triſti: id em̄ conſtat rumore nauigin-

tium. Et hæc quidem de Nautilo & Nauplio legimus. Nautilum quidẽ, hirundines, aliasq́ nonnullas aues in maris tranſitu imitari didicimus. Neritas quoq; quas uocant, in concharũ genere nauigare ſcribit Plinius, teſtarum quidem alteram uento pandere, ipſam uero in altera reſidere. Narratur & de draconibus Aſachæorũ Æthiopum, qui maximi ſunt in maritimis eorum, quaternos quinósue inter ſe cratium modo implexos, erectis capitibus uelificantes, ad meliora pabula Arabię uehi per medios fluctus. At nõ etiã illud eſt miraculi ſimile, quod de echeneide tradit̃, piſciculo illo quidem, qui ingentes tamen naues in medio mari ſiſtere ac remorari dicit̃: unde & illi nomen latinè remora, ut græcè, παρὰ τὸ ἔχειν τὴν ναῦν, à retinenda ſcilicet naue. Audi quæſo de eo ita Pliniũ lib. xxxij. elegantiſs. differentẽ. Quid, inquit, uiolentius mari, uẽtisúe, & tur
binibus

binibus ac procellis: quo maiore hominum ingenio in ulla ſui parte adiuta eſt, quàm uelis remiſq́;: addatur his & reciproci æſtus inenarrabilis uis, uerſumq́; totum mare in flumen: tamen omnia hæc pariterq́; eôdem impellentia, unus ac paruulus admodũ piſciculus Echeneis appellatus in ſe tenet. Ruant uenti licet, & ſæuiant procellæ, imperat furori, uirésque tantas cõpeſcit, & cogit ſtare nauigia, quod nõ uincula ulla, nõ anchoræ pondere irreuocabili iactæ. Infrenat impetus, & domat mundi rabiem nullo ſuo labore, non retinendo, aut alio modo quàm adhærendo. Hæc tantilla ſatis eſt contra tot impetus, ut uetet ire nauigia. Sed armatę claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur, uelut è muris. heu uanitas humana, cum roſtra illa ære ferróque ad ictus armata, ſemipedalis inhibere poſsit ac tenere deuincta pi-

ſciculus. Fertur Actiaco marte tenuiſſe prætoriã nauim Antonij properantis circuire & exhortari ſuos, donec tranſiret in aliam: ideóque Cæſariana claſsis impetu maiore protinus uenit. Tenuit & noſtra memoria Caij principis ab Aſtura Antium remigantis, (ut res eſt, etiam auſpicalis piſciculus, ſiquidem nouiſsimè tum in urbem reuerſus ille Imperator, ſuis telis confoſſus eſt) nec longa fuit illius moræ admiratio, ſtatim cauſa intellecta, cum è tota claſſe quinqueremis ſola non proficeret, & exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, oſtenderuntq; Caio, indignanti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret, quadringentorúmque remigum obſequio contra ſe intercederet. Conſtabat etiam peculiariter miratum, quo modo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in nauigium receptus. qui tunc, poſteáque

que uidere eum, limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt. Atque hæc quidem totidem uerbis Plinius, qui & libr. ix. qua forma eſſet prodidit, quod idem & Ælianus & Oppianus, Ariſtotelesq́ ſecundo de hiſtoria animalium libro meminit, & in ſexto Lucanus:

Non puppim retinens Euro tendente rudentes
In medijs Echeneis aquis.

Meminit & in Sympoſiacis Plutarchus. Mutianus quoque muricem eſſe latiorem purpura, neque aſpero neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte roſtro, ſimplice concha, utroque latere ſe colligente, quibus inhærentibus plenam uentis ſtetiſſe nauem portantem nuncios à Periandro, ut caſtrarentur nobiles pueri, conchásque quæ id præſtiterunt, apud Gnidiorũ Venerem coli. Idem & Plinius xxxij. Huius etiam conchę Caſsiodorus lib. primo uariarum, his

uerbis meminit: Meatus, inquit, nauium Echeneis morſus inter undas liquidas alligauit: aut Indici maris conchæ ſimili potentia labris ſuis nauium dorſa fixerunt, quorũ quietus tactus plus dicitur retinere, quàm exagitata poſsint elementa compellere: ſtat pigra ratis tumentibus altè uelis, & curſum nõ habet cui uentus arridet, ſine anchoris figitur, ſine rudentibus alligatur. & reliqua. Qui tamen ad hanc diem Echeneida, uel cõcham hanc uiderint, neminẽ comperi uel nautam uel piſcatorem. Nauem etiam tardius incedere quidam prodiderunt, in qua fortè teſtudinis pes dexter uehat̃. Sed næ miraculoſum æque illud uideri po teſt, quod à Solino eſt traditum, Agadan lapillum eſſe, qui ſpiritũ habeat, nauibusq́ qui ita adhæreat, ut niſi ſuc cidatur auelli nequeat. Hæc ſunt Soli ni uerba: Agada lapillus à Chaldæis ad nos uſq; fluit, haud facilis repertu,

niſi,

niſi,ut perhibent,ipſa ſe capeſſendam daret: nanq; ingenita ſpiritus efficacia ſupermeãtes naues à profundo petit, & carinis ita tenaciter adcorporatur, ut niſi abraſa parte ligni ſeparetur. Ea Agada apud Chaldæos propter effectus, quos ex ea ſciunt, habetur in loco principe, cæteris propter gratiã magis complacet iucundiſsimè uirens. Hæc quidem Solini uerba. Sed ſi Plinium & emendatos codices attendere malumus, Sagdam, non Agadam legemus. Sagdam,inquit Plin.in ultimo, Chaldæi adhæreſcentẽ nauibus habent,inuenitur praſini coloris. Hęc ille. Sed huiuſmodi miracula minus mihi rata,ergo notiora alia attende,et in primis quod de agreſtium ædificijs Numidarum, quæ Mapalia, Magaliáue illi uocant,ut eſt apud Salluſtiũ: Oblonga,inquit, ſunt,incuruisque lateribus tecta, ut quaſi carinæ nauium uideantur. Cum enim illuc Perſæ na-

uibus appuliſſent, incultaq; foret regio, nauium illi carinis ſibi domicilia ſtruxerunt: unde & eorum uſus apud illos ita ſeruatus eſt. Meminit & Probus Valerius, in Vergilium, & Seruius, grammatici. Eſt & hodie in uernaculo quotidianoq; ſermone, ut maiorum templorum, ſacrarúmque ædium partes nauium nomine nuncupentur. Fuit & Romæ locus Carinæ dictus, ut in nauium partibus planius oſtendemus. Fuere itē roſtra in curia, à nauium roſtris dicta: & Vellabrum Romæ locus, à uehendis nauibus.

Miraculoſa quædam in re nautica uideri, quæ naturalia cum ſint, à philoſophis anxiè quæruntur: tum de nauigijs ex arida uiridiq; materia confectis.

Caput VI.

ILlud in re nauali diligenter accurateq; iampridem à philoſophis obſeruatum eſt, tardius pigriúsque naues hyeme per flumina procedere, & grauiora defer-

ra deferre onera, per mare uero pari curſu: quam rem in aërem referunt ij qui phyſici appellantur, quod eo ſcilicet tempore fluuiorum aqua craſſeſcat, & denſior ideo fiat: qua de re & Plutarchus in cauſis naturalib. Sunt & in nauiū ratione quædam quæ naturali quadam obſcuritate recte percipi non poſſunt, ut illud, Remum uideri inflexum in aqua. Item, nauem in alto uideri ſtare ijs qui ſunt in littore: qui autem in mari uehuntur, uideri moueri eos qui in littore conſiſtunt, cum tamē contrariū id ſit. Quanam uero naturali ratione id accidat, multis quidem difficillimum uidetur, atq; idcirco philoſophorum pleriq; ſuper hoc laborarunt. Ridiculum illud à pleriſq; exiſtimatur, quod eſt à Plinio lib. xxviij. nat. hiſt. proditū, in nauigando tēpeſtates abigi muliere denudata, etiam ſine menſtruis: cum eis uero, grandines turbinéſque auerti.

Quærit & anxiè Ariſtot. cauſam, cur nauigia interdum dum curſum agunt in quieto & tranquillo mari, repente abſorbent, in præcepsq́ trahuntur, totaq́ ita pereunt, ut ne naufragij quicq̃ fluitans uſq́ appareat: id ille pluribus in quæſtionibus abſoluit. Sed & hoc experientia cognoſcitur, ut quę ex humida materia nauigia conſtruuntur, non eundem celeritatis uſum habere, quàm quæ ex arida fiunt, id quod contra Cæſarianos milites Maſsilienſib. beneficio fuiſſe, in 1. bellorũ ciuil. Cæſar ipſe prodidit. Sanè & illud diligenter obſeruarunt rerũ naturæ ſtudioſi, uacuũ nauis corpus tantum ponderis ſuſtinere, quantum ſit aquæ pondus, qua poſsit ad iuſtũ impleri. Vnde & tot amphorarũ naues nõ antiquis modò, ſed & noſtris tẽporibus appellantur. Verum hæc tibi in pręſentia ſignificaſſe ſatis fuerit. Nunc quæ miraculoſa ſunt reliqua, his ſubſignabo.

Miracu-

Miraculoſa multa de nauigijs, necnon de diuerſis eorum generibus, deq́ uitilibus, & quæ uitilia dicuntur. Cap. VII.

NAuium uel admirandas amplitudines, uel portentoſas ſpecies mihi tradere uolenti, longiore orationis filo opus foret: quamobrem, ſi pauca tantum è multis, quę cogitanti mihi ſuccurrunt, adſcripſero, hac tibi parte feciſſe ſatis uideri potero, atq; adeò in primis fabuloſa quædam recenſebo. Argo græci poëtæ fabulantur uocalem fuiſſe, idq́; ex tabula Dodonæa, eius à Pallade carinæ affixa: dictam uero ab artifice Argo, teſtis eſt Apollonius: tametſi non ab Argo, ſed à Glauco fabricatam, Poſsis Magnes apud Athenæũ prodidit. Dictã alij à celeritate, quæ ἀϱγὸς interdum græcè dicitur. Noſter M. Cicero ab Argiuis innuit denominatam, quia Argiui in ea delecti uiri uecti petebãt pellem inauratam arietis. Pherecydes ab Argo Phrixi filio di-

ctam exiſtimauit, primamq; hanc ipſam Argon longam nauem fuiſſe. atque de Argo ſatis. Phæacum naues Homerus cecinit nullis inſtrumentis & nautis indiguiſſe: ex ſe enim & hominum mentes, & locorum ſitus cognouiſſe. Quid? nónne & idem Homerus ab Alcinoo rege Vlyſsi datam nauem ait, quæ mox in ſcopulum à Neptuno mutata ſit? Idem Ouidius & Procopius, idem & Solinus teſtati ſunt. Sed & apud Athenæum ſcribit Apollonius Rhodius uel Naucratites, cum Ocyroën puellam ab Apolline amatam Pompilus rapuiſſet, eius nauis in lapidem cõuerſa eſt, & raptor ipſe in piſcem mutatus eſt: à quarum fabularum ſimilitudine potuit cõmodè Vergilio præſtari occaſio, ut Æneę naues Berecynthiæ matris beneficio in Nymphas mutatas finxerit. quod eſt à Criticis improbè Vergilio obiectum, ut impoſsibile: cum ea in poëtis damnare

damnare non ſoleamus, quæ etſi ſu-pra naturæ uires, arcano tamen quo-dam ſenſu aliud innuunt, uel lectorẽ in miraculum impellunt: eóque ma-gis ſi id antiquorum exemplo fiat, & eo præcipue Homeri. Sed quàm non damnabile ſit quod Maro finxit, po-ëtarum ingenioſiſsimus Naſo decla-rat, qui ab eo in ſua Metamorphoſi to tam hanc fabulam deſumpſit, dignam ſcilicet ratus ut ſuo carmini inſereret. Subit hoc loco memoriæ, miraculo-ſa de nauigijs cogitanti, quod eſt à Pli nio proditum: Nauem à Myrmecide tam ſubtiliter fabricatam, ut ab apicu-la pennis abſconderetur. Sed hæc mit tamus, ad eaq́ quæ ab hiſtoricis pro-duntur, accedamus. Ptolemæi Philo-patoris nauem Plutarchus tantæ ma-gnitudinis & apparatus fuiſſe ſcribit, ut ad oſtentationẽ potius quàm ad ali quem uſum eſſet. De eadẽ naui & lon ge plura ex Callixeno hiſtorico Rho-

dio Athenæus lib. v. dipnoſoph. com memorat, quo ſimul loco & eiuſdem regis fluuiatilem nauem, Thalamegon uocatam, celebrat, quam cum in Nilo nauigaret in delicijs habuit: longitudo eius DC. pedũ, latitudo quinq; & XL. Reliqua idem Athenæus exequitur, qui & Hieronis regis nauem eò mirabili artificio conſtructam deſcribit, ut nihil in ea deeſſet, quod ad rationẽ & proportionis & cõmenſus conueniret, atq; adeò de ea Archimedes Syracuſius, tantus eius ætatis artifex, librum ſcriptum reliquit. Nauis quidem artifex fuit Archias Corinthius, intra uero annum fabricata eſt. Materies ad eam cõficiendã ex Ætna cæſa tanta, ut LX. triremibus conſtruendis ſatis eſſe potuiſſet. Fabri CCC. præter miniſtros. Verum cum tanta eſſet moles, Archimedes eã, ut in mare facilimè deduceretur, curauit. Claui in ea ærei denarum librarum, XX.

fuerunt

fuerūt remigij ordines, triplici fuit ædificij contignatione. Infima pars oneri & mercibus data, ad quam multis ſcalis deſcenſus: media pars XXX. Cœnationes habebat ad utrunq; latus cōſtructæ, in his lecti quaterni: item nauclericum cōclaue quinq; lectorum capax: ad hæc thalamitas, & culina, tum pauimentum ſtructum opere uermiculato omnis generis lapidum, in eo pauimento bellum Troianū depictū. In ſumma parte nauis gymnaſiū, ambulationes, cum omnis generis ſtirpium & arborum hortis, tum Aphrodiſium conclaue ſtratū Achate, alijsq; ex Sicilia lapillis. Parietes nauis ex cupreſſo, fores ex ebore, & odorata materia. Fuit & exedra & bibliotheca, inſuper & balineum, ut reliqua mittā, quæ potius ad ſtabile ædificiū, quàm ad nauigiū pertinere uiderent. Nam & in ea etiam equorum ſtabula, & militū habitationes, & præterea turres,

D

octo, & militaria inſtrumenta, & machinæ Archimedis opera, tum demũ ad armamenti omne genus loca idonea, quæ exequi nimis longũ. In hanc nauim cũ Archimelus poëta XX. uerſuum epigramma condidiſſet, ab ipſo rege donatus eſt mille frumenti medimnis, quos ex Sicilia in Piræum uſque deduci iuſsit. Extat & hodie epigramma ipſum: quod ſi emendatius nactus eſſem, his adſcripſiſſem. Sed quanquã miranda & inſolita arte Hieronis hæc nauis fuit, ipſam tamẽ cum magnificentia, tum reliquo omni apparatu Thalamegus, cuius modo meminimus, Ptolemęi Philopatoris excesſit. Celebrantur quoque Poliorcetæ Demetrij naues duæ, quæ & machinis ac tormentis ad expugnandas urbes magnificè inſtructę fuerunt, ut Lyſimachus rex, Demetrij licet hoſtis, cum eas uidiſſet, maxima ſit admiratione affectus. Lege in ipſius Demetrij

trij uita Plutarchum. De Seſoſtris Ægyptij regis naui iam ab ipſo libri initio locuti ſumus. Id uero quod de Caij Cæſaris naue à Plinio ſcribitur, hoc loco non eſt omittendum. Abies, inquit, admirationis præcipuæ in naui, quæ ex Ægypto Caij principis iuſſu obeliſcum in Vaticano circo ſtatutũ, quatuorq; truncos lapidis eiuſdem ad eum ſuſtinendum adduxit: qua naue nihil admirabilius uiſum in mari certum eſt. CXX. modij tunc lentis pro ſaburra ei fuere. Longitudo ſpatium obtinuit magna ex parte Oſtiẽſis portus latere læuo: ibi nanque demerſa à Claudio principe, cũ tribus molibus turrium altitudine in ea exædificatis, obiter Puteolano puluere aduectis, quæ arboris craſſitudo quatuor hominum ulnas complectentium implebat. Atq; hæc quidem Plinius, qui & alio loco de eadem naui meminit. Et Suetonius, qui de eiuſdem Caij Cali-

gulæ liburnicis ita fermè ſcribit, adeò ut uideatur imitatus eſſe Hieronis nauem. Fabricauit, inquit, & de cedris liburnicas gemmatis puppibus, uerſicoloribus uelis, magna thermarũ, & porticuum, & tricliniorũ laxitate, magnaq́ etiam uitium & pomiferarũ arborum uarietate, quibus diſcumbens de die inter choros ac ſymphonias, littora Campaniæ peragraret. Nec nauis eius deſcriptionem omiſerim, quę à Max. Tyrio ſermone xxxi. deſcripta eſt, regis cuiuſdam ſupra Phœnicem (neq; enim ille nomen apponit) qui ex Ægypto ſoluens, nauigaturus ad Troiam, latiſsimã nauem comparauit, quæ amplitudine ſua ſatis eſſet ad uniuerſas ſimul uoluptates deportandas. Eius em̃ una pars aſſurgebat in regiã, in qua cõſpicui thalami lectis inſtratis, & geſtationes pulcherrimæ uiſebantur. Egreſsis aũt ad limen, pomaria occurrebant longe lateq́ porre
cta,

cta, malis conſita punicis, pyris, uitib. pomiferisq́ plantarijs. Aliam uero nauis partem balnea cum gymnaſio occupabant. Erat prӕterea hic popinam cernere, illic cõcubinarum luſtra, illic cœnacula. Nullas præterea deeſſe luxurioſæ urbis turpiſsimas officinas. Sed & eadem ipſa nauis iucundis coloribus undiq; depicta, gratiſsimum aſpectum præferebat, aurum atq; argentum permultũ oſtendebat. Subdit mox idem: Cum portum nauis illa tam uaſta egrederetur, inſulæ fluitantis ſpeciem præ ſe tuliſſe, & nidore ac odoramentis, tum ſimul tibiarum fiſtularumq́; ſymphonia ac celeumatis concentu omnia compleſſe. Et paulò poſt urbem uocauit. His & ea ſubiungã, quӕ de Traiani naue ſcriptũ legi. Hæc paucis ante annis, quibus hӕc ego prodebam, reperta fuit atq; eruta ex lacu Nemorẽſi in Latio, quo loco annos plus MCCC. demerſa iacue-

rat, ut coniectari potuimus. Qui uero ædificandarũ huiuſmodi nauium peritiam habent, ſe eam ita conſtructam compactãq; animaduertiſſe prædicabant, pini uidelicet materiã & cupreſſi in ea egregiè uetuſtatem uiciſſe, idq; extrinſecus pice atra & tela lino agglutinata, ſuperq; id chartã, uel lamellas potius plumbeas clauis quibuſdã æneis cõfixas cõperiſſe. Eſt enim uſu cõprobatũ æs multo q̃ ferrũ ad uetuſtatẽ magis durare, quod & Vitruuius & Vegetius affirmãt. Hanc Traiani nauem Græci ſcriptores triremis longitudine fuiſſe prodiderunt, latitudine uero holcadis, quod & ex eruta cognitum eſt. Cleopatræ luxurioſam admodum claſſem, potius quàm rectè inſtructã, rudentibusq; & uelis ſericeis, hoc loco non plus quàm cæteri autores recẽſebo. Locupletiſsimi enim ſcriptores, ut alios mittam, Plutarchus, Dion, & Appianus eam deſcribunt.

Viti-

Vitiles quoque naues fieri ex corio circunſutas, Plinius autor eſt: ita enim ſcribit in iiij. Timæus, inquit, hiſtoricus à Britannia introrſus ſex dierũ nauigatione abeſſe dicit inſulam Mettærin, in qua candidum plumbum proueniat: ad eam Britannos uitilibus nauigijs corio circũſutis nauigare. Idem in ſeptimo: Etiam nunc in oceano Britannico uitiles corio circunſutæ fiunt, in Nilo ex papyro & ſcirpo, & arundine. Hæc ille. Feſtus quoq; Auienus in iambico ad Probum:

Sed rei, inquit, ad miraculum
Nauigia iunctis ſemper aptant pellibus,
Corioq; uaſtum ſemper percurrrunt fretum.

Arrianus etiã in Alexandro de iſtiuſmodi nauibus meminit, ut alios mittam. Græcè uero ex corio naues βυρσοπαγεῖς uocantur, quales & nos nonnullas uidimus à Gallis cõfectas, dum in Italia cum Venetis bellum gererent. Vitilia autem appellantur, quæcunq; ita lenta ſunt, ut commodè in uolucrũ

flecti poſsint, à unciendo, ut quidam arbitrantur, appellata: unde & naues ipſæ uitiles ſic dictæ, & uitiles uaginę. Eaſdem & plicatiles idem Plinius dicere uidetur, cum de Æthiopiæ nauibus agit. Nanq; eas, inquit, plicatiles humeris transferunt, quoties ad cataractas uentum eſt. Plicatiles etiã apud Strabonem uertit Tiphernas Gregorius, quæ διάλυτα gręcè πλοῖα ille ſcripſerat. Sutiles etiam naues ab antiquis factitatas, cum Homerus & Vergilius canunt, tum Plinius lib. xxiiij. lino conſutas, non ſparto teſtatur. Quo loco dubitat, cum Homerus ait, καὶ σπάρτα λέλυνται: hoc eſt, ut ipſe interpretat̃, & nauiũ ſparta diſſoluta, an de geniſta intelligendum ſit, de qua lineã piſcatoriam apud Gręcos fieri alio quodam loco oſtendit. Super hac re tamẽ eſt Gellij ex Varrone diſputatio: eo enim tempore ſparti uſum non fuiſſe, præter hos, & Plinius nõ ſemel declarauit.

rauit.. Atq; ideo σπάρτα, id eſt, ſata interpretantur. Ex cannabe nanque & lino quæ ſeruntur, Græci ſuas naues conſuere ſoliti fuerãt. Vnde Verrius homo eruditiſsimus appellari exiſtimauit hiſtrica & liburnica nauigia ſerilla, propterea quod lino & ſparto cõſerta eſſent. Meminit uero de ſerillibus ita in nuptijs Pacuuius: Nec ulla ſubtus cohibet & cõpagem aluei, ſed ſuta lino & ſparteis ſerillibus. Sextus tamen Pompeius funiculis interpretatur. Illud utique Homeri quod diximus, ita enarrat non indoctus Euripidis ſcholiaſtes, ut σπάρτος neutro & fœminino genere funẽ ſignificare aſſeueret, ex quo & prouerbium illud doricum, cuius à magno Baſilio fit mẽtio, καὶ λίθον ποτὶ τὰν σπάρταν ἄγοντες: dirigẽdum uidelicet lapidem ad filum. Vel, ut alij uerterũt, ad amuſſim, quod ita Chryſoſtomus in priore ad Corinth. epiſt. enũciat, πρὸς τὴν σπάρτην τὸν λίθον ἄγει. Nõ

plura attinet me hoc loco de ſcirpo ſpartoq́ꝫ afferre, cũ de funib. agã reliqua dicemus. Naues inſuper & ſcaphas teſtaceas factas in Ægypto, teſtis eſt Strabo, hoc eſt, ὀστράκινα πορθμεῖα. Matteas quoque, hoc eſt, iunceas & ſparteas, & ex papyro legimus. Quin & ex libro papyri uela & tegetes factas noſter prodidit Plinius, & Anneus canit Lucanus, ut pòſt oſtendemus. Theophraſtus de hiſt. plantarũ lib. iiij. Papyrus, inquit, ad plurima utilis: ex eo em̃ nauigia faciũt, & è libro uela tegetesq́ꝫ texunt: funes inſuper ac ſtragula, & ueſtes, atq́ꝫ alia. quæ eadẽ uerba repetit Plinius lib. xiij. qui & ait Antigonũ regẽ eo in naualibus uſum rebus, nondum in Syria ſparto cõmunicato. Nunc demũ hac noſtra etiam tempeſtate compertum eſt à Luſitanis & Hiſpanis nautis, qui diuerſas ac incognitas orbis partes nauigando luſtrarunt, populos eſſe Indię, qui naui-

bus

bus nullo ferramento compactis, ſed palmarũ folijs conſutis utantur, quorum uela rotũda ſint, & hæc etiam ex palmarum uimine contexta, quod genus nauiũ nunc iuncas appellant. Verum & apud antiquos ex uimine factas naues compertũ habemus, quales à ſe factas prodit C. Cæſar in commentarijs, cum apud Iberdam fluuijs intercluderetur, quarum uſum bello Britannico ipſe perceperat. Idem & ſcribit poëta Lucanus in iiij. ſuæ Pharſaliæ, cuius uerſus apponam.

Primum (inquit) cana ſalix madefacto uimine, paruam
Texitur in puppim, cæſoq; induta iuuenco,
Vectoris patiens tumidum ſuperenatat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoq; Britannus
Nauigat oceano. ſic cum tenet omnia Nilus
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.

Sed quoniã miraculoſa cõſcribimus, addendum & hoc loco quod de arundinibus agens ſcribit Plinius, deq; earum panniculis. Aut enim, inquit, pro pluma ſtrata cauponarum replet, aut

ubi limoſiore callo induruit, ſicut in Belgis contuſa & interiecta nauiũ cõmiſſuris ferruminat, textus glutino te nacior, rimiſq́ꝫ explendis fidelior pice. Hæc Plinius. Herodotus quoque in hunc propè modum: Babyloniorum, inquit, nauigia quæ per flumen commeant, orbiculata ſunt omnia, atqꝫ co riacea, quæ pecuarij Armenij, qui ſupra Aſſyrios incolunt, ex cæſis ſalicibus faciũt inſtruuntq́ꝫ pellibus, nudo illarum extrinſecus poſito in modum ſoli ſeu pauimenti: neqꝫ puppe diſcreta, neqꝫ prora acuminata, ſed in ſpeciẽ clypei magis orbiculata. Tale nauigiũ ſtipula refertũ fluuio deferendum per mittunt cum alijs rebus, tum uero do lijs è palmularũ uino onuſtum. & cætera quæ in primo, hoc eſt, in Clio au tor ipſe exequitur. Quo loco cum al[illegible]a male, ut mihi quidẽ uidetur, tum illu[illegible]d Valla interpretat̃, dolijs è palmulari[illegible] uino: ita enim græcè Herodotus, μάλι-

σα

ϛα δὲ βίκους φοινικίους κατάγουσι οἴνου πλέους: hoc eſt, præcipuè uero bicos palmaceos uino plenos. Sunt autem bici inter uaſorum genera, ut planè in uaſis retulimus. Erant igitur bici, quæ Valla eſt dolia interpretatus, uaſa ex palma cōfecta, non uinum ex palma, niſi fortaſſis ipſe aliam lectionē habuerit. Nam non me præterit & uinum ex palmis confici ſolere, cum in India, tum alijs præterea regionibus, ipſo uel Plinio non ſemel referente. Rotundas etiam naues Alexandrum Macedonem habuiſſe ab Arriano proditum eſt in vi. hiſt. quas quidem naues minus quàm longas paſſas eſſe diſcrimen ait, ea Hydaſpis fluminis parte qua cum Aceſine coniungitur: propterea quod eo loco maximi fiant aquarum uortices, ex multarum aquarum concurrentium colliſione. Sed nos noſtrū ſequamur de nauium miraculis inſtitutum. Scribit Ethicus Hiſter ſcaphas uimine cō-

textas undiq; bitumine perlitas. Cele brat & portentoſa nauigia Strabo pa ctonas in Ægypto uiminibus conſutas, de quibus ſuo loco agemus. Sed enim quod ex uiminib. ſalignis, alijsq; eiuſcemodi nauigia cõtexantur, etiam prouerbio inde ducto patere poteſt, quod eſt, ἐπὶ ῥιπὸς διαπλεῦσαι: hoc eſt, in uimine nauigare, id eſt, in naue uiminibus contexta. Meminit Ariſtophanes & Lucianus, & Suidas. Eſt autẽ rhips uirgulti genus flexibile, uel ſalignum uimen, ad cõſuenda contexendaq; aptum nauigia. Vnde nos adoleſcentes in monoſyllabis ita luſimus:

Et qui nauigiũ connectit flexibilis rhips. Naues etiam Indicas autores pleriq; tradunt ex arundinũ internodijs, quę nõnunquam hominum XII. capaces perhibentur, quarum ad quatuor millia Semiramin reginã habuiſſe in expeditione cõtra Indos, proditũ eſt. Quæ uero tradãtur hoc tempore

Indo

Indorũ nauigia, cum magnitudine pene incredibili, earũue ſtructura, tum de glutine ad ea picãda cõfecto miraculoſa, legito eos qui nõ multo antea orbis itineraria cõſcripſerũt. Illud quoq; à Strab. tradiť de nauiculis, quas ille calaminas uocat ſchedias, hoc eſt, rates, quo loco de aſphalto agit. Idem & Diodor. lib. ſuæ bibliotheces undeuigeſimo: Calamorũ hic, inquit, faſcib. homines per aſphalti lacum nauigare ad effodiendum bitumen, idq; nõ ſine diſcrimine fieri. Vnde, inquit, duo ex uectoribus nauigant alligatis faſcibus remis, & eorum tertius arcu & ſagittis armatus ad hoſtes propulſandos intendit: itaq; ſecuribus effoſſo bitumine, complent arũdineos faſces. Hanc rem pluribus ille enarrat. Ad hæc & naues ex teſtudinum conchis fieri ſolitas legimus, ab ijs in primis populis, qui, quod teſtudinibus ueſcãtur, Chelonophagi uocati ſunt, quarum nauiũ

etiã Plinius noſter in nono meminit, qui & Germaniæ prædones ait naues ex ſingulis arboribus conſtruxiſſe, triginta interdum hominũ capaces. Scribit et Liuius Gallos ex ſingulis arboribus cauaſſe. Deinde, inquit, & ipſi milites ſimul copia materiæ, ſimul facilitate operis inducti, alueos informes, nihil, dummodo innare aquæ, & capere onera poſſent, curantes raptim faciebant. Vocantur quidem huiuſmodi nauigia monoxyla, de quibus agemus. Relatũ eſt à Plinio in Thylo maris rubri inſula, ab Alexandri comitibus naues tali materia factas, quę CC. annis & amplius perſeuerarent: & ſi mergerẽtur, incorruptas manere. Idẽ ſcribit & Theophraſtus, qui et hoc ait, eaſdem naues extra aquam diuturnas quidem eſſe, ſed nõ tantundem. Suionum, qui Germaniæ populi ſunt, naues hoc modo deſcribit Cor. Tacitus: Forma, inquit, nauiũ eo differt, quod

utrinq;

utrinque prora paratã ſemper appulſui frontẽ agit, nec uelis miniſtrãtur, nec remos in ordinẽ lateribus adiungunt, ſolutum, ut in quibuſdam fluminum, & mutabile, ut res poſcit, hinc uel illinc remigium. Hæc Tacitus. Fuerũt & naues quædam turritæ, quæ machinationibus quibuſdam in maritimas urbes arcesque armatos milites inferre ſolebant. His autẽ in naualibus prælijs uſi ſunt antiqui, quas deſcribit Heron in libro de machinis bellicis, & Athenæus antiquiſsimus earum machinarum ſcriptor, in libro quem ad M. Marcellum dedit, earumque nauiũ unà cum deſcriptione ſchematiſmum effingunt. Sunt & apud Vegetiũ Renatum, ſed non tales, & ab illis ualde diſsimiles. De turritis huiuſmodi nauibus extat & apud hiſtoricos nõ modo mentio, ſed & apud poëtas. Cæſar in iij. bellorum ciuilium, naues, ait, in quibus ad librã fecerat turres. Plinius

lib.xxxij. cum de echeneide agit. Sed armatæ, inquit, claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula. Vergilius de Actiaca pugna: Credas innare reuulſas Cycladas, aut montes cõcurrere montibus altos, Tanta mole uiri turritis puppibus inſtant. Dion hiſtoricus eadem de re: Hi quidẽ inquit, turres & armamẽta in mare proiecerunt. Appianus Alexandreus de bello ciuili: Et turres, inquit, in nauib. habebant, & ad prorã & ad puppim. Certe & Pollux quoq; in deſcriptione rerum nauticarum, & turres & turriculas commemorat, ut ſuo loco oſtendemus. atque de his hactenus. Nunc ad ſacra nauigia accedemus.

De nauigijs ſacris, deque Saturni, & cœleſti nonnihil, quod'q; in ſepulchris etiam inſcalptę naues, & quod crux Chriſti in re nautica ſit. Caput VIII.

SEd nec illud tibi prætereundum, quod & in ſacris nauiũ uſus apud antiquos fuit, uarieq;

uarieq́ʒ & ad ſuperſtitionem uſq́ʒ, affe ramus in primiſq́ʒ quod de naui Ægy ptia legimus, quam βᾶριν illi & ἐπίβαθρον nuncupant, licet in Diodoro perperã nomina hæc legantur. Fuit autẽ baris nauigij genus, quod Iſidi ſacerdotes quotannis dicabant. Nam cum mare uerna temperie tranquillũ eſſet, Cha ron (ſic enim nauis portitorẽ uocant) per paludem Acheruſiam tranſuehe bat, obolum, quem danacen Gręci uo cant, à uectoribus accipiens, unde eſt à Vergilio & Apuleio alijſq́ʒ imitatio ſumpta: quam rem in ſepulchralibus diligentius tractauimus. Herodotus quoq́ʒ autor eſt bares ab Ægyptijs na ues appellatas, quæ ex ſpino & iunco ſint circũſutæ, quas & deſcribit. Iſidis etiã nauẽ Lactãtius Firmianus in pri mo ſic celebrat: Certus, inquit, dies ha betur in faſtis, quo Iſidis nauigiũ cele bratur: is uero dies in menſe Martio cõmemoratur, ut ex uetuſta menſium

ratione collegimus, in eo quem de an-
nis & menſibus libro compoſuimus.
Huius nauis Lucianus in dialogo cui
eſt titulus πλοῖον ἢ εὐχαὶ, meminit. At ſi-
mul ipſa, inquit, puppis paulatim aſ-
ſurgit inflexa, aureo cheniſco impoſi-
to, e regione uero proportione quadã
prora in longum producta eminet, ha
bens hinc inde ſignum deæ Iſidis na-
uis cognomẽtum. Eiuſdem meminit
Apuleius in hunc propè modum, in-
nuens & ipſe hunc menſis Martij diẽ,
quem modo diximus, quo nauigabi-
le ſedatis tempeſtatibus fit mare, qua
de re mox planius. Apul. ergo: Diem,
ait, qui dies ex iſta nocte naſcetur, ęter
na mihi nuncupauit religio, quo ſeda-
tis hybernis tempeſtatibus, & lenitis
maris procelloſis fluctibus, nauigabi-
li iam pelago rudem dedicantes cari-
nam, primitias commeatus libant mei
ſacerdotes. Idem ibidẽ, inquit, ſimula-
chris rite diſpoſitis, nauem faberrimè
factam,

factam, picturis miris Ægyptiorũ circunſeptus uariegatam, ſummus ſacerdos teda lucida, & ouo & ſulphure ſolenniſsimas preces de caſto præfatus ore, quàm puriſsimè purficatã deæ nũcupauit dedicauitq́, & cætera. Meminit & huius Iſidis nauis Placiades Fulgẽtius in mythologico his uerbis: Europam Iupiter in tauro rapuiſſe fertur, hoc eſt, in naue tauri picturam habente, & Iſidem in uacca ſimiliter nauim huiuſmodi picturę: deniq; ut hoc certius eſſe cognoſcas, nauigiũ Iſidis Ægyptus colit. Solis præterea imaginem, ut Porphyrius ſcribit, theologi Ægyptiorũ in naui collocabant, quæ crocodilo ferebatur, id ſcilicet ſignificantes, ut per nauim motum in humido, per crocodilum potabilem aquã, in qua ſolem ferri contendunt, intelligerent. Sed hæc mittamus. Athenienſes & ipſi nauẽ ſacrã habebant, quam Theſei fuiſſe credebãt, & quotannis

in Delon inſulam mittere ſolebãt, atq; ideo Deliam uocabant: eam Suidas aliiq; theorida appellãt. quæ quo tempore Delum mittebatur, nullus interea capitali ſupplicio afficiebat̃, donec ea rediiſſet: qua cauſa factũ eſt, ut diutius in carcere Socrates ſit detentus, ut Plato in Phædone & Suidas tradunt. Hanc eandem nauem celebrat Pauſanias, nullamq; illi ſimilem ſcribit fuiſſe. Laudat & quam in Panathenæorũ pompã iidem Athenienſes habebant ſeruatã in Areopago. Vlpianus Demoſthenis enarrator duas Athenienſium ſacras naues ait fuiſſe, Salaminiã uidelicet & Deliam uocatam, & Paralon, quæ ad ea tantum quæ ad religionem pertinebant ferenda mittebatur, de qua ſuo loco agemus. Hac eadem, quam Salaminiam diximus, uſi ſunt Athenienſes ad eos uehendos qui in iudicium citabantur. Hanc ad Alcibiaden agendum miſſam prodidit Thucydides.

cydides. Hinc & prouerbium factum, Salaminia nauis, in eos qui ſumma celeritate aliquid conficiũt. Meminit triremis Salaminiæ Plutarchus in Pericle, ut eius in qua ultimum eſſet præſidium, idq́ etiam Critolai aſtruit autoritate. Scribit idem Vlpianus alias tres naues ab iiſdem Atheniẽſibus factas, Antigonida, Ptolemaida, & Ammoniada. Plutarchus uero quam Theſei nauẽ antè diximus, ait uſq; ad Demetrij Phalerei tempora ab Athenienſibus conſeruatam, eiq́ ſeneſcenti uetera ſubinde ligna ablata, & robuſta & ualida adiecta fuiſſe. Narrat & Triptolemi nauis à Philochoro. Longa, inquit, naui Triptolemum ad urbem accedentem frumenta diſtribuiſſe, & ob id ſuſpicionem dediſſe quod nauis eſſet eius ſerpens pennatus, unde eſt poëtarum figmentum. Fuit & theoris ſacra Lemniorũ, qua Lemnus ipſa quotannis expiabatur ob ſceleratũ fa-

cinus in uiros cōmiſſum à mulieribus, & in nonum diem ignis qui in ea erat extinguebat̃, delatus ex inſula Delo: & ſi priuſquam inſula expiata eſſet acceſsiſſet, nulli inſulæ regioni appellebat, ſed ſuſpendebatur, donec fas eſſet adnauigare, quo tempore terreſtres deos & arcanos inuocabant, ignemq́ qui in naui fuerat cuſtodiebant. Cum autem nauis acceſsiſſet, ignem diſtribuebant, omniaq́ ſua in melius mutabant, reliquaq́ peragebãt, quæ Philoſtratus in heroicis exequitur. Suidas tamen, ut antè dixi, Deliam nauẽ hoc nomine θεωρὶς nuncupare uidetur. Romani præterea uſqueadeo Saturni nauim, qua ad Italiam delatus eſt, coluere, ut ea nummos ſignarent. Hinc Lactantius, Saturnum, inquit, errantem atq; inopem Ianus excepit, cuius rei argumenta ſunt nummi ueteres, in quibus eſt cum duplici fronte Ianus, & in altera parte nauis, ſicut poëta Ouidius canit:

canit: At bona poſteritas puppim formauit in ęre, Hoſpitis aduentum teſtificata dei. Idem & Plutarchus, & Plinius, & Probus in Perſium. Et Macrobius in primo Sat. his uerbis: Hic igitur Ianus cum Saturnum claſſe peruectum excepiſset hoſpitio, & ab eo edoctus peritiã ruris, ferum illum & rudem, ante fruges cognitas, uictũ in melius redegiſſet, regni eum ſocietate munerauit. Cum primus quoque æra ſignaret, ſeruauit & in hoc Saturni reuerentiam, ut quoniã ille naui fuerat aduectus, ex una quidem parte ſui capitis effigies, ex altera uero nauis exprimeret, quo Saturni memoriã etiam in poſteros propagaret. Æs ita fuiſſe ſignatũ, hodieq́; intelligit, in aleę luſum, cum pueri denarios in ſublime iactantes, capita aut nauim, luſu teſte uetuſtatis, exclamãt. Et hæc quidẽ Macrobius, alij́q́;. Extant uetuſta huiuſcemodi nomiſmata pleraque rudibus im-

preſſa imaginibus. Iidem Romani, autore Sexto Pomp. & Plinio, trientes ac quadrãtes rate ſignare ſoliti fuerũt, unde & ratici nominati ſunt: aſſes uero naue. Nec hoc præterierim, ſepulchra etiam nonnunquam nauibus inſcalpta fuiſſe, ut eſt apud Philoſtratũ in hiſt. Tyanei Apollonij. Cum enim Erythræos quoſdam Ciſsiam Mediæ regionem habitare tradat, ſubiungit, ſepulchra etiã Græcis literis inſcripta, & nauibus inſcalpta fuiſſe, ut quiſque eam artem exercuiſſet. At uero quod in ſepulchris quam quiſq; artẽ in manus haberet, effingeretur, ne in re nota laborem, ſit ſatis Vergiliũ attuliſſe, qui de ſepulchro Miſeni ita canit in vi.

At pius Aëneas ingenti mole ſepulchrum Impoſuit, ſuaq; arma uiro, remumq; tubamq; Monte ſub aërio. &c. ne tibi grãmaticos, tótue nunc marmora ſepulchrorũ noſtratium & peregrinorum commemorem: ſed & ipſe

ipſe in ſepulchralibus aliàs plura. At uero nec cœlũ ipſum nauigijs uacat: quippe opinio eſt, Argo in cœleſte ſydus conuerſam, unde & Flaccus cecinit: Et ituram in ſydera puppim. quam & loquacem, ut diximus, & fatidicam poëtæ uocant. Huius quidem nauis effigies nõ integra inter aſtra cernitur: à puppi enim uſq; ad malum diuiſa eſt, hominib. uidelicet ſignificans, ne fractis nauibus nauigantes penitus deſperent, deinceps etiam ſperãdum. Lucere uero XXIII. ſtellarum ſplendore Higinius putat, alij XXVI. Sed de hac cœleſti naue Aratus & expoſitores, aſtrologiǽq; ſcriptores plura: nos ideo ſatis ſuperq;, id tantũ tibi afferentes, quod in libro de Iſide & Oſiri Plutarchus ſcribit, nauim hanc cœleſtem ab Ægyptijs, non Iaſonis, ſed Oſiridis uocatã. Eſt & apud T. Liuium inter prodigia ſecundi belli Punici, nauium ſpeciem de cœlo affulſiſſe. Nec id te la

IECA ROMA EMANUELE

teat uelim, morem Romanis fuiſſe ſacrum expiandi ac purgandi claſſem, cùm quid aduerſi uel prælio, uel tempeſtate claſsi accidiſſet, aut immineret, id quod Appianus Alexandrinus libro bel. ciuil. v. hoc fermè modo declarat: In littore, inquit, maris altaria poſita marinis undis alluuntur, omnisq́ circunſtat multitudo de nauibus linguis fauens: tum ſacerdotes in mari ſtantes ſacra faciunt, terq́ per claſſem ſcaphis circunuecti ſacra piamina ferunt, ducibus unà annauigantibus, ipſaq́ piamina attollẽtibus, ut ab exercitu totaq́ claſſe infelicia cuncta auectẽtur depellanturq́. Diuidẽtes deinde ea, partem in mare porriciunt, partẽ altarib. impoſitã flammis adolent, ac protinus multitudo omnis ea benedicit, & bene precatur. Sic Romani claſſem expiare & purgare ſoliti. Hæc fermè ille. Quam religionem & poëta ſecutus Maro.

Sed age, nũquid fas minus fuerit homini

mini Chriſtiano de re nautica agẽti illud adſcribere, quod à uiro ſanctiſsimo Ambroſio eſt traditũ: in re uidelicet nautica crucis ſignũ inueniri, quo à labe primorũ parentũ omne genus humanum expiatũ eſt. Ambroſij hæc ſunt uerba ex oratione de cruce ſecunda. Grãde ergo, inquit, crucis eſt ſacramentum, & ſi intelligamus, per hoc ſignum etiã mundus ipſe ſaluatur: nam cum à nautis ſcinditur mare, prius ab ipſis arbor erigitur, uelum diſtendĩt, ut cruce domini facta, aquarum fluenta rumpantur, & hoc dominico ſecuri ſigno portũ ſalutis petunt, periculum mortis euadũt: figura enim ſacramenti quædam eſt, uelum ſuſpenſum in arbore. Hęc quidem diuus Ambroſius. Eadem penè à Septimio Tertulliano in libro aduerſus Marcionem ſcribuntur: Nam, inquit, & in antenna, quæ crucis pars eſt, extremitates cornua uocantur, unicornis autem medius ſti

pitis palus &c. quæ ille ait. Nos iam ad nauium tutelas & picturas accedamus, miſſam hoc loco facientes penè nunc fluctibus obrutã Petri cymbã.

Nauium tutelæ deis attributæ, quęue nauigationi ſydera ſecunda, quæue aduerſa, deq́ pictura & rubrica nauium, & de augurijs. Caput IX.

NAuigationis & nauium tutelam ſuis numinibus gẽtes attribuebãt, unde illud Poëtæ: Et aurato fulgebat Apolline pupis. Et illud Naſonis: Eſt mihi, ſitq́ precor flauę tutela Mineruæ Nauis, & à picta caſside nomẽ habet. Itẽ Perſius: Et unà Ingentes de puppe dei. Et alius: Tritonia nauis. quod eius Pallas eſſet pręſes. Alij Neptuno, alij Nereo, alij Palęmoni nymphisq́ attribuerunt. Nota nauis illa Alexandrina in Actis apoſt. cui erat inſigne Caſtorũ. Sed illud obſeruãdum, quod felix Caſtorum nauigationi ſydus antiqui exiſtima-

ſtimauere, quos πολυδεύκεια Græci uocant, & ἀνάκους & ἀνάκας, & cum afflatu ἀνάχας, quod tempeſtates è ſublimi propellant, παρὰ τὸ ἄνω καὶ ἕκας, ἢ ἔχω. Vel ut Suidas ait & grãmatici, παρὰ τὸ ἀγάσσω ἀγακοὶ, uti eſt à φυλάσσω φυλακοί. Alij alias horũ nominũ interpretationes afferũt, quas aliàs commodius retulimus, & in Numa Plutarchus recenſet. Ab his uticꝫ celebritas illa quæ τὰ ἀνάκεια dicebatur, quaſi depulſoria dicas. Scribit Annæus Seneca in natural. quæſt. libro primo de Caſtore & Polluce: Argumentum, inquit, tempeſtatis nautæ putãt, cum multæ tranſuolant ſtellę: quod ſi ſignum uentorum eſt, ibi uenti ſunt, id eſt, in aëre, qui medius inter lunam & terram eſt. In magna tempeſtate apparent quaſi ſtellę uelo inſidentes, adiuuari ſe tunc periclitantes exiſtimant Pollucis & Caſtoris numine. Cauſa autem melioris ſpei eſt, quod iam apparet frangi tempeſtatem & deſinere

uentos. Hęc quidē Seneca. At Plinius ij. nat. hiſt. libro: Vidi, inquit, in nocturnis militum uigilijs inhærere pilis pro uallo fulgurum effigies, eæ & antennis nauigantium alijsq; nauiũ partibus, ceu uocali quodam ſono, inſiſtunt, ut uolucres ſedē ex ſede mutantes. Graues cum ſolitarię uenere, mergentesq; nauigia: & ſi in carinę ima deciderint, exurentes. Geminæ autem ſalutares, & proſperi curſus prænuncię: quarum aduētu fugari diram illam ac minacē appellatamq; Helenam ferũt: & ob id Polluci & Caſtori id numen aſsignãt, eosq; in mari deos inuocant. Hęc Plinius. Xenophanes Colophonius huiuſmodi ſplēdores naturales, ut etiam Seneca exiſtimauit, non ſtellas, ſed uideri ait, eſſe autem paruulas nubes, quæ neſcio quo modo ſplendeſcant. Metrodorus uero & ipſe ſplendorem eſſe dixit ſpectantium oculorũ cum timore & percuſsione quadam.
Sed

Sedenim & hoc tempore hoc luminis uel ſplendoris nautis etiam apparere tempeſtatis deprenſis audiuimus inter procellas, quo cōſpecto incipiunt nautę bene ſperare, idq́ue uel diuo Nicolao, uel diuæ Hermię, uel alij cœlitum adſcribere conſueuere, diuinum id rati auxiliantis numinis pręſagium. Sed utcunque hoc, Fulgentius tamen quod de Caſtorum ſydere diximus, ſecus ac alij exiſtimare uidetur: nam eos periculum creare ait, non eruere. Artemidorus quoque libro ij. Onirocriticôn: In ſomnijs, inquit, Dioſcuros (ſic eñ Caſtores Græci uocāt) nauigantibus hyemes ac tēpeſtates ſignificare, quæ citò tamen in melius mutentur: nam σωτῆρες, hoc eſt, ſeruatores dei ſunt. Scribit & Porphyrion in Horatij carmine. Conſtat autem, inquit, hodie inter nautas Caſtoris & Pollucis ſtellas plerunque nauibus infeſtas eſſe. At uero illam quam Plinius diram & minacem

Helenam uocat, Statius Papinius illo carmine innuit, cum canit in Thebaide: Cum iam damnata ſororis Igne therapnæi fugerunt carbaſa fratres. Quo loco Lactantius grammaticus Helenam Vraniam uocari ait: cui quidem tanta uis ineſt incēdij, ut malum & nauis ima pertundat, ut etiam ſi æs ſit eius calore ſoluat̃. Ergo ſi hæc ſtella naui inſederit, ſciunt ſe nautæ ſine dubio perituros. Hactenus Lactantius ſeu Lutatius, ut uocatur ab aliquibus. Meminit & huius ſtellæ Solinus his uerbis agēs de muliebri mēſtruo. Habet, inquit, planè id ſalutare ſolum in ſe, quod auertit ſydus Helenæ pernicioſiſsimum nauigantibus. Nec illud hoc loco de typhone, id eſt, uortice, ut interpretat̃ Plinius, reticuerim, qui præcipua nauigantium peſtis eſt, non antemnas modo, uerum ipſa nauigia contorquens rapida uertigine frangit, tenue illi remedium, acetū in adue-

aduenientem effuſum. Reliqua de typhone Plinius in ſecũdo, qui etiam typhonis nomine cometæ ſpeciem uocat uiſam Æthiopiæ & Ægypto, à regis nomine ſic nuncupatam. Sunt qui coralia typhonibus remedio eſſe prodant. Sed de typhone, hoc eſt uortice, & alia in Meteoris Ariſtoteles, & in lib. de mundo ad Alexandrũ, ſi modo is eſt legitimus Ariſtotelis liber, ut uideo pleroſque dubitare. Typhonum meminit & Gellius cap. primo xix. libri his uerbis: Qui turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendę, quas τυφῶνας uocabant, impendere imminereq́ue, ac depreſſurę nauem uidebantur. Meminit & in xvij. Marcellinus. Alia ſunt & multo plura quæ de Typhone à Græcis ſcribuntur. Mythica enim phyſicis coniunxere, multaq́ue de centum capitũ Gigante ab Ioue fulminato cum ſcribant, tum

& ſubiungunt inter cætera, procelloſos quoque uentos typhonas uocant, quibus nigrum agnum iugulari præcipiũt (unde etiã fortè Vergilius: Nigram hyemi pecudem.) ũt is ſpiritus deſinat: & hoc in Æſchylum referũt. Quare cum de typhonib. apud Græcos tam multa legantur, miror in commentarijs in Aratum, qui Theoni adſcribuntur, cum de tempeſtatũ ſignis ageret, mendum pertinax irrepſiſſe, cum de typhonib. mentio, & quidem locuples fiat, σίφωνας ſemper legi pro τυφῶνας. A typhone quidem typhonicum uentum Lucas in Actis apoſt. dixit, qui uocatur εὐροκλύδων, quem latinus interpres uertit Euroaquilo. Porrò nec illud te lateat uolo, Apollinẽ diuerſis cognominibus nũcupatum ex re nautica fuiſſe: nam ἐμβάσιος dictus eſt ab ingreſſu, cui Iaſon cum nauem eſſet cõſcenſurus rem ſacram fecit, ut plurib. in primo cecinit Apollonius.
Idem

Idem quod & in littore coleretur, ἄκτιος & ἐπάκτιος, hoc eſt, littoralis dictus eſt. Eidem quoq; cum è naui exirent ſacrificabant, qua ex re ἐκβάσιος eſt cognominatus, ut idem docet Apollonius. Nam cum Argonautę è naui deſcendiſſent apud Cium Myſiæ urbẽ, & Arganthonium montem, ut neceſſaria nauigationi è continenti acciperent, cibaria, oues, uina, ligna &c. ἐκβασίῳ Apollini, hoc eſt, egreſſori rem ſacram fecerunt. Sed & à deorum nominibus, in quorũ tutela nauigia eſſent, plerunq; nuncupabãtur, quiq; in illis depicti eſſent, ut eſt illud Ouidij:

Eſt mihi, ſitq; precor &c. Item illud,

Pictos uerberat unda deos. Quę res cum notiſsima ſit, non eſt cur aliorum autoritatibus cõprobem. Nam & quod uarijs picturarũ imaginibus pingerentur, clariſsimum eſt, unde & fabulandi multiplex poëtis eſt occaſio præſtita, ueluti Europæi tauri, & ut

modo dicebamus, Iſiacæ uaccæ, Dædaleiq́ uolatus. Et ſi uſu etiam indies id fieri cernimus, plurimorumq́ autoritate eſt notum, unius tamen Valer. Flacci ex primo Argonauticôn ſuper hac re carmina, ne rem penitus omiſiſſe uideamur, citabimus: is enim ubi Argo arte Palladia fabricatam cecinifſet, ita mox de eius pictura ſubiunxit;

Conſtitit ut longo moles non peruia ponto
Puppis, & ut tenues ſubiere latentia ceræ
Lumina, picturæ uarios ſuperaddit honores:
Hic ſperata ſedens Tyrrheni tergore piſcis
Peleos in thalamum uehitur Thetis, æquora Delphin
Corripuit, ſilet hæc deiecta in lumina palla,
Nec Ioue maiorem naſci ſuſpirat Achillem.
Hanc Panope, Dotoq́; ſoror, iactataq́; fluctu
Proſequitur nudis pariter Galatea lacertis,
Antra petens Siculo reuocat de littore Cyclops.
Contrà ignis, uiridiq́; torus de fronde, dapesq́;,
Vinaq́;, & æquoreos inter cum coniuge diuos
Aecides, pulſatq́; chelyn poſt pocula Chiron.
Parte alia Pholoë, multoq́; inſanus Iaccho
Rhœtus, & Athracia ſubitæ de uirgine pugnæ,
Crateres menſæq́; uolant, aræq́; deorum,
Poculaq́;, inſignis ueterum labor, optimus haſta

Hic Peleus, hic enſe furens agnoſcitur Aeſon.
Fert grauis inuito uictorem Neſtora tergo
Monycus, ardenti peragit clarus Antora quercu,
Nigro Neſſus equo fugit, accliuiſq; tapetis
In medijs uacuo condit caput Hippaſus auro.
Hæc quanquam miranda uiris ſtupet Aeſone natus.

Atq; hactenus quidem Flaccus. Sed quoniam de pictura nauium egimus, non incongruum quoq;, ut quod ab Herodoto ſcribitur & Plinio, hic tibi ſubnotemus. Naues, inquit ille, ueteri inſtituto ſolere rubrica depingi, notiſsimum eſt. Plinius uero: Iam enim, inquit, Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero teſte, qui naues ea commendat, hoc eſt, μιλτοπαρῄους. Idem & in ix. Odyſſeę ipſius poëtę cõmentatores, idem & Suidas prodiderunt. Certe & oraculum, ut ſcribit Herodotus, delphicum Siphnios ita eluſit, cum eis cauendum cecinit ab agmine è ligno legatoq; rubenti. Quod utique oraculum non antè Siphnij intellexerunt, quàm fuſi fugatiq; à Samijs

exulibus fuiſſent, qui ad eos naue ru‐
bricata peruenerunt. Lege tertiũ hiſt.
Herodoti. Antiquitas inſuper excogi
tauit eam rationem pingendarum claſ
ſium, ut eis neq; ſol, neq; ſal, uentusq;
noceret. Hanc breuiſsimè Plin. xxxv.
nat. hiſt. attigit, ita enim ſcribit: In en‐
cauſtice pingendi duo fuiſſe antiqui‐
tus genera conſtat, cæra & ebore, ce‐
ſtro, id eſt, uiriculo, donec claſſes pin‐
gi cœpere. Hoc tertium acceſsit reſo‐
lutis igni cæris penicillo utendi, quæ
pictura in nauibus nec ſole, nec ſale,
uentisq; corrũpitur. quæ Pliniana uer
ba exponuntur à Perotto in cõmenta‐
rijs Cornucop. & ab Herm. Barbaro
in caſtigationibus: atq; idcirco ego ea
nuda retuli. Meminit & eiuſdẽ uolu‐
minis alio loco idem Plinius, cum ait,
Ceruſſa cæræ tingunt ijſdem colorib.
ad eas picturas, quæ inuruntur alieno
parietibus genere, ſed claſsibus fami‐
liari: iam uero & onerarijs nauibus
(quo‐

(quoniam & pericula expingimus) ne quis miretur & rogos pingi. Iuuat quoque pugnaturos ad mortem, aut certe cædem ſpecioſè uehi. quibus omnibus Annæi Senecę uerba ex libro de beneficijs ſeptimo, quàm à caſtigatoribus, melius intelligent. Nam cum Seneca ita ſcribat: Cui triremes & cæratas non mitterem, luſorias, & cubicularias, & alia ludibria regum in mari laſciuientium mittam? Quo loco doctiſs. ſanè caſtigator pro cęratis, ęratis, repoſuit. Quod uero cæra naues pingerentur, pręter ſuprà dicta Plinij uerba id palàm teſtantia, & Pollux innuit in primo. Hoc picturæ genus κηρογραφία à Græcis dicitur, ut eſt apud Callixenum & Athenæum. Et poëtarum quoq; frequens autoritas hoc idem oſtēdit, ut cuius modo uerſus adſcripſi Val. Flacci. Et in tenues ſubiere latentia cæræ lumina, Picturę uarios ſuperaddit honores. Non me fugit

à ſemitarijs grammaticis exponi ſole-re cæram pro pice: quod congruè an aliquando poſsit, nunc non ſtatuo. Sed quod pice naues illinãtur, notius eſt quàm ut expoſitione indigeat. Sanè ab ijs qui Indica perſcripſere proditum eſt, naues & quidem onerarias, & ingentes ac portentoſæ propè magnitudinis, ad conuehenda mercimonia ab Indis conſtrui, quæ non pice, ſed quodam ab ipſis confecto bitumine illinuntur, quod maiorẽ quàm pix firmitatem præſtet nauigijs. Illud ſic conficere accepimus: Canabum minutiſsimè terunt, dein calcem atq; oleum cuiuſdam arboris, quantum ſat eſt, accipiunt, miſcẽt, & eouſq; tundunt quo ad lentorem uiſco ſimilem contrahit, atq; ita tum demũ eo utuntur, nauesq; illinunt. Sed iam de cęra & pictura nauiũ ſatis, ut puto. Nũc iure illud quoq; in re nautica obſeruandum, quod ad auguria pertinet, quæ ornithogonia

dicitur,

dicitur, in qua inter alia nautis expeti-
ta auguria cygni laudantur, ex qua di-
ſciplina Vergilius poëta finxiſſe credi-
tur: Aſpice biſſenos lętantes agmi-
ne cygnos. & quę ſequūtur reliqua.
Verſus uero ex ipſa ornithogonia hi
ſunt: Cygnus in augurijs nautis gra-
tiſsimus ales, Hunc optant ſemper,
quia nunquam mergitur undis. Ea-
dem de anſeribus à Græcis tradūtur,
unde & cheniſcus nauibus additur, de
quo ſuo loco dicemus. Sunt qui tra-
dant Vergilium cygnos in carmen in
duxiſſe, ut Æneæ augurium facerent,
quoniā unà cum columbis Veneri di-
catos putarunt antiqui. Ab augurijs
certe bonis & ſecundis, ſecundam etiā
Latini nauigationem & proſperam di-
cere conſueuere. At nō ſic Gręci, quip-
pe qui δεύτερον πλοῦν, Pauſania & Euſta-
thio teſtibus, dicant, cum nō uento a-
gitur nauis, ſed remorū conatu: atque
ea cauſa cū laborioſe aliquid moliunt,

δεύτερον πλοῦν, hoc eſt, ſecundã nauigationem prouerbio dicunt. Et è contrario ἐξ οὐρίας πλοῦν, cum ex uoto & animi ſententia res ſuccedunt: & ut illa ſecunda nauigatio uocatur, ita hęc prima dici ſolet, quæ tamen ab augurali diſciplina quidam deducere conati ſunt. Sed his miſsis ad huiuſcemodi reliqua pergamus.

Quatenus aſtrologis in re nautica credendum, & prognoſticis, & de nauigationis tempore, & Veneris ſtella Troianæ nauigationis duce, alijsq́. Caput X.

AStrologi præterea magnã ſibi in re nautica, ut alijs omnibus in rebus, partem uendicant, atq; ex Saturno in primis, & Orione, et Arcturo, & Pleiadibus, & hœdis, & Helena, alijsq́ ſignis futuras tẽpeſtates prænunciant, quos ut mendaces & falſiloquos uterq; Picus conuincere nititur. Nõ enim, aiunt, ex Ioue, Saturno, Venere, Marte, Mercurio præuident tempeſtates, ſed de nube, de uen-

de uẽtis, de omni aëris cõditione: atq; eorũ hæc ſolers diſciplina experimentis ubiq; cõfirmata. Reliqua quę ab ijs ſcribuntur hoc loco miſſa fiũt, teq; ad ipſorum uolumina relego: illius cõtra aſtrologos, huius de rerum prænotione. At ſicut illa damnant, ita quæ prognoſtica uocãtur à Gręcis, & à noſtris præſagia ac ſigna, nõ impugnari à bonis uidemus, quando ea præcipue ex aëris qualitate, non ex aſtrorum ortu, uel occaſu, traiectú ue fieri appareant. Traduntur uero ea ab Heſiodo, Arato, utriuſq; interpretibus, tum à Vergilio, Lucano, Plinio, Várrone, Columella, Conſtantino, Vegetio, alijſq; ſcriptorib. tum rei ruſticæ, tum rei militaris, ut nunc mittã philoſophos qui meteora, & naturales aſtrologos qui ea prodiderũt. Illud certe non prætereundum, ſtata eſſe nauigationis tempora, quæ tum in temporum & anni, tum in aëris diſpoſitione referunt, quę

uulgares nautæ, & agricolæ etiam norunt: ſiquidem ea habentur circa autumnale æquinoctium, & uernum, ita ut ab hoc aperiri, ab illo claudi mare dicatur. Placet quę Heſiodus pluribus uerſibus in ἔργοις ſcripſit breuiſſimè hic afferre. Poſt ſolſtitium æſtiuū, ait, per quinquaginta dies optima nauigatio, quando ſpirant eteſiæ, & uernæ cum ficus folium iam cœperit cornicis pedi par eſſe. In quibus uerbis Proclus obſeruat, per ęſtatem & ęſtus medios non ſatis tutam eſſe nauigationem, id & experientia ipſa cernimus. Plinius uero inquit, Ver aperit nauigantibus maria, quæ hyberno tempore hyemant, & tempeſtatum ſæuitia concludūtur. Sic etiam L. Apuleius, ut antè ſcripſimus, ſignificat, die ſcilicet qui nauigio Iſidis ſacer eſt, quando menſe Martio mare ipſum aperitur. Exiſtimauit quo loco, uir ſanè doctiſsimus Apulei interpres, hilaria eo die

die deſignari, Apulei uerbis halluci-
natus. Hæc uero breuiſsime collegi-
mus, qui ſine riſu meminiſſe non poſ-
ſumus, quæ ijdem aſtronomi confin-
gunt, ſub ariete nautas gigni & helcya
rios, nauiumq́ꝫ fabricatores, & eiuſmo
di genus opificum, ac ſi nulli ſub arie-
te naſcantur ijs in regionibus ubi nul-
lus eſt nauigiorum uſus: & ſi ijdem id
afferant, & domos naues eſſe. Sed hęc
ridicula nimis, ut miranda illa quæ
Plinius in VI. de Taprobane agens
prodit. Syderum, inquit, in nauigan
do nulla obſeruatio. Septentrio non
cernitur, ſed uolucres ſecum uehunt
emittentes ſæpius, meatúmque ea-
rum terras petentium comitantur.
Nec minus mirandũ uiſum eſt, quod
à M. Varrone lib. rerum diuinarum
ſecundo traditum, nauiganti Æneæ
à Troia in Italiam ad agrum uſque
Laurentum, Veneris ſtellam ſemper
illuxiſſe, eóque loco ulterius haud

uiſam fuiſſe. Quam rem etiam multis in locis Vergiliũ poëtam innuiſſe Seruio grammatico uidetur. quod tamẽ, ut ego minus credã, multa ſunt in cauſa, atq; illud in primis, ne id minus miraculoſum, quod in Euangelica hiſtoria de tribus Magis traditur, uideatur, qui ſtella duce ex orientis partibus ad Chriſtum adorandum profecti ſunt. Legimus tamen & ſimilis ſtellæ ducatu diui magni Antonij corpus inuentum, ut in noſtris annalib. continetur.

De nauium membris ac partibus, tum Græcis tum Latinis nominib. Cap. XI.

SEd cum fortè tibi uideri poſſim nõ accuratè modo, ſed curioſe etiam de rebus ſcripſiſſe quę circa rem nauticam ſunt, nunc his miſsis ad nauiũ partes & membra nõ minore cura deueniam: quæ ut diuerſa, ita diuerſis ſunt nuncupata uocabulis, in primisq; à gręcis ſcriptorib. Omnia uero, ut potero, breuiſsime colligam,

gam, ne tibi ſcilicet legendo, & mihi ſit ſcribendo negocium. Quam rem antequam aggrediar, Lucretij poëtę uerſus adſcribam, quos pro re dignos iudicaui ut memoriæ mandarentur. Hi uero in ſecũdo rerũ natura leguntur.

Sed quaſi naufragijs magnis, uentiſq; coortis
Diſiectare ſolet magnum mare, tranſtra, carinas,
Antemnas, proram, malos, tonſaſq; natantes,
Per terrarum omnes oras fluitantia apluſtra:
Vt uideantur, & indicium mortalibus ædant
Infidi maris inſidias, uireſq; dolumq;
Vt uitare uelint, ne ullo tempore credant,
Subdola cum ridet placidi pellacia ponti.

Et quidem hæc Lucretius: ne græca, quod iſti faciũt, plurima inculcẽ, quæ Heſiodus in Georgicis, & epigrãmata afferã. Sed nos iam ſeorſum nauiũ partes deſcribamus. Prior ergo nauis pars prora græca uoce dicitur, quæ etiã eſt à Latinis uſurpata adeò, ut eorum pleriq; dictam exiſtiment, quod prior ſit, putantes uocem eſſe latinam. Verum & Herodianus & Theon tradũt, pro-

ra nūcupata eſt, quod reliquam nauis partē præcedat, quaſi πρώϊρα. Quidam παρὰ τὸ πεφυκέναι: ſunt qui dictā exiſtiment ἐκ τοῦ προόρα, hoc eſt, quod ex ea antè cernamus, & per craſin, πρῶρα. Qui proræ præeſt, πρωρεὺς & proreta uocatur. Eius uaria apud antiquos forma fuit, nunc qualis eſſe debeat, à principio libri oſtendimus. Puppis quæ & puppes, nauis pars eſt poſterior, πρύμνη à Græcis dicta, unde prymnetes, & prymneſiū funis nauticus, ut cōmodius ſuo loco dicetur. Ab his potiſsimū nauis partibus prouerbiū ductū eſt, prora & puppis, cuius ad Tyronem M. Tullius meminit, quoties negocij alicuius ſummā ſignificamus. Græci aliter efferūt, quæ à prora & puppe pereunt, hoc eſt, τὰ ἐκ πρώρης, καὶ τὰ ἐκ πρύμνης ἀπόλλυται. quod in malum frequentius dicitur. Eſt uero honeſtior in naui locus puppis, q̊d ibi ſedeat gubernator clauo regens nauigiū. Innuit hoc nec ſemel in epiſto-

lis

lis Cicero. Sedebamus, inquit, in pup pi clauumq́ꝫ tenebamus. Idem ad Cor nificium: Quamobrem mi Quinte cō ſcende nobiſcū, & quidē ad puppim. Hinc & Græci mouere puppim uſurpant, hoc eſt, τὴν πρύμνην κινεῖν. Meminit in Baſilij monodia Greg. Nazianz. Prouerbiū eſt in eos qui iter retractāt iam cœptum, ex nauigantium, ut ait, ſimilitudine, qui cū ſe ad iter aliud cōuertunt puppim agitant. Sanè & illud obſeruandum eſt, puppim à Gręcis interdum ab animaliū cauda οὐρὰν appellari, quod cum alij tum Moſcopulus annotauit, qui ait & à poëtis οὖρος uentum ſignificare qui à puppi nauē impellit, & οὔριον cōmuniter uocari: & ἐξ οὐρίας πλεῖν, q̊d eſt nauigare uento ad puppim flante: & quod paulò antè diceba mus, ἐξ οὐρίας πλεῖς. Meminere præterea Libanius & Suidas. Eadem ſententia Latini ſecundum uentum, & ſuū uentum, Cicero, Horatius & Ouidius di-

xere, Proſequitur ſurgens à puppi uentus euntes. Et hodie uulgò uentum in puppi habere dicimus, cum ad uota res ſuccedunt. Porrò ab his duabus nauis partibus nauis appellatur δίπρωρ☉ & δίπρυμν☉, ut eſt apud Callixenum & Athenęum de Philopatoris naue. Extremum autem illud in quod deſinit prora, ab auiũ ſimilitudine roſtrum uocatur, unde roſtrata nauis, ut inferius dicemus. Hinc & roſtrata corona, de qua Gellius lib. v. Naualis corona eſt qua donari ſolet maritimo prælio, qui primus in hoſtium nauem ui armatus trãſiliuit, ea quaſi nauiũ roſtris inſignita eſt. Idem paulò poſt ſubdit, quod ex auro fieri ſolebat. De hac eadem apud Pliniũ eſt illa in xvi. exclamatio, cum de ciuica corona, id eſt, querna ageret. Cedunt, inquit, & roſtratæ, quamuis duobus maxime ad hoc æui celebres, M. Varrone è piraticis bellis, dante magno Põpeio, itemq́ M. Agrip-

M. Agrippa, tribuente Cæſare è Sicu
lis, quę & ipſa piratica. Fuere antea ro
ſtra nauium tribunali prefixa foro de-
cus, erant ueluti pop. Rom. ipſi coro-
na impoſita. Poſtquam uero tribuni-
tijs ſeditionib. calcari ac pollui cœpit,
poſtq́ uires ex publico in priuatũ ma-
gis, ſinguliſq́ ciuium quæri, & ſacro
ſancta omnia profana fecere, tum à pe
dibus eorum ſubiere in capita ciuium
roſtra. Dedit hanc Auguſtus coronã
Agrippę, ſed ciuicã à genere humano
accepit ipſe. Hęc Pli. qui & lib. xxxiij.
ait notã aëris fuiſſe, ex altera parte Ianũ
geminũ, ex altera roſtrũ nauis. Carina
nauis eſt pars infima, τρόπις à Gręcis uo
catur, à facili curſu quaſi currina dicta.
Totius nauis compagem carinam qui
dam eſſe opinantur. Cæſar in primo
bell. ciuil. Carinæ primũ ac ſtatumina
ex leui materia fiebãt, reliquũ corpus
nauium uiminibus contextũ corijs in
tegebatur. Capitur etiã carina pro in-

ſima trabe qua nauis fundatur, ut eſt illud Ouidíj: Dum mea puppis erat ualida fundata carina. Per tralatio- nem etiam putamina nucū bifida, ca- rinas Plin. uocat in xv. Carinari uer- bum antiqui dixere pro conuitiari, & calumniari. Carinatū uero inflexum & curuū, & carinatim à ſimilitudine. Carinas quoq; M. Varro & P. Victor urbis Romæ locum eſſe tradidere, un de & illud Vergilij, Raucis mugire carinis. Tametſi grammatici ædifi- cia interpretentur in modum carina rum ſtructa. Huius loci & hiſtorici me minere. Forí ſpatia ſunt in nauibus apertiora, alij latera concaua interpre- tantur, à ferendo onera dicta. Vergil. Impleſſemq; foros flammis. Seruius Honoratus nauiū tabulata exponit, ab eo quod inceſſus ferant. Idem tamē alio loco ſpatia eſſe ait in nauibus aper ta, uelut in gladiatorijs ludis: nam & T. Liuius ait foros appellatos, ubi ſpe ctacula

ctacula ſibi quiſq; faceret. Sextus quoque Pōpeius inter multa fororū ſignificata: Fori, inquit, ſignificant & circenſia ſpectacula, ex quibus etiā minores forulos dicimus. Stega nauis eſt proſcenium, id eſt, tabulatum ſuper quod nautæ ambulant. Alij locū nauis contectum, & perinde etiam tuguriū, παρὰ τὸ στέγω, τοῦτ᾽ ἔστι στεγάζω. Vtitur hac uoce apud Latinos in primis Plautus cum alibi, tum in Bacchidibus & Epid. Meminit & Fulgentius ad Chalcidiū, unde & triſtega, quam & ſic diuus Hieronymus trāſtulit in libris Moſis. Agea in naui dicta eſt, quod in ea, ut putat Feſtus, quæq; res maxime agi ſoleat, quo uocabulo uſus eſt Ennius. Multa foro ponent, ageaq; longa repletur. Nonnulli eam uiā autumant, per quā ad remiges hortator accedit. Tranſtra ſunt tabulæ in quibus remiges ſedent, dicta, ut ab aliquib. traditur, quod in tranſuerſum diſpoſita ſint. Vergilius:

Conſidũt trãnſtris. Vulgò banchi dicuntur à nautis, & traſti. Poëtę & iuga uocant. Idem Verg. in vi. Inde alias animas quæ per iuga longa ſedebant. idq́ à Græcis ſumptum, qui ζυγὰ tranſtra uocant, ut ſtatim dicemus. Feſtus tabulas nauium tranſtra appellari putat. Porrò q̃d diximus zyga à Græcis tranſtra appellari, ab ĳs fiũt zygĳ remiges eiuſdẽ tranſtri, & zygites qui ſedet in media naui. Hinc etiam, ut puto, zygodeſma, de quib. Pollux: Zygodeſma, inquit, dicunt, quib. iugũ temoni cõiungit. Clauus aũt cui zygodeſmon inuoluit, heſtor uocatur. De heſtore Homerus in ix. Iliad. meminit, ſuper quæ uerba uaria Græci tradunt, quæ non ſunt noſtri inſtituti. Columbaria in ſummis nauiũ lateribus loca concaua eſſe grãmatici quidã ſcribũt, quod ſint ſimilia columbarũ latibulis, in quibus nidificãt. meminit Feſtus. Priſcianus uero, columbar, inquit, uinculi genus

nus eſt, idq́ꝫ Plauti uerſiculo ex Rudente cõprobat: nam in columbari, inquit collũ haud multò poſt erit. Idẽ Feſtus in nauali ſcriba. Plautus, inquit, nõ ego te noui naualis ſcriba in columbari impudens. Siue ait q̃d in naui colũbaria appellabãtur in quibus remigent, ſiue quod columbariorũ quæſtus temerarius incertusq́ꝫ. Porrò Vitruuius in x. cum organa ad aquã hauriendam deſcribit, columbaria uocat caua ſeu foramina, per quæ aqua concepta in tympano educitur: ita enim ſcribit, ſecundum axem columbaria fiunt excauata in ſingulis ſpatijs. Et paulò poſt ſubdit: Reddit eam, ſcilicet aquã per colũbaria ſecundũ axem. Echetlion locus eſt in naui, in quo piſces reponũt. utitur Nicander in Theriacis. Quo loco qui græce ſcholia ſcripſerunt idem affirmant: niſi quod & illud addunt, quod ab aliquibus pro piſciũ uiuario, hoc eſt, ζωγρα capit̃. Ego nauiculã eſſe

puto clauſam undiq; & obtectã, multis pertuſam foraminibus, qua uiuos piſces cum alibi, tum hic Ferrariæ piſcatores ſeruare cõſueuere, quo modo & apud Nicandrum intelligi poteſt. Clauus nauis eſt gubernaculum. Ennius: Vt clauum rectum teneam, nauemq; gubernẽ. M. Tullius in Fara. Sedebamus in puppi, clauumq; tenebamus, nunc autem uix eſt in ſentina locus. F. Quintilianus uidetur clauũ per tralationem pro adminiſtratione poſuiſſe in ſecũdo. Gubernator dicet notum illud dum clauũ rectũ teneam. Sed qualis eſſe debeat gubernator clauum tenens, legito argutã Senecæ ſententiam libro epiſtolarũ xij. Gubernacula etiã guberna uocata oſtendit Nonius, Lucillius lib. xx. ſatyrarũ: Proras deſpoliate & detondete guberna. Seruius grãmaticus clauum putat eſſe fuſtem gubernaculi, hoc eſt, lignum oblongum, quo flectit ac reflectit gubernator

nator nauim, anſa appellatur à Vitru-
uio, ut protinus oſtendam. Diſtinxit
& Cicero, ut cum pro Seſtio ait, clauũ
tanti imperij tenere, & gubernacula
reipub. tractare. Exiſtimauit Poſsido
nius gubernaculum inuentum eſſe ex
emplo à piſcibus ſumpto, qui cauda re
guntur, & leui eius in utrũq; momen
to uelocitatẽ ſuam flectunt. Idem ſcri-
bit & Seneca. Clauus uero gręce uoca
tur οἴαξ & οἰήϊον, totum uero gubernacu
lum πηδάλιον: antiquiores autem Græ-
ci ἐφέλκιον uocabant. Tranſiuit quidem
in prouerbium πηδάλιον, de puris mi-
nusq; ſordidis rebus, ἁγνότερος πηδαλίου,
hoc eſt gubernaculo caſtior. Meminit
Suidas, qui ait ipſum ſemper in aqua
eſſe, propterea q; minus ſordidũ. Am-
monius alijq; inter Græcos nonnulli
differre tradũt πηδάλιον à πληθρίῳ, quod
pedalion nauium, plethrion uero ra-
tium: quidã & forma diminutiua πλη-
θάριον uocãt. Sed quod de οἴαξ dicimus,

Vitruuius anſam tranſtulit, ita enim ſcribit: Quemadmodum etiam naues onerariæ gubernator anſam gubernaculi tenens, qui οἴαξ à Græcis appellatur. Thomas magiſtri οἴαξ, inquit, non modo anſam ſignificare, ſed & totum gubernaculũ. Porrò hæ gubernaculi partes dicuntur, media φθεὶρ ἢ ῥίζα, id eſt, pediculus uel radix, & ὑπόζωμα uocatur: extremitas πτερύγιον, tu alam dicas: reliquum αὐχὴν, id eſt, ceruix. Locus ubi gubernator reclinatur, enclima dicitur. Sentina pars eſt inferior nauis, ubi ſordes defluunt, atque ideo quod ibi teter odor ſentiatur, ſunt qui dictã arbitrentur. Val. tamen Maximus lib. ij. cap. de diſcipl. militari, pro ipſis ſordibus accepiſſe uidetur, cum ait, Hac turpi & erubeſcenda ſentina uacuefactus exercitus noſter. Per tralationem enim & pro conſortio malorum ſumitur. Cic. pro leg. agra. hoc enim uerbo eſt uſus, quaſi de aliqua ſentina, ac nõ

de opti-

de optimorũ ciuium genere loquere- tur. Idem in Catil. Siquidem hanc ſentinam huius urbis eiecerit. Frequens eſt & pulchra dicendi figura: unde & ſentinare uerbũ, quod ſatagere, & periculũ uitare ſignificat, ut eſt apud Feſtum. Cumbam quidam nuncupant, ſed certe nauis locum denotat imum, quod ſcilicet aquis incũbat, quo fit ut opiner nũc uulgo à nautis columbam uocari. Quidam tamen dryochon, de quo mox ſtatim. Modium prẹterea in naui appellant, cui malus inſiſtit, uerũ hæc noſtris parum approbata. Hanc partem quẹ continet malũ, Grẹci tum hiſtodocen, tum hiſtothecen uocant, quod ſcilicet ἱσὸν contineat. Hanc partem μεσόδμην uocaſſe uidetur in primo Argonaut. Apollonius. ἱσοδόκην tamen ab ἱσοπέδη differre ait Ammonius. Hiſtodoce quidem ubi malus inclinatur. Homerus: ἱσὸν δ' ἱσοδόκῃ πέλασσεν. Hiſtopede uero locus cauus in medio na-

uigiј. Nõnulli quoq; λικνίδα uocant lo cum ubi malus imponit. Vnde & Artemidorus libro primo ὀνειροκριτικῶν ἱστοκεραίαν, pro antemna ponere uidetur, quod & alibi. Nauiũ utiq; partes Græci diligentius tractant q̃ Latini, quando & minimis ij quibuſque particulis ſua indidere uocabula, quorum plurima hic ego tibi à prædictis ſubiũgam. δρύοχος igitur & τρόπις, & τροπίδιον, & σεῖρα, carina à Græcis uocatur: & dryochus quidem lignum eſt, in quo nauis carina configitur. Apollonius in primo:

Pallas cum primũ dryochos immitteret Argûs. Quod uero carinæ eſt affixum, phalcis, inde lesbion, & chalcenes, & ditopodion. Id uero quod carinam terminat in proram, προέμβολις, et τὸ προέμβολον nuncupatur, quod ſubtus eſt embolon: unde & nauis quæpiam uelocißima ἔμβολος uocata eſt, cuius Græcis frequens mentio, & niſi perperam legatur illud in primo codicis Iuſtinia

ſtiniani de ſacroſ. eccleſ. quod etiam re petitum eſt in xi. eiuſdem. Iubemus nullam nauem ultra duorum milium modiorũ capacem ante felicem embolum, uel publicarũ ſpecierũ &c. Hinc & τριέμβολον apud Suidam inſtrumentũ nauticũ, quod ſcilicet facile iaci queat. Eſt & nauis ſpecies quæ ſæpe impellatur, dicta τριέμβολος, quod hæc particula τρὶς, pro augmento & magnitudine capiatur, non Græcis modo & Latinis, ſed & uulgò Gallis. Vnde etiam triembolum pro uirili membro aliquando capitur, eadem ratione, quod in coitu frequẽtius impellatur inijciaturq́. Ab embolo quoq́; Neſtoris nauis decembolon dicta eſt, ut eſt apud Æſchylũ. Sed & emboli alia ſignificata colligit Hermolaus. Quod igitur medio proembolidis & emboli eſt, ſtera proprie dicitur. Sub embolo eſt delphis, cum nauis eſt delphinophoros: ſed quid ſit delphis, mox ſignificabimus. Id quod

eſt inter embolon &proembolida, ſtò los uocatur & pericephalæa, tametſi στόλος etiã tam claſſem quàm nauis com meatũ curſumq́ſ ſignificat. Idioſtolon tamen nauigiũ Athenęus uocat, quod ſibi quis cõducit, lib. xij. Sequitur quę ptychis &ophthalmus appellatur Pol luci. Didymus uero πτυχὴν eſſe ait, ubi oculi pingũtur, & nauis nomen inſcribitur, quod & in cõmentarijs in Apol lonium legitur. Acroſtolion Theophi lus uocat lignũ, quod eſſe ait erectum, modo in prora, modo in puppe, in quo nomen ipſum nauis ſit inſcriptũ: tametſi quidam pro nauis extremitatẽ interpretati ſunt. Et fori ſummitatẽ quidam roſtra non cõmodè ſatis interpretantur. Sunt qui ἀκρωτήρια, & ἀκροσόλιον, & ἀκροκόρυμβα idem eſſe affirment, ut in corymbis latius oſtẽdemus. Scribit enim Theophilus ἐπωτίδας ligna eſſe, quæ tanquam auriculæ quędam utrinq́ſ nectũtur in prora. Appianus de

bello

bello ciuili: Mox, inquit, naues ipſæ inter ſe concurrêre: hæ quidem in obliqua, illæ ad epotidas, aliæ in embolos. Idem & illum impetens ad epotida nauem conquaſſauit. Maſchala etiam ab Heſychio proræ pars uocatur, quę terthron (funis nautici hoc genus, ut oſtendemus) cõtinet, ſiue artemonem. Alij maſchalam machinã eſſe tradũt, qua ſarcinæ deponuntur in naues, uel eximuntur. Alij alia, quorũ nõnulla à Suida referũtur in prouerbio Maſchalam tollis, quę ad nauigia non faciunt. Phalcidis autẽ quod utrinq; interius eſt, epholcis & rhinoteria uocãtur: unde & holcas nauis nuncupatẽ, quę poſt ſe paruulã trahat nauem. Quidam onerariam interpretantẽ, ut ſuo loco palàm faciemus. Dicitur & nauicula ipſa epholcis & epholcion. Sciẽdum tamẽ ἐφόλκαιον ſignificare temonẽ. Illud certe quod eſt annexũ ne carina teratur, chelyſma dici uidemus. Nauis pauiH

mentum cytos & amphimetrion, aliqui gaſtron uocãt. Sed qui diligentius rem ſcrutati ſunt, id quod eſt in naui concauũ ſcapham dixere, & uulgò gaſtran, quaſi nauis uenter, id quod Suidas obſeruauit. Eſt & thalamus, unde & thalami, et thalamaces remiges. Thalamian uocare uidetur Herodotus foramen per quod remus extat, hinc & Thalamegus nauis, de qua alibi. Alij foramen q̃d modo dixi nauphracton uocant. Eſt item thranos ſedile, unde & thranitæ. qua dictione Græci autores utuntur, & in primis Thucydides. ἑδώλια quoq; eſſe ait Theophilus remigantium ſedilia. Gellius edolia foros tranſtulit, cum Arionis fabulã ex Herodoto recitat. Dicitur uero ἑδώλιον παρὰ τὸ ἕζω ἑζώλιον, & dorice ἑδῶλιον: & ἑδωλίσαι dixit Lycurgus, pro eo quod eſt conſidere. σέλματα quoq; nauis ſedilia ſignificant, unde eſt nauis euſelmos apud Homerum, quæ firma habeat ſedilia.

Selma

Selma em̃ ad nauis latera ſedes, quod ζυγὸς & σέλις etiam uocat̃. Sunt qui σελμί δας funes interpretentur, & inde euſel mos nauis: ſunt qui tabulas. Sũt item qui σελιδώματα, ut apud Apolloniũ grã matici obſeruant, omne latum lignũ, quod & ſelma uocatur, unde & σελίδες dictæ tabellæ ſeu paginæ, & librorum margines. Sed nũc ſelma pro nauis ſe- dili capimus, quo modo & Apolloni- us alĳꝗ. Scalmus eſt in naui qua par te remi effundũtur, uel lignũ ad quod remi alligantur: inde & nauis dicit̃ de- caſcalmus, & hypoſcalmus, ubi ſcal- mus fulcitur, & triſcalmus. Scalmus ue ro à nautico uulgo nũc furcula uocat̃. Vitruuius in primo interſcalmiũ in- teruallum ſcalmorũ dixit. Eſt deinde epiſcalmis quod ſub ſcalmo eſt. Scribit Græcus Heſiodi interpres Byzantios & Chalcedonios propter nauigĳ ſcal- mon decertaſſe nauali pugna apud Bo ſporum τραφὴξ uero ſignificat nauis la-

brum in quo pedes ponimus, tametſi etiã tabulam qua panes in clibanũ deferũtur. Sunt & partes nauis θρήματα & ὑπηρέσιον: hoc remis ſubiacet, per illa uero, id eſt, per tremata, hoc eſt, foramina, extolluntur. Hypereſion etiam interdum remũ deſignat. Via autẽ quæ eſt circum remigantes, parodos & parathranos uocari ſolet: quidam nauis aditũ latine tranſtulere. τὸ ἐγκώπιον pars nauis qua remi ſunt diſpoſiti, à nõnullis traditur. Nauis latus quam & ſpondam & coſtã noſtri, Græci πλευρὰν nuncupant. Item dextrum & ſiniſtrum parietem, hoc eſt, τοῖχον. Quidam ſelida ſellam eſſe opinati ſunt, quæ in proris nauium erigi ſolet, unde & apud Zenobium eſt prouerbiũ, Periculũ in prora ſelis: hoc eſt, κίνδυνος ἐν πρώρᾳ σελίς. de re admodũ periculoſa. Eſt & inter nauis membra κλεὶς, quam quidam ſedile interpretati ſunt, quidam tranſtrum, Apollonij interpres in iij. Argonauticôn

côn ζυγὰ, hoc eſt, iuga in quibus remiges ſedent. Sunt & proræ utrinq; partes quaſi genæ, hoc eſt, παρειὰ & πτερά. Quę uero circa puppim eminẽt ligna, peritonæa uocantur. Illic & tabernaculum, hoc eſt, ſcena, id ſcilicet pro duce & trierarcho affixum eſt. Sedenim & ἀσπιδεῖα partes ſignificãt quæ ad nauis puppim tendunt: medium quidem eius ἀσαύδιον, cuius quod intus eſt γυθέμιον uocitatur, inde ἐπισεῖον. Summitates autem puppis ἄφλαστα dicuntur, quorum Homerus & Apollonius uarie meminere. Prymneſia uero à Theophilo interpretãtur, quod idem legi in cõmentarijs Phauorini. Sed de aphlaſtis ex Didymo Pauſanias plura, & cõmentatores in primo Apollonij. quorum utriq; non eadem eſſe cum acroſtolijs, multis argumentis oſtendunt. Lignũ rectum in aphlaſtis connexum, σκλίδα Gręci uocant, cuius quod in medio ſuſpenſum eſt cingulum, tæniã. At uero

peritonæum, quod ſuperius continet utraq; latera uel parietes. Loca ubi remi aſſeruantur, κοπωτήεια uocãtur, Latini caſteriam, ut dicturi ſumus in capite ſtatim quod ſequitur. Dein parexereſia, quæ pars eſt inter puppim & remiges. Parexereſiæ fit in iiij. à Thucydide mentio, quo loco in hunc propè modum ſcholiaſtes: παρεξειρεσία eſt, inquit, locus qui eſt extra nauis remigium, iuxta quam partem non eſt remorum uſus: hæc autẽ eſt pars ſublimior puppis & proræ. Tum & in naui eſt antlon, unde & hyperantlon nauigiũ, quaſi dicas quod ſuperhauriatur. Sũt qui ſentinam nauis ἄντλον nuncupent, & ἀντλίαν uas ipſum ad aquas è nauib. exhauriendas, uulgò ſeſſolam nautæ noſtrates appellant. Martialis. Curua laboratas antlia tollit aquas. Quę uero feneſtella aperitur ad aquarũ fluxum, ἠθμὸς uocatur. Æreum autẽ nauis roſtrum chalcembolus uocat̃. Dicitur

citur & neutro genere chalcembolon nauigij genus. Vergilius chalcembolon innuit cum cecinit: Fremit ictibus ęrea puppis. Idem: Quot prius æratę ſteterant ad littora proræ. Porrò pars illa nauis in qua inſigne cõſueuit apponi, id quod fermè in prora fit, licet & nonnunquã in puppi, παράσημον Græci uocauere, ut in Actis apoſt. Lucas oſtendit, qui de naui Alexandrina, qua Paulus Romã profectus eſt. In naui, inquit, Alexãdrina quę in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtorum: hoc eſt, ἐν πλοίῳ ἀλεξανδρίνῳ παρασήμῳ διοσκούροις. Vtitur & Plutarchus, alijq;. Legimus & protomas in ſummis nauiũ roſtris, confictas animaliũ ſpecies uocari. Sed & arietis bellici prior pars προτομὴ dicitur. Eſt uero protome, ut paucis abſoluã, id in animalibus, quod in homine eſt proſopos, id eſt, os. Et hęc de nauium partibus ſatis, ſi non ſupra modum. Sed nihil uetat, & me religio

ſum eſſe in ijs pręcipue in quib. & Gręcos ſuperſtitioſos fuiſſe uidemus.

Quæ nauium ſint inſtrumenta armamentáue. Cap. XII.

CVm de nauium membris partibusq́; quæ cognitiõe digna uiſa ſunt adſcripſerim, nunc nõ incongruũ uidetur, armamenta & cætera inſtrumenta, hoc eſt, quæ tum σκεύη & κατασκευὴ, tùm ὅπλα à gręcis uocantur, unde & naues σκευοφόροι, καὶ ὁπλαγωγοὶ dictæ ſunt. In præſentia ſepoſitis remis, funibus, uelis, cæteriſq́; ornamentis, in alijs locis, in quibus de ijs ſigillatim agemus. Inſtrumentũ autem ut Caſsij fuit ſententia, quod & Vlpianus lib. xxxiij. ff. ſcribit, id eſt quod ad tutelã rei pertinet, & ut Pomp. lib. vij. epiſtolarum placuit, inſtrumentũ cuiuſq; rei neceſſe eſt alterius generis eſſe, atq; ea quæq; ſit, quod & Iabolenus affirmat. quo argumento probat ſcapham nauis non eſſe inſtrumentũ.

Hæc

Hæc uero non adeò religioſe, ut ab iu riſperitis, à nobis tractabuntur, qui de inſtrumentis illud in uniuerſum prius præcipiẽdum monemus, ut ea omnia in ſuis nauium receptaculis diſpoſitione quadã & certo ordine cuſtodiant; quo facilius, ut ueriſsimè Columella ſcribit, cũ quid expoſtulabit uſus, præſtò ſit. Nam ubi tempeſtas aliáue neceſsitas imminet, & ita fuerit ritè diſpoſitum nauigium, ſuoq́ ordine quodq́ locatum armamentũ, tum ſine mora etiam & trepidatione miniſtri depromunt, quod eſt à gubernatore poſtulatum: eademq́ ſimul ratione & maris & hoſtium pericula facilius uitantur. Sed iam nos ipſa conſcribamus, malumq́ ipſum in primis, qui erectus uelut arbor quædam uela ſuſtinet, ſic dictus, ut putatur, quod inſtar mali habet in ſummitate, uel quod quaſi quibuſdam malis ligneis cingitur, quorũ uolubili agitatiõe uela facilius uel pan

duntur uel demittuntur. Nauium, in quit, Plinius, malis antẽnisq; propter leuitatem præfertur abies. quod & an te illum Theophraſtus annotauerat li bro de planta. hiſt. v. Malus græcè ἱστὸς uocatur. Scribit Artemidorus in ſom nis malum uidere, dominũ nauis uel familiæ ſignificare. Mali uero partes Eratoſthenes in architectonico has eſ ſe ait: Pterne, thoraciũ, elacate, carche ſion, antẽna, icrion, quod mali eſſe par tem, alij antemnã ſic appellatam pro diderunt. Dicuntur & icria ſanidoma ta nauiũ, id eſt, ligna oblonga: nam & lignũ erectũ icrion eſt, quale alicubi in ſepulturis mos eſt erigi. id quod & in theatris fieri ſolitũ Græci annotauere ſcriptores. Lenas, ait Pollux, eſt quod malũ ſuſcipit, ληνὸς, hoc eſt, lacũ uocat Aſclepiades Myrleanus apud Athe næũ. At quod ei annexũ eſt, pternam Pollux, quã partẽ Vitruuius in x. ma li calcẽ uocat: etſi, ut puto, paternã qui dam,

dam, alioqui docti, ueli inferiorẽ partem uocitant, decepti, ut reor, Macrobij codice lib. Sat. 5. parũ caſtigati, quę ea ratione hic adſcripſimus hæc ſunt: Myrleanus, inquit, Aſclepiades uir inter Gręcos apprime doctus ac diligẽs, carcheſia à nauali re exiſtimat dicta. Ait enim naualis mali partem inferiorem pternam uocari, at circa mediã ferè partem τράχηλον dici: ſummã uero partem carcheſium nominari, & inde diffundi in utrunque ueli latus ea quæ cornua uocantur. Extremum autem mali ante antemnã elacate eſt, quam Eratoſthenes ſummam mali partem eſſe prodidit. Et apud Athenęum Aſclepiades thoracion, quod quadrilaterum ſit. Extrema igitur mali pars carcheſion eſt. Cinna poëta:

Lucida cum fulgent alti carcheſia mali.

quod carmen Non. Marcellus Catullo Veroneñ. adſcribit, niſi quod ſplendent loco, fulgent legit. Lucillius:

Tertius hic mali ſuperat carcheſia ſumma. Neſcio an perperam carceria à nõnullis etiam antiquis dicuntur, qui illud Cinnę ita legunt: Lucida cum fulgent alti carceria mali. De carcheſio uaſe nihil hoc loco dicimus. Ponũtur & in mali ſummitate corbes, unde corbitæ naues, ut Feſtus ſcribit, quæ uulgò caueæ uocantur. Pars quæ ſub antemna eſt atractos græce dicĩt. Scribit Iulius Pollux in x. quod orthiax id nuncupatur, quod eſt in mali parte inferiori, ueluti quod in ſuperiori eſt carcheſion. Meminit uero ὀρθιάκος Epicharmus in fabula Nauages. Conſueuere quoque antiqui in ſummis nauiũ malis galeæ neſcio quid ſimile addere, unde quidam uulgò hodie galeas triremes uocari arbitrati ſunt. Sed ab ea utiq; galea, quę græcè κυνὴ dicitur, prouerbiũ deductũ eſt, Aut nauigiũ, aut galea, hoc eſt, ἢ πλοῖον, ἢ κυνή. quod de re dubia dici cõſueuit. Meminit eius Ariſtophanes

ſtophanes. Sũt qui exiſtimãt Ouidiũ hoc galeę nomen innuiſſe eo carmine: Eſt mihi, ſitq́ precor flauæ tutela Mineruę Nauis, & à picta caſside nomẽ habet. Sanè q̃d ſcripſimus in ſummo malo ſolitos antiquos inſigne aliquod addere, id quidẽ innuit q̃d de corbe Feſtus ait, nosq́ paulò antè meminimus. Et certe Peloponenſes petaſum Mercurij præferebant: nam πέτασον κυνὴν ἀπὸ κυνὸς, id eſt, à cane uocabant, quod hoc genus galeri primũ è pellibus canum fieri conſueuerat. Quæ igitur bello paratę erant naues, galeam inſigne habebant: quæ uero ad celeritatem, Mercurij petaſum ut caduceũ pacificatoriæ.

Antemna eſt quę uelũ ſuſtinet, quaſi tranſuerſa pertica, dicta quod ſit ante amnem porrecta. Alij ab am, & tendo, hoc eſt, circuntendo: quidam & gemino nn ſcribunt, cuius quæ media ſunt, ambola & ſymbola uocãtur. Vtrinq́ uero extremitates ἀκροκέραια, quę

& à noſtris cornua nuncupata ſunt. Tertullianus quidem tertio libro aduerſus Marcionem: Nam in antemna inquit, quæ crucis pars eſt, extremitates cornua uocantur. Et poëta ait, Cornua uelatarum obuertimus antemnarum. Sed & Græci ipſi eadem ratione κέραιαν antemnã uocauere. Sunt & qui ἴκειον, ut ſuprà oſtendimus. Vocantur & ceruchi, q̊d ſcilicet cornua habeant, quorum Lucanus & Valerius Flaccus meminerunt. Sunt & qui in Apulei xi. libro parum ſcitè ita legant: Puppis intorta cerucho. cum antea rectè legeret, puppis intorta cheniſco, quã ut futilem & illiteratam lectionem obelo fodiendam autumarunt uiri alioqui bene de re literaria meriti, tanto minus ut futiles ipſos ego uocem, qui tam aſſeueranter dictionem Græcis ſcriptoribus frequentẽ tollendam cenſuerint. Grammatici igitur Græci, cheniſcũ ſcribũt lignum eſſe in puppi

ſeu

ſeu prora, ex quo anchoræ ſuſpendantur. Sed enim hoc loco placet, quod ex antiquis ſcriptoribus collegit Phauorinus afferre. Cheniſcus, inquit, pars eſt cui appenduntur anchoræ, quæ & carinæ nauis eſt principium. Sunt & qui puppis potius principium dicant; ad quam epotides nauis connectuntur. Sed utcunque ſit, cheniſcus dictus eſt, quoniam nauiũ artifices eam partem in anſerini capitis formã effingunt, ponuntq́; in ſummo nauis, fortè quod uel nauigium in eius ſpeciem & ſimilitudinem formant, uel potius boni augurij cauſa, tanquam immerſibilis nauis ſit, ut auis illa quæ fluctus enatet. Hęc ferme ille. quæ eo pluribus tibi recenſui, quo eſt hactenus res noſtris parum comperta. Cheniſci meminit Artemidorus libro ij. ὀνειροκριτικῶν, ubi cheniſcon ait in ſomnis ſignificare nauis gubernatorẽ. Meminit item Lucianus in dialogo cui titulus πλοῖον ἢ εὐχαί. Vt autẽ

inquit, puppis ſenſim conſurgit aureo inflexa cheniſco. Idem Lucianus in fine ueræ hiſtoriæ, ut tota eſt ridicula narratio, ita ſeriò de cheniſco nauis meminit. Cheniſcus enim, inquit, qui ad puppim erat ſubitò pẽnatus apparuit, & exclamauit &c. Vt mirum ſit Cęliũ Rhodiginum uirum multæ lectionis, planè hoc & ipſum ignoraſſe, ut qui nauem eſſe cheniſcum putarit, nõ nauis partem. Verum ut ad propoſitum redeam, cornua interdum à poëtis per ſimilitudinem brachia uocantur, ut in illo Val. Flacci, Pallada uelifero quę rentem brachia malo. Trochleę ſunt quæ quaſi ʘ literæ, hoc eſt, Thetæ forma confectæ uident: dictas putant nõnulli quod trochis, id eſt, rotulis circũ uoluunt. Fiũt uero in primis ex ligno, ſed & interdũ ex ferro & ære. Lucill. Multaq; per trochleas & tympana põdere magno Commouet, atque leui ſuſtollit maxima niſu. De trochleis

longe

longè plura Vitruuius & Iſidorus. Dicuntur & trochilia. Eſt & trochleæ genus artemon, de quo mox agemus. Anchora dens eſt ferreus ad ſiſtendas naues. Quidam ineptè dictam autumant quaſi χειρὸς, hoc eſt, manus, cũ integrũ ſit uocabulum, per antiſtichon ab incuruitate dictũ, quaſi ἀγκύλην, quã ob rem iure caret aſpiratione, noſtri licet ex uſu ei addere conſueuerint, ut Seruius notat. Anchorã, ut inquit Athenæus, Sophocles iſchada uocauit, quod ſcilicet naues contineat, διὰ τὸ κατέχειν τὴν ναῦν. Inter anchoras, inquit Pollux, una eſt quæ ſacra anchora dicitur, quam non niſi coacti nautæ expediunt neceſsitatis cauſa. Sunt qui eius quoq; uocabulo, hoc eſt ἱερὰ, extremũ nauis ſubſidiũ dictũ exiſtimẽt. Tranſiuit & in frequens apud Græcos prouerbium, cum ad ultima remedia confugimus, quomodo ſæpe uſus Lucianus alijq;, inter quos Euripides. Ego

quoq; in parodia in amici Turcij Alphōſi funere ita flēs cecini: Tu tot fluctib. una affueras meis Alphonſe anchora, tu ſacra mihi anchora, Et ſpes unica, tu ſidere naufragę Illuxti gemino rati. Ridiculum mihi uiſum eſt q̊d aliqui ſcripſerunt, ſacram appellatā anchoram, quoniam nautę qui in periculo fuiſſent eam Neptuno ſacrabāt. Capitur etiam anchora nōnunq̃; pro firmamento, ut ſi dicamus, anchora domus ſeu familiæ. Ea figura uſi ſunt Sophocles & Euripides, Ariſtidesq́; rhetor, alijq́;. Sunt etiam qui duas uel tres anchoras pari figura dicāt, ut ſi dicas, duab. nixus anchoris. quo modo Pindarus canit, bonas eſſe anchoras duas hyemis nocturnæ tempore. Sedenim in ſacris Ægyptiorum literis anchora pro cunctatione ſumitur. At uero in ſomnijs, quod opportunū eſt & ſecurum, earum rerū quę neceſſariæ ſunt, ſignificat, teſte Artemidoro: peregri-
nari

nari em̃ prohibet, quod ſemper in na-
uium detentione ponitur. Anchoram
quidam à Tyrrhenis inuentam ferũt,
at bidentẽ eam ab Eupalmo, alij à Mi-
da, quam ad ſua uſq; tempora in Iouis
delubro pependiſſe prodit Pauſanias,
unde & nomen urbi Ancyra, aliter li-
cet ſentiat Stephan. in lib. de urbibus,
quo loco aliam recitat hiſtoriam ex A-
pollonio in Caricorũ xvij. qui & ipſe
ab anchora Ancyram urbem denomi
nat. Vt etiã Ancyron Ægypti, quod
ex proximis lapicidinis marmora ad
anchoras exciderent, ut in Ægyptiacis
eſt ab Alexandro proditum. Amphi-
bolon anchoram, hoc eſt, bicipitem,
Tarræus διπλῆν, hoc eſt, duplicem uo-
cat. Inuentã ab Anacharſi Scytha phi-
loſopho, ſcribit Ephorus, repetit Stra
bo in vij. Ridet tamen Ephorus à Lu
cillio Tarręo in primo Apollonij Rho
dij, quoniam, inquit, Anacharſi anti-
quiores argonautę, qui eą anchora uſi

dicuntur. εὐναίας quidem anchoras uo-
cat Apollon. in primo. Diuerſas quo-
que anchorarũ ſpecies legimus. Alia
enim ἀμφιβόλος eſt, id eſt, biceps: alia ἀμ-
φιστόμος, alia ἑτερόστομος. eſt & quæ ancy-
robolion nuncupatur. Anchorã Mar
cellus putauit uinculũ eſſe quo antem
næ tenentur, quo loco Lucillij uerſus
affert, qui ſunt: Armamenta tamen,
uela omnia ſeruo, Funis enim pręci
ſus citò atq; anchóra ſoluta. Quo lo
co anchora quũ media intenta efferа-
tur, diligentius inquirẽdi occaſionem
pręſtat: & propterea rectius apud No
nium, nõ anchoram, ſed anquinã, uel
ancilam reponerẽ, de quibus inter fu-
nes agemus. Ab anchora anchorale
deducitur, quod aliquando funem ſi-
gnificare uidetur quo anchora religa-
tur. Liuius: Alij reſoluũt oras, aut an-
chorã uellunt: alij, ut ne quid teneat,
anchoralia incidunt. Ammianus Mar
cellinus: Per anchoralia quadrupedo
gradu

gradu incedunt. lib. xiiij. Apuleius tamen in ultimo, adiectiui forma uſus eſt: ſtrophia enim anchoralia appellat. Plinius uero in xvi. anchorale ponere uidetur pro eo ligno ad quod anchora religatur: ita enim de ſubere loquens ait: Vſus eiusin anchoralib. maximè nauium. Tonſilla palus eſt dolatus in acumen, & cuſpide pręacutus, qui, ut Feſtus ſcribit, nauis religandæ cauſa in littore figitur, & quē idem Feſtus alibi prymneſium uocat, tametſi id parum emendatè in exemplaribus, ut planè docebimus inter funes & rudentes. Tonſillam uero Iſidorus uncū ferreum, uel lignum ait ſignificari, ad quem in littore defixū nauiū funes illigentur. Ennius: Tonſillas rapiunt, configunt littus aduncas. Accius: Tacete, & tonſillas in littore edite. Tonſillæ deduci exiſtimãtur à tonſis. Sex. tamen Pompeius, Toles, inquit, tumor eſt in faucibus, quę per diminu

tionem tonſillæ dicunt. Sunt & in hoc genere nauticorum palorũ, qui à Græcis λογγῶνες dicuntur, ex lapidibus quibus nauium retinacula religant. Hæc & λογγασία dicuntur, ſi Phauorino credimus. Porticulus, uel ut rectius legitur in caſtigatis Feſti & Nonij codicibus, portiſculus, ut ſcribit Ælius Stilo, dicitur qui in portu modum dat claſſi: id autẽ eſt malleus, cuius meminit Cato in diſſuaſione de lege Attali & uectigalibus Aſiæ, C. Lucio prætore remiges ſcripti ciues Ro. ſub portiſculum ſub flagrum cõſcripti uænire paſsim. Meminit & Plautus cum ait: Ad loquendum atq; ad tacendũ tute habes portiſculum. Meminere & alij nõnulli inter grãmaticos. Portiſculus ab aliquibus dicitur & nunc perticam ſignificare, nunc remigantiũ hortatorem. Ennius in annalibus: Portiſculus cum ſignum dare cœpiſſet. Sed de hortatore ſuo loco agemus, id eſt, celeuſte. Cœ

lius

ius Firmianus Lactantius Placidus
uper ea comparatione Statij lib.vi.
Sic ubi longa uagos laſſarunt æquora
nautas, Et ſigno de puppe dato po-
uere parũper Brachia, uix requies,
iam uox ciet altera remos De puppe
inquit à gubernatore. Nã pertica eſt
quædam in naui quam hortator remi
gum tenet, quam ſi incuſſerit, remiges
non deſinunt: ſi depoſuerit, conquie-
ſcũt à labore. Hanc caſteriam Plautus
nominat in Aſin. Quin pol ſi depoſui
remũ ſola ego in caſteria. Non. tamen
Marcell. caſteriã locum eſſe inquit, u-
bi cũ nauigatio cõquieſcit, remi & gu-
bernacula reponũtur: & citat eundem
locum Plauti. Sępe putaui apud Iſido
rum carceriam legi pro caſteria, cuius
paulò antè meminimus. Fiebant in
nauibus tectis, quas Græci cataphra-
ctas uocant, pyrguchi, qui turriculas
duas paruas ſuſtinebant hinc & inde,
turriculæ uero pyrgidia dicebantur:

quod earum medium fuerat, cataſtro ma nuncupabatur, cuius in ſequentibus meminerimus. Liuius de turrib. in apparatu bellico nauali Syracuſarũ ita meminit: Naues iunctę, inquit, alię binæ ad quinqueremes, demptis interioribus remis, ut latus lateri applicaretur, cum exteriore ordine remorum uelut naues agerentur, turres cõtabulatas, machinamentaq́ alia quatiendis muris portabant. Ligna autem ſuper quæ aſsiculæ, quæ ſanides dicunt̃, mouentur, à Græcis κανόνια καὶ σταθμίδια uocitantur. Ad hæc & puluini machinæ ſunt quib. naues, ut ait Iſidorus, in portum deducuntur, uel ſubducunt̃: unde puluinarium à Plauto in Caſs. Vt ſubducã nauim in puluinariũ. etſi ab arena quidã exiſtimãt puluino. At uero phalãges fuſtes ſunt, per quos nauibus ſubditos, in aquã naues uel impelluntur uel ſubtrahũtur. Palangas Nonius ſine afflatu potius ſcribere uidet̃, unde

unde ſint palangarij uocitati. Sunt & ergatæ machinæ tractoriæ, quas uulgares artifices arganos uocãt, quæ machinarũ genera in x. à Vitruuio deſcribuntur, qui & hæc ſubdit: Harum, inquit, machinationũ omniũ quæ ſuprà ſunt ſcriptæ rationes, nõ modo ad has res, ſed ad onerandas & exonerandas naues ſunt paratæ, aliæ erectæ, alię planæ in carcheſijs uerſatilibus collocatę. Nõ minus ſine tignorũ erectionibus, in plano etiã, eadem ratione, & tempe ratis funib. & trochleis, ſubductiones nauiũ efficiunt. Pons nauis is uocat, quo ueluti ſcalis uel in nauigiũ aſcendimus uel deſcẽdimus. Vergilius: Interea Æneas ſocios de puppibus altis Pontibus exponit. Ἀπόβαθρα Græci ſcalas interpretãtur per quas è naui deſcendimus. utitur in iiij. Thucydides, quo in loco ſcholia, apobathra, aiunt, uocantur ἡ ἀπὸ τῶν νεῶν ἐπὶ τὴν γῆν ἔξοδος, id eſt, in terrã è naui exitus. διαβάθρα etiã

uocatur teſtè Polluce. Apobathra quidem & alia plura ſignificat, quæ huius nõ ſunt inſtituti. Sunt & in naui qui cydi uel circli, ut Pollux ait, dicunt: nam cricli potius poëticũ eſt, quàm uel hiſtoricum uel oratorium, per quos funes diuiduntur. Sunt & hermata ligna quæ nauibus ſubijciũtur, ne dum ſubductæ ſunt, humi marceſcant. Vnde & hermatiſmene nauis, id eſt, ἑρματισμένη ναῦς, & αὐθυμάτισος. Cadus quoque uas nauticũ teſte Polluce, qui q̊d ad alia munera aptus eſt, reliqua in uaſis contulimus. Sunt & antlia, ad exhauriendam ſentinam inſtrumenta idonea, tametſi ſentinam quoque ſignificet, ut antè iam meminimus. Eſt & ferrum nauis quod rhomboides uocatur à forma, quę uox, teſte Suida, & alia ſignificat. Delphis etiam nauticũ eſt inſtrumentum, cuius meminit & Ariſtophanes, uariè tamen à grammaticis exponitur. Quidam ex ferro, alij ex plum

ex plumbo exiſtimāt ad delphinis imaginem. Meminit & Pherecrates. Thucydides ideo delphinophoron nauem appellat, quidam & κορυκέτην uocatū autumāt. Pauſanias delphin inſtrumentum putat eſſe bellicū in naualib. præſijs. Idem in lexico aſtruit Thomas magiſtri. Alij ad peſſundandas naues, alij contra uentorū impetū, cuius & alibi meminimus. Eruditi quidam uerſoriā apud Plautū exiſtimāt poſitā pro nautico inſtrumento, quo ſoluturi nautæ, unde uenti flarent, explorare ſoliti eſſent, cuius à libri principio meminimus. Molorchum prætere a inſtrumentū nauticū apud Statium Pampinium in Syluis grammatici obſeruāt. Alij molorthū legere malūt, dictumq́ quaſi μόλυβδον ὀρθὸν, hoc eſt, plumbum rectum, & perpendiculum interpretantur. Alij inſtrumentum ad tentandam aquæ altitudinem. Sed cum utrunque parum ſit cognitum, eſto no-

minaſſe nobis ſatis. Certè in hoc Græci βολίζω uerbum habent, unde in Actis Lucas, καὶ βολίζοντες εὗρον ὀργυιὰς εἴκοσιν, quo loco interpres latinus, ſummittere bolidem interpretatus eſt, ut βολὶς eo loco molorthũ ſignificet. Erãt prӕterea & inſtrumẽta alia, quibus in bellis dũtaxat naualibus utebant̃, & quorum apud autores utriuſq; linguӕ crebra fit mẽtio, ut harpagones, quos ab Anacharſi Scytha inuentos ſcribit Plinius. Sunt & manus ferreӕ, quӕ χεῖρες σιδηραὶ dicuntur. T. Liuius in Syracuſarum nauali oppugnatione ab Archimede eluſa, Ferrea, inquit, manus firmӕ catenӕ illigata, cum iniecta prorӕ eſſet, grauiq; libramento plumbi recelleret ad ſolũ, ſuſpenſa prora nauim in puppim ſtatuebat. Memini & alicubi me legere apud Appianũ non modo manus, ſed etiam manicas ferreas inter hӕc militaria inſtrumenta. Videtur & catarrhacta ab eodem Appiano

in

in quinto bell. ciuil. accipi pro ponte, qui in pugna nauali in hoſtium naues inijcitᷣ dum pugna conſeritur. Appiani hæc ſunt uerba: Catarrhactas proiecere è nauib. per uim inſcenſuri. Menodori itaque naue eminente altius, catarrhactę ad imum prorę faciliorem audacibus ad conſcendendum præbebant aditum. Deductæ autem hæ uideri poſſunt à portarum catarrhactis, quarum mentio ab hiſtoricis & Liuio in primis facta eſt. Sunt & harpaga, nō eadem, ut puto, cum harpagone, quæ inuenta dicuntur non ab Anacharſi, ſed ab Agrippa, ut Appianus libro v. bell. ciuil. memorię mandauit. Sunt & κόρακες, id eſt, corui, de quibus cum alijs tum Polybius, qui & eos elegantiſs. deſcribit. Sunt & δρέπανα, id eſt, falces, in apparatu nauali, quarū hiſtoricus Appianus & Pollux meminere. De his uero ſic legimus: Fuit & falx non modo terreſtris militiæ, ſed & naualis inſtru

mentum. Erant enim Romanis inaudita magnitudine falces, quas cum artificioſo quodam impulſu rudentibus hoſtium inieciſſent, nauigio remis in aduerſum acto, & rudentes uelut cultri acie tõſoris ſcindebantur, & antemnæ ſimul, ac ſuperba ruebãt armamenta. In hoc falcium genere reponũtur quæ Plato δορυδρέπανα uocat, qui Steſileum ait in naui cum hoc militari inſtrumento contra aliam nauem ingentem decertare ſolitum. & cætera quæ de eo milite contra oſtentatores diuus Philoſophus narrat. Plura poſſem de hoc belli naualis apparatu afferre, quę conſultò prętereo: unum duntaxat annotauerim, apud Iuriſconſultum exarmare nauem dici, pro eo quod eſt armamentis ſuis ſpoliare. ad legem rhodiam de iactu. Græci id ἐξοπλίζειν dicũt, nam & armamenta iam diximus τὰ ὅπλα uocari.

De remis & tonſis, & his ſimilibus. Cap. XIII.

NOſtri inſtituti ordo expoſcit, ut remos & huiuſmodi reliqua quib. nauigia impelluntur, cõmodum exequamur: nam & nauigiorũ ipſorũ ratio eiuſmodi eſt, ut ijs recenſitis quæ de nauiũ inſtrumentis generatim dicenda uidebant̃, nunc ſpeciatim, & quę magis ſingularia ſunt referamus. Sũt igitur remi perticæ ſeu conti, quę ueluti in palmam deſinunt, unde fit ut interdum à poëtis palmę & palmulę uocentur, quibus naues & rates impellimus agimusq́. Optimi uero ex ijs arboribus fieri tradũtur quæ ad ſeptentrionem uergunt, quod rectæ ſcilicet naſcantur & proceræ, tum ſimul enodes & denſæ. At quo pacto rectè ex arbore dolentur, docet Theophraſtus in quinto de hiſt. plant. Nec illud ignorandum quod ſcribit Vitruuius, q̃d ſcilicet remi circa ſcalmos ſtrophis religati, cum manib. impelluntur

& reducuntur, extremis progredienti bus à cẽtro palmis in maris undis ſum mam impulſu uehementi protrudunt porrectam nauem, ſecãte prora liquo- ris raritatem. Sed iam ad particulares uoces ueniamus. Seruius grãmaticus remũ etiã ſignificare ſcribit lorũ quod tubam continet: dictus quidẽ remus, ut quidam putãt, ἀπὸ τοῦ ῥέειν, ſed à remo uendis potius & decutiẽdis fluctibus, ſicuti & tonſę à tondendis & feriendis procellis. Feſtus tamẽ, quod ferro ton deantur, idq; Ennij autoritate cõpro- bat. Sunt qui remorũ palmulas tonſas eſſe exiſtimẽt: à tonſa uero tonſilla uo cat̃, palus ad religandas naues. Actius: Tõſillas in littore edite. Tõſillæ quoq; morbus in faucibus. Dicuntur & remi trudes, à trudẽdo, ut pleriq; exiſtimãt. quidam perticas interpretant̃, & con- tos eſſe uolunt ad trudendas & impel- lendas naues. Meminit poëta: Ferra- tasq; trudes, & acuta cuſpide contos

Expe-

Expediunt. quo tamen loco in caſti gatis codicibus ſudes, nō trudes, legi tur. Sunt qui trudes inſtrumenta eſſe putent, quibus ſaxo inhærēs nauigiū, trudi uel reduci ſoleat. Reponiť & in hoc genere cōtus, de quo ſic Donatus Contus pertica oblonga in capite fer rum habens, qua nautæ utūtur ad ex ploranda loca nauibus opportuna. un de & prouerbium, conto nauigare, ut eſt apud Suidam: hoc eſt, rebus ſic uti quo pacto conuenit, uel qui eam uitæ rationē ſequitur, quæ ſuo ingenio con gruit. Alij rectius de ijs interpretātur, qui tentim & cunctanter admodum rem quampiam aggrediuntur: unde etiam conta & contor & percontor de ducta ſunt. Sunt qui à cūcta, id eſt, mo ra deriuēt. Græcum uero uocabulum contus eſſe uidetur, id quod facile ex Gręcis autorib. colligitur, qui ut ſuum illud uſurpant, atq; in primis Iul. Pol lux, niſi fortaſsis, ut alia pleraque, è no

ſtris ad gręcos migrarit. Hinc & κοντωτὰ nauigia, quod ſcilicet contis impellerẽtur, quorum mentio fit ab Appiano et Diodoro. Noſtrates nautæ paluſtres his contis ſæpe impellũt ſuas cymbas. Eſt & contus haſta militaris Vergilio in x. Duris detrudere contis. Idem notat & Marcellus. undè contati, ut haſtati milites apud Vegetiũ. Et item palmula remus, ſeu, ut dicebamus, extrema remi latitudo. Græci remi partes has faciunt: Enchiridion, hoc eſt, manubrium, qui & capulus. Vracos, quę media eſt pars. Pteram & tarſum, quæ palmula eſt, unde & remorũ ordines ταρσώματα uocãtur. Hanc quidem remi partem Apollonius in quarto Argon. πηδὸν uocat, ut etiam interpres notat. Theophraſtus tamen πηδὸν ligni quoddam genus ſic uocat. Eſt quoq; inuenire γύνιον pro parte remi, quę à ſcalmo intus in naui eſt. Eſt & hypereſion remi genus, ut quidam interpretantẽ. Sunt

qui

qui eum eſſe credant quē uulgus nauticum tertiarolum uocat. Alij partem eam quæ remis ſubiacet. Remus utiq; à Gręcis multis uocabulis appellatur: nam & ἐρετμὸς uocatur, unde dicti ἐρέται & αὐτερέται remiges. Dicitur & ἐλάτης, & πλάτη, & κώπη. unde nauigiū quod xx. remis agitur εἰκοσάκωπον uocatur: & qui remigant nautæ ἑλίκωπες, ut eſt apud Theophilum: tametſi et ἑλικῶπις epithèton ſit eius qui in ſe hominū conuertat oculos, uel nigra oculos: alij alia, quæ nihil ad nauigia. Reponuntur etiā inter remorū genera qui κῶπαι θρανιτικαὶ dicūtur, qua dictione uſus Callixenus Rhodius, & Athenæus in Philopatoris nauis deſcriptione. Sanè quoniam in re nautica uiliſsimū eſt remigantiū miniſteriū, de ijs prouerbiū factū eſt qui ex humili & ultima ſorte ad aliq̊d dignitatis faſtigiū aſcenderūt, à remo ad tribunal. Syrianus: Illotis, inquit, manibus à remo ad tribunal aſcendit.

Remũ quoq; ad laborem referimus, ut cum Plutarchus ait, oportere addiſcentem remos impellere. Notiſsimũ & Latinorũ illud, remis uelisq;, cum aliquid nauiter & ſtrenuè agendũ eſt. Marcellinus uero, contis & remis. Nõ contis (inquit) nec remulo, ut aiunt. id eſt, non flexiloquis ambagibus & obſcuris, ſed uelificatione plena in rempub. ferebatur. Porrò ne quid deſideres à me quod ſuccurrat, dicimus eleganter pro eo quod eſt remos collidere uel confringere, remos detergere uel defringere, & q̊d Grę̨ci ταρσὸς θραύειν, uel συντρίβειν, uel παρασύρειν. Cę̨ſar de bello ciuili: Aut remos tranſcurrentes deter gere ſi poſſent contendebant. Idem alibi, hoc eſt, de bello Alex. Nullius remi detergerentur. Liuius: Alterius remos deterſit. Idem alibi: Aut prorã lacerabat, aut remos detergebat. Idem quoq;: Et primũ ab utroque latere remos defringunt.

Vela,

Vela, & eorum partes, & quibus uoca
bulis nuncupata.
Caput XIIII.

REmis uela ſubiũgimus, utpo
te utraq; ad nauiũ celeritatẽ
reperta, remis quidem qua-
ſi pedibus quibuſdam, uelis uero ut a-
lis: ijsq; exemplo à uolucrũ alis deſum
pto: & proinde poëta uideri poteſt di-
xiſſe, Velorum pandimus alas.
Sunt qui uelorum inuentionem in Ica
rum Dędali filium, alij in parentem re
ferunt, unde eſt & fabuloſus eorũ uo-
latus. Alij in Æolum, quidam in Iſin
Ægyptiorũ deam. Vela, inquit Caſ-
ſiodorus in lib. uariarum v. Iſis rati pri
ma ſuſpendit, cum per maria Harpo-
craten filium ſuum audaci fœmina pie
tate perquireret: ita dum materna cha
ritas ſuum deſideriũ feſtinat explere,
mũdi uiſa eſt ignota reſerare. Hęc qui
dem ille. At uero Græci ſcriptores qui
dam, Dædalus, aiunt, parua primus
ſtruxit nauigia, quibus & uela excogi-

mentiori progrediũtur impetu, quod non proxime calcem mali, ſed in ſummo lõgius, & ab eo progreſſa recipiũt in ſe uela uentum. Igitur cum uela per medium ſunt temperata, minorem habent uirtutẽ. Quę autem in capite mali ſummo collocantur, diſcedentia longius à centro, non acriore, ſed eodem flatu preſſione cacuminis uehemẽtius cogunt progredi nauem. Hactenus ille. Idem & Anneus Seneca: Nulla eĩn inquit, res æque adiuuat curſum, q̃ ſumma pars ueli, illinc maximè nauis urgetur: itaq; quoties uẽtus increbuit, maiorq; eſt q̃ expedit, antẽna ſubmittitur, minus habet uiriũ flatus ex humili. Quibus ſanè uerbis facilior fiet Ariſtophanis uerſus ex ranis, ἄκροισι χρώμενος ἱστίοισιν. hoc eſt, ſummis uſus uelis. Et itẽ Pindaricũ illud in Nemeôn: Surſum, inquit, extende uela ad carcheſij iugũ. hoc eſt, ἀνὰ δ' ἱστία τεῖνον πρὸς ζυγὸν καρχασίου. Vela uero confici ex diuerſa materia,

nam & ex lino, cannabe, ſcirpo, ſparto & corio non modo uſus cõprobat, ſed & autores receptiſſimi. Theophraſtus & Plinius etiam ex papyro fieri prodidere. Iulius quoq; Cæſar in cõmentarijs belli Gallici, Venetos Gallicã gentem ait ex pellibus alutis uela conficere ſolere. Sanè uela græcè ἱςία dicũtur, unde ἱςιοῤῥάφος, qui uela cõſuit uel conficit. Vocãtur & nõnunquã uela othonæ. Lucianus in dialogo epiſcopũtes, τότε ὑμεῖς ὑπ' ἀγνοίας κελεύετε τὴν ὀθόνην ςεῖλαι. id eſt, tũc uos per inſcitiam iubetis uela cõtrahere. Idem in Ioue Tragœdo: Tunc, inquit, uentus incidens in uelũ. hoc eſt, τότε ἄνεμος ἐμπίπτων τῇ ὀθόνῃ. Licet & hac uoce omne linteũ uocari uideamus. In Euangelio certè Ioannis Chriſtum ſcribitur othonijs inuolutũ cum aromatibus: hoc eſt, ut græcè legitur, καὶ ἔδησαν αὐτὸν ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων. Pollux othonen apud Homerũ ex uellere & lana, q̃ ex lino fuiſſe mauult.

Paulus

Paulus Ægineta & Græci alij medici, othonia pro linteis lineis accipiũt, quibus excipiuntur medicamenta. ἄρμενα demũ & uela maiora uocantur, unde τριάρμενα nauis. Vela tria facit Iul. Pollux. Maius quod acation appellat: q̃d à tergo eſt, epidromõ: quod minimũ, dolona. Pollucẽ ſequit̃ Iſidorus. Acation, inquit, uelum maximũ eſt in media naui conſtitutũ. Epidromos ſecundæ amplitudinis, ſed ad puppim. Dolon minimum, & ad proram defixum. Hinc ergo eſt τριάρμενος nauis, quæ tria habeat uela, cuius apud autores eſt mentio, ut fuit nauis Antigoni. Porrò epidromos alio loco Pollux uocat funiculos plagarum diſcurrẽtes, quibus retia panduntur & cõtrahuntur. Eoſdem & epidromides & prodromos appellat. Sanè & dolonis eſt mẽtio apud Latinos, ut apud Liuium, dolonibus erectis altũ petere intendit. Idem: Sublatis dolonib, effuſe effugere cõtendit.

Procopij tamen interpres eo uocabulo uocari uela maiora credidit, id quod & grãmaticus Theophilus. Vulgus certe nautarum hoc tempore medianũ uelum uocat, quod in puppi erigitur: trenchetum quod ſupra artemonem. Porrò dolon etiam genus eſt teli, cuius Verg. meminit: Sæuosq́ gerunt in bello dolones. quo loco Seruius: Eſt autẽ, inquit, dolo flagellum intra cuius uirgam latet pugio, aut ſecundum Varronẽ, ingens cõtus cum ferro breuiſſimo. Dolones autem à fallendo, id eſt, à dolo dicti ſunt, quod decipiant ferro, cum ſpeciem preferant ligni. In hoc quidem ſignificatu etiã capiunt Iurecõſulti, quod Beroaldus & Budæus ante me annotarunt. Vtitur & Suetonius in Claud. & Plutarchus & Graccho, ξιφίδιον λῃστρικὸν ὃ δόλωνα καλοῦσι. Sanè pro uelo, dolo græca eſt dictio, pro telo, latina. Dicitur & ueli pars λαίπαδος, ut Iulius Pollux notat. Ali-

quibus

quibus uero acatius uidetur. Iſidorus etiam artemonem ueli partem exiſtimat. Nec enim, quod celebres quidã ſcriptores faciunt, hac in re Iul. Pollucem citauerim, qui in partibus nauiũ nullam artemonis mentionẽ facit. Ne ſcio unde Sipontinus eduxerit, antemonem pro uelo per n, quaſi ante amnem uocatum eſſe. Nam antemon, inquit, uelum eſt quod poteſt faciliusob liquari, quo nautæ in ſummo tempeſtatis diſcrimine utuntur. Ad dirigendam uero potius nauem artemonem, quàm ad celeritatem eſſe, docent cum aliĳ, tum ſacrarũ literarũ interpretes. Meminit & Iabolenus Iuriſconſultus his uerbis in ff. de uerb. & rerum ſign. Malum, inquit, nauis eſſe partem, artemonẽ autem non eſſe, Labeo ait. Et uerius eſt quod plerꝗ naues ſine malo inutiles eſſent, ideoꝗ pars nauis habet. Artemon uero magis additamen tum, quàm pars nauis, quæ uerba re-

citaui ut in antiquo exemplari habentur, quo ſanè loco præclarè Alciatus. Vnde mirũ eo magis hominem eiuſdem profeſsionis hallucinatũ, cum eadem Iuriſconſ. uerba inter nauigia exponeret, uulgus nauticum ſecutũ eſſe, ut putarit uelum maius eo nomine appellari. Qua enim de cauſa malus in naui niſi ut uela ſuſtentet? Vela igitur non additamentũ, ſed artemon additamentum. Eſt ergo artemon minus illud uelũ, quod uelis maioribus appendi ſolet, unde & illi nomen. Ex hoc anſa eſt præſtita ignaræ plebi, ut uelum artemona uocet. Porrò & quidam Labeonem & Iabolenum trochleam intellexiſſe uolũt in lege ſuperius citata, quæ trochlea etiã nauibus conueniat, ut & nos ſuperiori capite ſcripſimus, & Vitruuius lib. x. docet, cum de machinis tractorijs ageret, quo etiã loco ita ſcribit: In radice, ait, locat̃ tertia trochlea, eam autẽ Græci ἐπάγοντα, noſtri artemo-

artemonem appellant. Quibus planè uerbis uidemus artemonẽ genus eſſe trochleæ, quæ in radice machinæ ſcanſoriæ, ut Fr. Iocũdus ait, ponitur. Vnde & nonnulli duo ſignificare artemonem putãt, uelum illud minutũ quod diximus, & hoc latinum nomẽ eſſe, dictumq́ quaſi arrectũ temonem: illud uero græcum παρὰ τὸ ἀρτάω, quod appendo et apto ſignificet. Artemonis meminit & Lucas in Actis apoſt. cap. xxvij. καὶ ἐπαίροντες τὸν ἀρτέμονα τῇ πνεούσῃ κατεῖχον εἰς τὸν αἰγιαλόν. hoc eſt, leuãtes artemonem ſecundum flatũ ad littus appellebant. Eius etiam mentio eſt apud Sid. Apollinarem, ſi interpreti ſtandũ. Sunt qui unam tantum ſignificationẽ artemonem habere exiſtiment. Quidam uir, ſanè doctus artemona eundem cũ acatio eſſe oſtendere conatur, parum uidens minus quæ attulit hoc probare. Qui uero antemnã interpretati ſunt, nihil tum planè uidebant, Eſt etiam ar

temon nomen proprium: eo enim no mine pleroſq; uocatos legimus, pictorem unum, ſcriptorem alium, & alium quidem molliorē, qui inde quod lecti ca circūferret, περιφόρητος cognominatus eſt. Sed & herbę nomen propriū apud Dioſcoridem. Suppara quoq; inter uelorū genera reponunt, ut apud Lucanum: Imaq; pandens Suppara, uelorū perituras accipit auras. Sene ca in xi. epiſtolarū multa de ſupparis nauiū Alexandrinarū. Supparū uero ſic deſcribi uideo. Genus aiunt ueli, unum habens pedem quo iuuari nauigia ſolent in nauigatione, quoties uis uenti langueſcit. Puellarem quoq; ueſtem lineam ſupparum Varro, Feſtus & Nonius faciunt, dictam quod ſuprà appareat, uel ſuper alias ueſtes paretur: atq; hinc quidam propterea ſupparum nō uelum propè interpretantur, ſed ueli ſinum. Donatus & ſuppara ſcenarū uela uocat, quę alij ſiparia uocāt.

Sextus

SextusPomp. ſiparium, inquit, genus eſt ueli mimici. Alij ſuppariū uocāt, ut in poëtis ſcenicis retulimus. Manſarium inſuper, ſcribit idem Pompeius, uelum dici q̄d in prora ponitur, quod in caſtigatioribus codicibus mendiciū uocatur, aſtipulante etiā Iſidoro in lib. etymologiarum. Sunt qui putāt eam eſſe quæ cochina uulgò dicitur. Sed & carbaſus figuratè uelum ſignificat. Vergilius: Vocat iam carbaſus auras. Idem: Tumidoq́ inflatͣ carbaſus auſtro. à lini, ut ait Seruius, genere, ex quo pręcipue uela fieri cōſueuerūt. Dicimus autē carbaſus & carbaſum, hoc eſt, fęmineo & neutro genere. A carbaſo carbaſeus deflexit Verg. Appellaue re & uela carbaſina antiqui, quib. & fora et theatra obtegerentͣ: id primus Romę Q. Catulus cū Capitoliū dedicaret pręſtitit. Vocantͣ et uelaria à poëtis pręcipue, & à Græcis peripetaſmata. De carbaſinis quidē Pli. li. xix. Carbaſina,

inquit, uela primus in theatro duxiſſe tradit Lentulus Spinther ludis Apollinaribus: mox Cæſar dictator totũ forum Romanum intexit, uiamq́; ſacrã à domo ſua ad cliuũ uſq; Capitolinũ, q̊d munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradũt. Deinde & ſine ludis Marcellus Octauia ſorore Auguſti genitus, in ædilitate ſua auunculo XI. Cos. calend. Auguſti uelis forũ umbrauit, ut ſalubrius litigantes cõſiſterẽt. Mox ſubiũgit idem: Vela nuper colore cœli ſtellata per rudentes Nero princeps exhibuit. At nos his miſsis quæ ferè ſunt præter inſtitutum, redeamus ad nautica. Vocantur & uela à græcis uarijs uocabulis, & in primis ἱςία ab ἱςὸς, qui nauis malum ſignificat, & ideo ἱςοδόκην inter nauium partes connumerauimus. Hac occaſione lapſum facilem illis fuiſſe crediderim, qui cum ex græcis mali partes ad latinos cõuerterent, ueli uertêre, inter quos Macrobius, ut

cum

cum de carcheſio ageremus oſtendi-
mus. eius uero erroris cauſa fuit, quod
in exemplaribus nõ caſtigatis aliquan
do pro ἱστίῳ, ἱστὸς legitur, ut etiam in Pol-
luce offendimus. Sunt & inter uela λαί-
φεα quæ uocantur, & ἁρμαλία, & quæ ἄρ-
μενα. unde uetus illud, κατὰ ναῦν ἄρμενα,
hoc eſt, iuxta nauem uela, de ijs quę in
uicem & ſimul congruunt: neq; enim
cuiq; nauigio omne ueli genus conue
nit: unde & triarmenos nauis, ut ſuprà
meminimus. Sed de uelis illa utiq; nõ
ſilenda Plinij exclamatio, quæ lib. xix.
legitur, cum iam miraculũ illud ſuſpi-
raſſet, herbam eſſe, linũ uidelicet, quæ
breuiſsimo temporũ ſpatio Ægyptũ
Italiæ admoueret, in tantum, ut à Sici-
liæ frèto Alexandriã ſeptima die quan
doq; perueniatur, & ſexta nõnunquã,
& à Putèolis nona die: à columnis ue-
ro Herculis ſeptima die Hoſtiam uſq;
aliquãdo, ne omnes nauigatiões quas
ille, & noſtra etiam tempeſtate perni-

cius factas, hoc loco cõmemorem. Illa certè eius eſt exclamatio: Audax uita, ſcelerum plena, aliquid ſeri, ut uentos procellasq́ recipiat, & parum eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero, inquit, nec uela ſatis eſſe maiora nauigijs, ſed quãuis amplitudini antemnarũ ſingulę arbores ſufficiant, ſuper eas tamen addi uelorum alia uela, prætereàq́ alia in proris, & alia in puppib. pandi, ac tot modis prouocari mortem. Hactenus Plinius. Nunc dè uelis cætera proſequamur; quæ & colorib. uarijs antiquitus tingebantur, nec minus hoc tempore. Et ut fabuloſa mittamus, nigra Theſei, Alexander certè uerſicolorib. uſus eſt Indo amne nauigans. Velo purpureo ad Actiũ cum M. Antonio Cleopatra cum Auguſto certatura, nauali prelio ueniſſe proditũ eſt, eodemq́ fugiſſe. Eſt & apud Plin. lib. xxxv. alius inficiendorũ uelorum modus. Candida, inquit, uela poſtquã attriuere illinentes

nentes non coloribus,ſed colorem ſorbentibus medicamentis. Hoc cum fecere infectores,nõ apparet in uelis,ſed in cortina,hoc eſt uaſe,pingi. In feruẽtes aquas merſa,poſt momentũ extrahunt picta: mirũq; cum ſit unus in cortina color,ex illo alius atque alius fit in ueſte,accipientis medicaminis qualitate mutatus,nec poſtea ablui poteſt.

Porrò ut & loquendi figuras aliqua ex parte attingamus, dicimus uela cõtrahere,quod Cicero & Horatius: uela legere, q̊d Verg.in iiij. quo loco Donatus: Lego,inquit,uerbum nautis familiare: nam funes & uela cũ colligũt, uel aliqua loca cũ tranſeunt,legere appellant. Dicimus item uela dare,quod idem & Cic. & uela facere, & uela pandere: ut,uelis paſsis apud Cic. & apud eundem uelificor, & uelificatio, & uelificantes naues. Tum etiam & uela ducere uel ſubducere, ut eſt apud Cæſarem in cõment. Emanarunt & à uelis

prouerbia, ut, remis uelisq́, quo nõ ſemel uſus eſt M. Cic. Qua figura Plautus etiam, Remigioq́ ueloq́ quantum poteris feſtina, dixit in Aſin. Item, uelis equisq́, ad conatũ ſignificandũ. Idem in Offic. Cum his equis uelisq́, ut dicitur, decertandum eſt. Idem ad Q. Fratrem: Corrigam tarditatẽ tum equis, tum uelis. quib. in locis inter eruditos fit digladiatio, quod in antiquis codicibus equis uirisq́ legatur: nam & in octaua Philip. Putabam fore ut omnes inflãmati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris. quo loco paſsim uiribus legitur. Huiuſmodi uero colores ac figuras loquendi interſperſiſſe nõ iniucundum fuerit. Deinceps porrò ad funes & rudentes me conuertam.

De funibus & rudentibus, cęterisq́ nauigiorum reſtibus, & quæ eorum appellationes. Caput XV.

IGnorat nemo, puto, q̃ ſint in re nauali neceſſarij funes, tũ ad uincula, tum ad nauiũ tractus

ctus & retinacula, ut eos nō immeritò hoc loco cōnumerare, & à præſenti ne gocio nihil alienum eſſe uideatur. Sed primū uideamus ex qua materia conficiantur. Fiūt uero in primis ij ex cannabe, lino, ſparto. Iunco, ait Plin. græcos ad funes uſos, nomini credamus σχοῖνος, quo herbam eam appellant. Ex palmæ quoq; folijs in oriente ualidos funes fieri, eosq; in humore utiliores, moxq; & ex philyra, manifeſtum eſt. Sed & ex arborū quoq; corticibus, ſcribit Theophraſtus in iiij. de hiſt. plant. fiunt, ut ex ceraſo, detracto cortice: ex uite & tilia. Idem in v. Habet etiā corticem funibus cuiuſque percōmodum acer & carpinus. Fiunt & in orientalibus ad ſeptentriones ubi proceræ naſcuntur arūdines, nauigia, & quidem ampla, ijs connexis & colligatis trahi longis, CCC. interdū paſsibus: ut minus mirū ſit noſtra in Pado molendina retinaculis ex perticis confectis ad

amnis ripas contineri. Sed & nõnunquam lintres ex ripa longuriis impelli agique uidimus. At nos inſtitutũ ſequamur. Funes igitur in primis & reſtes, rudentes appellamus, à nimio, ut grammatici aiunt, ſtridore, à Græcis νήϊα uocata: unde prouerbiũ æditum eſt, νήϊα καὶ κώπτας ἀνθ᾽ ὅπλων ἠλλάξαντο. hoc eſt, rudentes & remos pro armis permutarunt. Dicimus & rudens numero ſingulari. Cicero de Diuinat. Sed eſt quaſi rudentis explicatio. Dicuntur & funes κάλος, at certè κάλως omnis funis intelligitur. Vulgus nauticũ per antiſtichon nunc cauum appellat: unde καλώδιον paruus funis, & καλωστρόφος qui latinè reſtio uocatur, qui et σχοινοπλόκος, ut paulò poſt dicemus. Grãmaticus Moſcopulus illud de hac dictione κάλως obſeruat, quod in genitiuo κάλω facit, per ablationẽ σ, ut μενέλεω. Dicimus & κάλος κάλου per ο paruum, & κάλως κάλωος, ut eſt illud poëtæ, ῥοχθεῦσι δὲ κάλωες, id eſt, reſonãtque rudentes.

tes. Extat de hoc prouerbiũ, πάντα κά-
λων κινεῖν. id eſt, omnẽ mouere funem:
quod aliqui ſic proferunt, πάντα κάλων
σείειν, hoc eſt, omnem cõcutere funem:
de his qui recte aliquid nõ inſtituunt.
metaphora ſumpta à nauigantibus,
qui in nauigationib. reſtes omnes mo
uent. Omnẽ igitur funem mouet, pro
eo quod eſt, omnẽ machinã. Hæc ille.
Quæ ideo adſcripſimus, ut ijs adiun-
gas quæ prouerbiorũ autor collegit.
Funes uero quibus uelum ſubducitur
meſurias uocant: & quibus ex utraq;
parte proræ malum cõſtringitur, pro-
tonos: quibus à laterib. pedes: & quod
reliquum eſt eorum, propedes appel-
lant: cum quibus etiam ij ſunt qui ter-
thrij uocitant: & poſt eos, quos μέσους,
id eſt, medios appellari uideo. Sed ſe-
orſum hęc uideamus. Pes, nauticus fu
nis eſt, cuius Verg. meminit. Vnà om
nes fecere pedẽ. quo loco Seruius grã-
maticus podiam interpretatẽ, etiãnum

hodie ſic uocitatam, hoc eſt, funẽ quo uelum tenditur. Quidam tamẽ extremum ueli angulum eſſe opinantur. A pede propes dictus, funis quidam quo pes ueli alligatur. Meminit eius Turpilius poëta: Quaſi, inquit, cum uẽtus fert nauẽ in mare ſecũdus, Si quis propedem miſit in ueli ſiniſtrum. Pedem & propedem innuit Catullus poëta, cum ait: Siue utrunq; Iuppiter ſimul ſecũdus incidiſſet in pedem. Item Plinius: Iiſdem, inquit, uentis in cõtrariũ nauigatur prolatis pedibus. quo loco innuit Plinius, quod indies fieri uidemus, ut uno eodemq; uento per maria in contraria nauigetur. Pedem & Græci πόδα uocant, ut apud Euripidẽ, Plutarchum & Lucianũ. Eſt quoque prouerbiũ in eos, qui quæ magis ſunt opportuna negligũt, & leuiora quædam ſectant̃, ἀφεὶς τὴν ὑπέραν τὸν πόδα διώκει. hoc eſt, Hyperam dimittens pedem ſequitur. Huius meminit Hyperides orator

tor. Hypera uero funis eſt nauticus à
ſummo propendens, quo antemnarũ
cornua traducuntur. Sunt & peſmata
propè funes quibus anchoræ ligãtur,
quorum Pollux & Suidas, aliȷ́q; memi
nere ſcriptores nõ pauci. Quidã prym
neſia eſſe arbitrati ſunt, de quibus pau
lò poſt agendũ. Theophylactus ſacræ
ſcripturę interpres, duob. in locis, hoc
eſt, in Matthæi & Marci Euangelio, ca
melum tradit funem craſſum ſignifica
re, quo nautæ alligãdis anchoris utun
tur. Idem & Suidas, qui & illud notat,
ab aliquib. non per ἦτα, ſed per ἰῶτα ſcri
bi, hoc eſt, non κάμηλος, ſed κάμιλος. Epi
tonus, ait Theophilus, lori eſt uel uin
culi genus, quo antemna malo alliga-
tur. Eius meminit Ariſtophanes et Ho
merus. Aliȷ ligaminis omne genus ἐπι
τόνου uocãt. Protoni uero funes dicun
tur, qui ex mali utraq; parte à prora &
à puppe extendunt, ut in primo Apol
lonȷ Rhodȷ grãmatici obſeruãt. Aliȷ

& genere neutro quoq; enunciari aſſe runt. Sunt & qui protonon extentũ fu nem interpretent. leges in Phauorino plura. cõnumerat̃ & inter funes himo nia, quę ex loris conficeretur ad aquas hauriendas. Sunt & tropi, qui & tropo teres & epicopeteres uocantur, uincu la, quibus ſcalmo remus alligat̃. Sunt item qui primi & ſecundi uocant̃, item qui thalamius, ut notat Pollux. Tropi à noſtris ſtruppi (puto) dicuntur. Li- uius: Tum remos religari ſtruppis. Vitruuius in x. ſtrophas hos appella- re uidetur, cum ait: Naues etiam remi circa ſcalmos ſtrophis religati cum ma nibus impelluntur. Quidam hinc uer naculũ illud noſtrũ deductũ affirmãt, quo paſsim in tota Æmilia utimur & Venetia, ſtroppæ, quę flexilia ſunt ui- mina ad quęcunq; colligãda idonea. Hinc perplexa & inuoluta uerba, tum facta etiam, ſtrophas dicimus. Hinc & ſtrophea, hoc eſt, ϛροφεῖα Lucianus uo- caſſe

caſſe uidet̃ in eo dialogo qui πλοῖον ſeu εὐχαὶ inſcribit̃. Item & Apuleius in xi. ubi de Iſidis naue agit. De ſtrophijs uero puellarũ nihil eſt cur hic agamus. Sunt & qui terthron, tenuẽ quendam funiculum nauticum arbitrentur, qui dam malo attribuũt, ut paulò antè meminimus. In hoc reſtiũ genere & quidam ſpiras addidere, quæ propriè, ut ait Seruius, ſunt funium uolubilitates, ſiue, ut Feſtus ſcribit, funis nauticus in orbem conuolutus, unde adagium eſt, ὑπὲρ σπείρας σχοινίον, id eſt, funiculus ad reſtim, cum aſtus aſtui additur. Et alia ſignificat ſpira, quæ à grammaticis tum græcis tum latinis quærenda ſunt. Vergilius certè de ſerpentibus tantũ (quod memini) uſus eſt, ut in illo: Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis. Et de Laocoonte: Spiriſq; ligant ingentibus. Item in xij. Paribúsque reuinxit Serpentum ſpiris. Eſt & tranſenna funis extentus;

temon nomen proprium: eo enim no-mine pleroſq; uocatos legimus, pictorem unum, ſcriptorem alium, & alium quidem molliorē, qui inde quod lectica circūferret, περιφόρητος cognominatus eſt. Sed & herbę nomen propriū apud Dioſcoridem. Suppara quoq; inter uelorū genera reponunt, ut apud Lucanum: Imaq; pandens Suppara, uelorū perituras accipit auras. Seneca in xi. epiſtolarū multa de ſupparis nauiū Alexandrinarū. Supparū uero ſic deſcribi uideo. Genus aiunt ueli, unum habens pedem quo iuuari nauigia ſolent in nauigatione, quoties uis uenti langueſcit. Puellarem quoq; ueſtem lineam ſupparum Varro, Feſtus & Nonius faciunt, dictam quod ſuprà appareat, uel ſuper alias ueſtes paretur: atq; hinc quidam propterea ſupparum nō uelum propè interpretantur, ſed ueli ſinum. Donatus & ſuppara ſcenarū uela uocat, quę alij ſiparia uocāt.

Sextus

Sextus Pomp. ſiparium, inquit, genus eſt ueli mimici. Alij ſuppariũ uocãt, ut in poëtis ſcenicis retulimus. Manſarium inſuper, ſcribit idem Pompeius, uelum dici q̊d in prora ponitur, quod in caſtigatioribus codicibus mendicũ uocatur, aſtipulante etiã Iſidoro in lib. etymologiarum. Sunt qui putãt eam eſſe quæ cochina uulgò dicitur. Sed & carbaſus figuratè uelum ſignificat. Vergilius: Vocat iam carbaſus auras. Idem: Tumidoq́ inflatͬ carbaſus auſtro. à lini, ut ait Seruius, genere, ex quo pręcipue uela fieri cõſueuerũt. Dicimus autẽ carbaſus & carbaſum, hoc eſt, fęmineo & neutro genere. A carbaſo carbaſeus deflexit Verg. Appellauere & uela carbaſina antiqui, quib. & fora et theatra obtegerentͬ: id primus Romę Q. Catulus cũ Capitoliũ dedicaret pręſtitit. Vocantͬ et uelaria à poëtis pręcipue, & à Græcis peripetaſmata. De carbaſinis quidẽ Pli. li. xix. Carbaſina,

inquit, uela primus in theatro duxiſſe tradit Lentulus Spinther ludis Apollinaribus: mox Cæſar dictator totũ forum Romanum intexit, uiamq́ ſacrã à domo ſua ad cliuũ uſq; Capitolinũ, q̃d munere ipſo gladiatorio mirabilius uiſum tradũt. Deinde & ſine ludis Marcellus Octauia ſorore Auguſti genitus, in ædilitate ſua auunculo XI. Cos. calend. Auguſti uelis forũ umbrauit, ut ſalubrius litigantes cõſiſterẽt. Mox ſubiũgit idem: Vela nuper colore cœli ſtellata per rudentes Nero princeps exhibuit. At nos his miſsis quæ ferè ſunt præter inſtitutum, redeamus ad nautica. Vocantur & uela à græcis uarijs uocabulis, & in primis ἱσία ab ἱσὸς, qui nauis malum ſignificat, & ideo ἱσοδόκην inter nauium partes connumerauimus. Hac occaſione lapſum facilem illis fuiſſe crediderim, qui cum ex græcis mali partes ad latinos cõuerterent, ueli uertêre, inter quos Macrobius, ut

cum

cum de carcheſio ageremus oſtendi-
mus. eius uero erroris cauſa fuit, quod
in exemplaribus nõ caſtigatis aliquan
do pro ἱσίω, ἱσὸς legitur, ut etiam in Pol-
luce offendimus. Sunt & inter uela λαί-
φεα quæ uocantur, & ἀρμαλία, & quæ ἄρ-
μενα. unde uetus illud; κατὰ ναῦν ἄρμενα,
hoc eſt, iuxta nauem uela, de ijs quę in
uicem & ſimul congruunt: neq; enim
cuiq; nauigio omne ueli genus conue
nit: unde & triarmenos nauis, ut ſuprà
meminimus. Sed de uelis illa utiq; nõ
ſilenda Plinij exclamatio, quæ lib. xix.
legitur, cum iam miraculũ illud ſuſpi-
raſſet, herbam eſſe, linũ uidelicet, quæ
breuiſsimo temporũ ſpatio Ægyptũ
Italiæ admoueret, in tantum, ut à Sici-
liæ freto Alexandriã ſeptima die quan
doq; perueniatur, & ſexta nõnunquã,
& à Puteolis nona die: à columnis ue-
ro Herculis ſeptima die Hoſtiam uſq;
aliquãdo, ne omnes nauigatiões quas
ille, & noſtra etiam tempeſtate perni-

L

cius factas, hoc loco cõmemorem. Illa certè eius eſt exclamatio: Audax uita, ſcelerum plena, aliquid ſeri, ut uentos procellasq́ recipiat, & parum eſſe fluctibus ſolis uehi. Iam uero, inquit, nec uela ſatis eſſe maiora nauigijs, ſed quãuis amplitudini antemnarũ ſingulę arbores ſufficiant, ſuper eas tamen addi uelorum alia uela, prætereaq́ alia in proris, & alia in puppib. pandi, ac tot modis prouocari mortem. Hactenus Plinius. Nunc dè uelis cætera proſequamur, quæ & colorib. uarijs antiquitus tingebantur, nec minus hoc tempore. Et ut fabuloſa mittamus, nigra Theſei, Alexander certè uerſicolorib. uſus eſt Indo amne nauigans. Velo purpureo ad Actiũ cum M. Antonio Cleopatra cum Auguſto certatura, nauali prelio ueniſſe proditũ eſt, eodemq́ fugiſſe. Eſt & apud Plin. lib. xxxv. alius inficiendorũ uelorum modus. Candida, inquit, uela poſtquã attriuere illinentes

nentes non coloribus, ſed colorem ſor bentibus medicamentis. Hoc cum fecere infectores, nõ apparet in uelis, ſed in cortina, hoc eſt uaſe, pingi. In feruẽtes aquas merſa, poſt momentũ extrahunt picta: mirũq; cum ſit unus in cortina color, ex illo alius atque alius fit in ueſte, accipientis medicaminis qualitate mutatus, nec poſtea ablui poteſt.

Porrò ut & loquendi figuras aliqua ex parte attingamus, dicimus uela cõtrahere, quod Cicero & Horatius: uela legere, q̊d Verg. in iij. quo loco Donatus: Lego, inquit, uerbum nautis familiare: nam funes & uela cũ colligũt, uel aliqua loca cũ tranſeunt, legere appellant. Dicimus item uela dare, quod idem & Cic. & uela facere, & uela pandere: ut, uelis paſsis apud Cic. & apud eundem uelificor, & uelificatio, & uelificantes naues. Tum etiam & uela ducere uel ſubducere, ut eſt apud Cæſarem in cõment. Emanarunt & à uelis

prouerbia, ut, remis uelisq́, quo nõ ſemel uſus eſt M. Cic. Qua figura Plautus etiam, Remigioq́ ueloq́ quantum poteris feſtina, dixit in Aſin. Item, uelis equisq́, ad conatũ ſignificandũ. Idem in Offic. Cum his equis uelisq́, ut dicitur, decertandum eſt. Idem ad Q. Fratrem: Corrigam tarditatẽ tum equis, tum uelis; quib. in locis inter eruditos ſit digladiatio, quod in antiquis codicibus equis uirisq́ legatur: nam & in octaua Philip. Putabam fore ut omnes inflãmati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris. quo loco paſsim uiribus legitur. Huiuſmodi uero colores ac figuras loquendi interſperſiſſe nõ iniucundum fuerit. Deinceps porrò ad funes & rudentes me conuertam.

De funibus & rudentibus, cęterisq́ nauigiorum reſtibus, & quæ eorum appellationes. Caput XV.

IGnorat nemo, puto, q̃ ſint in re nauali neceſſarij funes; tũ ad uincula, tum ad nauiũ tra-

ctus & retinacula, ut eos nō immeritò hoc loco cōnumerare, & à præſenti ne gocio nihil alienum eſſe uideatur. Sed primū uideamus ex qua materia conficiantur. Fiūt uero in primis ij ex cannabe, lino, ſparto. Iunco, ait Plin. græcos ad funes uſos, nomini credamus χοῖνος, quo herbam eam appellant. Ex palmæ quoqꝫ folijs in oriente ualidos funes fieri, eosqꝫ in humore utiliores, moxqꝫ & ex philyra, manifeſtum eſt. Sed & ex arborū quoqꝫ corticibus, ſcribit Theophraſtus in iiij. de hiſt. plant. fiunt, ut ex ceraſo, detracto cortice: ex uite & tilia. Idem in v. Habet etiā corticem funibus cuiuſque percōmodum acer & carpinus. Fiunt & in orientalibus ad ſeptentriones ubi proceræ naſcuntur arūdines, nauigia, & quidem ampla, ijs connexis & colligatis trahi longis, CCC. interdū paſsibus: ut minus mirū ſit noſtra in Pado molendina retinaculis ex perticis confectis ad

amnis ripas contineri. Sed & nõnunq́ lintres ex ripa longurijs impelli agiq́ uidimus. At nos inſtitutũ ſequamur. Funes igitur in primis & reſtes, rudentes appellamus, à nimio, ut grammatici aiunt, ſtridore, à Græcis νήϊα uocata: unde prouerbiũ æditum eſt, νήϊα καὶ κώπας ἀνθ᾽ ὅπλων ἠλλάξαντο. hoc eſt, rudentes & remos pro armis permutarunt. Dicimus & rudens numero ſingulari. Cicero de Diuinat. Sed eſt quaſi rudentis explicatio. Dicuntur & funes κάλως, at certè κάλως omnis funis intelligitur. Vulgus nauticũ per antiſtichon nunc cauum appellat: unde καλώδιον paruus funis, & καλωςρόφος qui latinè reſtio uocatur, qui et χοινοπλόκος, ut paulòpoſt dicemus. Grãmaticus Moſcopulus illud de hac dictione κάλως obſeruat, quod in genitiuo κάλω facit, per ablationẽ σ, ut μενέλεω. Dicimus & κάλος κάλου per ο paruum, & κάλως κάλωος, ut eſt illud poëtæ, ῥοχθεῦσι δὲ κάλωες, id eſt, reſonãtq́ rudentes.

tes. Extat de hoc prouerbiũ, πάντα κά-
λων κινεῖν, id eſt, omnẽ mouere funem:
quod aliqui ſic proferunt, πάντα κάλων
σείειν, hoc eſt, omnem cõcutere funem:
de his qui rectè aliquid nõ inſtituunt.
metaphora ſumpta à nauigantibus,
qui in nauigationib. reſtes omnes mo
uent. Omnẽ igitur funem mouet, pro
eo quod eſt, omnẽ machinã. Hæc ille.
Quæ ideo adſcripſimus, ut ijs adiun-
gas quæ prouerbiorũ autor collegit.
Funes uero quibus uelum ſubducitur
meſurias uocant: & quibus ex utraque
parte proræ malum cõſtringitur, pro-
tonos: quibus à laterib. pedes: & quod
reliquum eſt eorum, propedes appel-
lant: cum quibus etiam ij ſunt qui ter-
thrij uocitant: & poſt eos, quos μέσους,
id eſt, medios appellari uideo. Sed ſe-
orſum hęc uideamus. Pes, nauticus fu
nis eſt, cuius Verg. meminit. Vnà om
nes fecęre pedẽ. quo loco Seruius grã-
maticus podiam interpretat̃, etiãnum

hodie ſic uocitatam, hoc eſt, funẽ quo uelum tenditur. Quidam tamẽ extremum ueli angulum eſſe opinantur. A pede propes dictus, funis quidam quo pes ueli alligatur. Meminit eius Turpilius poëta: Quaſi, inquit, cum uẽtus fert nauẽ in mare ſecũdus, Si quis propedem miſit in ueli ſiniſtrum. Pedem & propedem innuit Catullus poëta, cum ait: Siue utrunq; Iuppiter ſimul ſecũdus incidiſſet in pedem. Item Plinius: Iiſdem, inquit, uentis in cõtrariũ nauigatur prolatis pedibus. quo loco innuit Plinius, quod indies fieri uidemus, ut uno eodemq; uento per maria in contraria nauigetur. Pedem & Græci πόδα uocant, ut apud Euripidẽ, Plutarchum & Lucianũ. Eſt quoque prouerbiũ in eos, qui quæ magis ſunt opportuna negligũt, & leuiora quædam ſectant, ἀφεὶς τὴν ὑπέραν τὸν πόδα διώκει. hoc eſt, Hyperam dimittens pedem ſequitur. Huius meminit Hyperides orator

tor. Hypera uero funis eſt nauticus à
ſummo propendens, quo antemnarū
cornua traducuntur. Sunt & peſmata
propè funes quibus anchoræ ligātur,
quorum Pollux & Suidas, alij́ꝗ; memi
nere ſcriptores nō pauci. Quidā prym
neſia eſſe arbitrati ſunt, de quibus pau
lò poſt agendū. Theophylactus ſacræ
ſcripturę interpres, duob. in locis, hoc
eſt, in Matthæi & Marci Euangelio, ca
melum tradit funem craſſum ſignifica
re, quo nautæ alligādis anchoris utun
tur. Idem & Suidas, qui & illud notat,
ab aliquib. non per ἦτα, ſed per ἰῶτα ſcri
bi, hoc eſt, non κάμηλος, ſed κάμιλος. Epi
tonus, ait Theophilus, lori eſt uel uin
culi genus, quo antemna malo alliga-
tur. Eius meminit Ariſtophanes et Ho
merus. Alij ligaminis omne genus ἐπί
τονον uocāt. Protoni uero funes dicun
tur, qui ex mali utraꝗ; parte à prora &
à puppe extendunt, ut in primo Apol
lonij Rhodij grāmatici obſeruāt. Alij

caſſe uidet̃ in eo dialogo qui πλοῖον ſeu εὐχαὶ inſcribit̃. Item & Apuleius in xi. ubi de Iſidis naue agit. De ſtrophijs uero puellarũ nihil eſt cur hic agamus. Sunt & qui terthron, tenuẽ quendam funiculum nauticum arbitrentur, quidam malo attribuũt, ut paulò antè meminimus. In hoc reſtiũ genere & quidam ſpiras addidere, quæ propriè, ut ait Seruius, ſunt funium uolubilitates, ſiue, ut Feſtus ſcribit, funis nauticus in orbem conuolutus, unde adagium eſt, τὴν σπεῖραν σχοινίον, id eſt, funiculus ad reſtim, cum aſtus aſtui additur. Et alia ſignificat ſpira, quæ à grammaticis tum græcis tum latinis quærenda ſunt. Vergilius certè de ſerpentibus tantũ (quod memini) uſus eſt, ut in illo: Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis. Et de Laocoonte: Spiriſq; ligant ingentibus. Item in xij. Paribúsque reuinxit Serpentum ſpiris. Eſt & tranſenna funis extentus,

ut in quinto Aeneid. docet Seruius in eos poëtæ uerſus: Ingentiq́ manu malum de naue Sereſti Erigit, & uolucrem traiecto in fune columbam, Quô tendãt ferrũ, malo ſuſpẽdit ab alto. quo loco ait Seruius, traiecto, id eſt, extento, unde tranſenna dicitur extentus funis. Salluſtius: Tranſenna demiſſum uictoriæ ſimulachrum &c. Hæc ille. Sed & Plaut. pro laqueo ſeu fune ad decipiẽdum accipere uidetur, cum ait in Bacch. Nũc è tranſenna turdus lumbricũ petit. Idem in Rud. Plurimæ fiunt tranſennę ubi decipiuntur dolis. Sed enim & aliquando ponitur tranſenna pro clathris & cancellis, quo modo utitur Cice. in primo de Orat. Tum etiã quidam tormentũ in funes cõmemorant, funẽq́ eſſe contendunt, quo prora ad puppim conſtringitur, quod quale ſit mihi non ſuccurrit. Addunt & ijdem ſaphonem, cuius ita Cæcilius meminerit: Venerio curſu ueni

prolato

prolato pede uſq; ad ſaphonem. Addunt & opiferas, quib. cornua antemnæ dextra ſiniſtraq; tenduntur: alij opiferos uocant, funes ſcilicet. Addunt item & mitram, qua nauis media uincitur. Item anquinã, qua ad malum antemna conſtringitur. Cinna poëta:

Atq; anquina regit ſtabilem fortiſsima curſum. In hoc genere quidam ἀγκύλας reponũt, unde etiam anquina deducta uideri poteſt. Scribit Nonius Marcell. anchoras eſſe uincula quib. antemnę tenentur, idq; Lucilij carminibus probare nititur, ut ſuprà docuimus cũ de anchora ageremus, monuimusq; mendum ſubeſſe, & ex Iſidoro reponendum anquina. Sunt & qui helcyon funem eſſe dicant tractoriũ, à quo ſit helcyarius, ut ſuo loco dicemus. Helcyon nunc uulgus noſtrate nauticũ helcyanã appellat. Apuleius tamen lib. ix. per tralationem uocauit helcyon id quod ante pectus equorũ,

&id

& id genus animaliũ, ab armis pendẽs inſtrumentũ, quo & molæ per machinulam innexę uerſantur, & currus per temonem trahunt, unde & nomen accepiſſe poteſt. Apulei uerba: Helcyo ſparteo dimoto. & idẽ paulò poſt: Helcyo tandẽ abſolutus. Rhymata quoq; reponi uidemus inter funes tractorios à Polybio, παρὰ τὸ ῥύω, ut puto, τὸ ἑλκύω. Polybius in primo: Ad hęc inſtituerũt hippagos, rhymata dantes ex ijs tertię claſsis nauib. Vel, ut uertit Perottus: Poſt tertiam claſſem ſigillatim ordinatæ erant naues quibus equi uehebantur, hæ tertię claſſi funem præbebant. Græcè uero ſic habet: ὧδε δὲ τούτοις ἐπέστησαν τὰς ἱππαγοὺς, ῥύματα δόντες δὲ αὐτῶν ταῖς τοῦ τρίτου στόλου. Xenophon in primo Hellanicôn παραρρύματα uocauit. Non me fugit & alia ῥυμὰ ſignificare, inter quæ impetum & propugnaculum. Sanè à rhymate uerbũ deducitur ῥυμουλκεῖν, quod nos remulcare. Idem Polybius: τῶν μὲν

ῥυμουλ-

ῥυμουλκόντων τὰς ἱππηγοὺς ναῦς. Diodorus Siculus: ἐῤῥυμούλκουν στρατιωτικὰ πλοῖα. Idem: καὶ τὰς ἱππηγοὺς ῥυμουλκουμένας ὑπὸ τῶν εἰρεσίαις χρωμένων. Latini tamen remulcare à remulcendo deflectūt, ut Non. ſcribit. Sanè remulcus funis ab aliquib. appellatur, quo deligata nauis remi uice trahitur. Valgius antiquus poëta: Hic mea me longo ſuccedēs prora remulco Lętantem gratis ſiſtit in hoſpitijs. Obſeruauimus uero apud idoneos autores dici, remulco trahere, & remulco agi, & remulco abducere, itēq; remulco abſtrahere. Sunt magni alioqui profeſſores, qui remulcū paruā nauē ſiue ſcaphā interpretēt̃. Promulco quoq; pro remulco dixiſſe antiq̃s teſtis eſt Sext. Pomp. qui ita ſcribit: promulco agi nauis dicit̃ cū fune nauis ducit̃. Sed de remulco et promulco ſatis. Sūt & inter nauticos funes ſerilla, ut antè diximus. Sunt et qui in hoc genere ſelmidas connumerent, unde & euſelmos nauis, qua de alibi,

quæ tamen à ſelmate potius deducit. Cataprorates linea eſt cũ maſſa plumbea, qua maris altitudo tentatur. Lucillius: Hanc cataproratẽ puer eodem defert. Prymneſiũ putat Theophilus, ut antè diximus, & cũ Theophilo Suidas aliiq́ꝫ, & unà cum his Hiſpalenſis Iſidorus, funem eſſe, quo in littore nauis palo alligatur. Homerus: δὴ τότε κοιμήσαντο παρὰ πρυμνήσια νηός. hoc eſt, ut & nos ludamus: Tum prope cõcipiũt nauis prymneſia ſomnũ. Apollonius in primo: Illis Argus prymneſia ſoluit Littoreo è ſaxo. hoc eſt, πρυμνήσια δὲ σφισιν ἄργος λῦσεν ὑπ᾽ ἐκ πέτρας ἁλιμύρεος. At hoc non oſtentationis gratia, ſed ut falſam grammaticorũ opinionẽ monſtraremus, qui Feſtum ſecuti, prymneſium arbitrantur palum ſeu tonſillam ſignificare, ad quem in littore nauis religatur. At meo quidem iudicio Pompei codex mendoſus eſt, & ita caſtigandus: Prymneſium funis nauticus, quo

nauis

nauis ad palum religatur, quem alij tonſillam dicunt: at ita ipſum Feſtum ſcripſiſſe crediderim. Sed quiſquis fuit ille Paulus qui Feſti uolumina in compendium redegit, eius errati autor, non Feſtus, fuit: quem poſtea Paulum ſecuti ſunt alij alioqui eruditi, inter quos primus Sipõtinus. Sed de prymneſio ſatis. Porrò funis quo nauis littori alligatur, ab ijſdem græcis ἐπίγειον & πεῖσμα uocatꝰ. Oram etiã quidam apud latinos dicunt funem nauticum ſignificare, quo ad terrã nauis ligatur. Fab. Quintil. Permittamus uela uentis, & oram ſoluentibus bene precemur. Et idem alibi: Sublatę ſunt anchorę, ſoluimus oram. Liuius: Trahunt ſcalas, oraſq; & anchoras, ne in molientib. mora eſſet, pręcidunt. Vt idem ferè ſit q̊d gręcè dicitur, τὰ ἀπόγεια λύσασθαι, & quod modo attulimus ex Apollonio, πρυμνήσια λῦσαι, hoc eſt, retinacula ſoluere. Literati tamẽ quidam oram negant pro

fune accipi: & in Liuio quidem non oras,ſed lora reponũt,uetuſti,ut aiũt, exemplaris fide fulti. Fabium uero interpretantur,oram,id eſt, à littore ſoluentibus: cuius ſententiæ fuit Beroaldus & Calepinus, pro quib. facit Cic. qui ait,portum ſoluentibus. Dicũtur & hi funes retinacula. Liuius: Plurib. retinaculis ualidis parte ſuperiore ripę religatum &c. Verg. Strictoq́ ferit retinacula ferro. Idem & funem dixit: Nõ illa quiſquam me nocte per altum Ire,neq; à terra moneat cõuellere funem. Sed & funis nauticus τὸ σπάρτον,& numero plurali τὰ σπάρτα,à geniſtæ genere notiſsimo uocat̃, ex quo & apud antiquos & hoc etiamnũ tempore funes & reſtes conficiũtur. Nota uero eſt Varronis,Plinij & Gellij,ſed & Homeri interpretũ ſententia,ſparti uſum non fuiſſe ætate Homeri,eum cecinit,σπάρτα λέλυνται. Itemq́ an proprie ſit ſparton quam geniſtam uocamus,

cum

cum eius duæ ſint ſpecies. At certè à ſpartis ſpartina piſcatorum funis dicta eſt, qua in Auibus fabula uſus eſt Ariſtophanes. Eſt & ſparte fabri lignarij linea, qua materiam dirigere ſolent; unde & prouerbia quorum ſuprà meminimus. Sed de ſparto, & ſpartis hominibus qui dicuntur, aliàs in obſeruatis noſtris plura notaui. Eſt & napura funiculus ex ſtramēto factus, ut in commentario ſacrorum reperitur: Pōtifex napuras facito. quod et Pompeius ſcribit: quo modo & Græci merinthos, & merindos funes ſignificant, qua de re ex Græcorū cōmentarijs plura in Corollario Hermolaus. Exiſtimat̄ à quibuſdam & mataxa funis ſpecies, quæ tum ex ſparto, tum ex cannabe & lino conficitur, cuius Lucillius meminit:

Plumbi pauxillum rudis, liniq́ mataxam. Meminit & Vitruuius lib. vij. cum ait: Et mataxæ tomicæ ad iuſtam longitudinē una craſsitudine alli

gationibus temperentur. Idem lib. vi. de paludibus inquit: Tenues colligantur mataxæ. Mataxam uero quaſi metaxam Iſidorus dictam opinatus eſt, à circuitu uidelicet filorũ à meta, uel q̊d transferatur græca deriuatione. Iuſtinianus Cæſ. lib. Codicis undecimo faſcem interpretatur, uel cõgeriem penſorum lanę, uel lini. Hanc nunc uulgò Hiſpani una uel altera mutata litera, madexe dicũt. Quin & mataxã in quibuſdam Hetruriæ urbib. hodie ex filo globũ à uernaculis audiui. Vtiť quoque hac dictione inter antiquos medicos Theodorus Priſcianus in iiij. ſeu, ut alij putant, Octauius Horatianus. Sed certè ego utrius ſit liber ambigo. Manardus Theodori quàm Horatiani eſſe mauult, uel Alexandri Tralliani autoritate, eo nomine ipſum citantis. Verba igiť utriuſuis ſint, hęc ſunt: De capillis ipſius mulieris qui excidunt, quando ſe ornant cum mataxa.

Sanè

Sanè & medici quidam græci recentio res, mataxā ſericum crudum uocant, cuius eſt in medicina uſus: unde & in ſcholio Horatiani, mataxa, inquit, ſericum dicit̃. Apud uero Aëtiũ & Actuarium cataxa uocari uidet̃, licet ego mataxā utrobiq; legendum ſemper exiſtimarim, qua in re alioqui eruditi quidā ſunt decepti. At nos penè è nauigijs egreſſi, ne periclitemur, ad ipſa cōmodũ redeamus. Funes etiā græcè, ut dixi, χοινία neutro genere dicũtur, ut eſt notiſsimũ illud ex Ariſtophane, χοίνιον μεμιλτωμένον, hoc eſt, miniatus funiculus. Item χοίνοι maſculino, unde ſunt deriuata χοινίσκοι & χοίνισμα. Hinc & χοινοβάτης qui per funes graditur, quē Latini modo funābulũ, modo funerepũ tranſtulerũt: unde & χοινοπλόκος, ut paulò antè diximus, funarius artifex, id eſt, reſtio: omniaq́ hęc deriuata uident̃ à iũco ſcirpóue, ex quo nō modo funes, ſed & uela aliaq́ fierent, qui gręcè dicit̃ χοῖνος, ut

etiã ex Pli. recitauimus. Sanè ſchœnus etiã genus eſt mẽſuræ terrę uel itineris apud Perſas & Ægyptios, quale eſt apud nos ſtadiũ uel miliariũ, apud Aſſyrios paraſanga & aſtarus, qua in re, ne te pluribus morer, Euthymus in pſalmo cxxxviij. quo loco noſtri uerterunt, Semitam meam & funiculũ meũ inueſtigaſti. quod erat græcè, τρίβον μου καὶ τὴν σχοῖνον μου σὺ ἐξιχνίασας. Schœnus, inquit, apud Ægyptios atque Perſas itineris menſura eſt, & idem ferè quod apud nos dicitur ſtadium. Hæc ille. Hæc uero dictio in ſacra hiſtoria frequens. Plinius quidẽ lib. v. ſchœnon facere ſtadia XXX. prodit. Lib. uero xij. nõnihil uariare uidetur. Gręcorũ nonnulli L. ſtadia. Herodotus in ij. LX. ſtadia cõficere prodidit, niſi codex ſit mendoſus. Significat & alia ſchœnus: nã Hippocrati, teſte Galeno, ſcillam cepam, aliјs rei medicæ ſcriptoribus iuncum odoratum. Eſt & loci & uiri nomen.

χῖνος

χῖνος uero lentiſcũ denotat, quod mul-
tis cauſa fuit ut cõfunderẽt. Sed ipſi no
ſtra ſequamur. Dicunt & funes quib.
naues religantur, ut notat apud Lyco
phronẽ Iſaacius, οἶσα, uel ut Ionicè dicit
οὖσα, παρὰ τὸ οἴω, q̊d defero & porto ſignifi
cat. uel οἶσα dicit ἀπὸ τῆς οἰσίας arbore, id
eſt, ſalice uel uimine: nã & reſtes uimi-
neos & antiquitus factos, & noſtra æ-
tate aliquando fieri uidemus. Alij œ-
ſam ἀπὸ τῆς οἰσύας dictam uolũt, quo uo
cabulo gręci uiticẽ ſignificant, hoc eſt,
agnum caſtum, qui &, quòd ex eo uin
cula & ligamenta fiant, teſte Polluce
atq; Dioſcoride, λύγος uocat: & ſi Dio
ſcoridi ipſi ſtandum eſt, ſalix amerina
à Latinis uocatur. Confuſe utiq; legas
interdum œſya pro œſia, propter lite-
rarũ affinitatẽ: ab hac enim œſinæ uir-
gæ, ab illa œſynæ gerræ, hoc eſt, tugu-
riola, & gurguſtiola craticea, unde œ-
ſyoploci, quos œſyurgos uocat Eupo-
lis poëta, ut eſt apud Pollucẽ. Vocan-

tur & οἰσΰινα funes. Sedenim & ex loris & ijs nõnunq̃; tortis, nauigiorũ funes apud Priſcos factitatos legimus, ut cũ alibi, tum eo Homeri carmine, quod nos ita uertimus: Candida uela trahunt contortis undiq; loris. hoc eſt, ἕλκον δ' ἱςία λευκὰ ἐϋςρέπτοισι βόεσι. Lorũ tamen & himas dicitur, quanquam et λῶρον. Sunt & funes quos Græci uocãt thominges, & mermides, & merinthos. Non ſatis liquet an thominges ſint quos noſtri tomices uocant. Sunt enim tomices græco quidem nomine appellatę, ex cannabe impolito & ſparto leuiter tortæ reſtes, ex quo funes fiunt. Vitruuius lib. vij. Et binas inter eos perticas erigemus, tomicibus alligatas. Columella lib. xij. Deinde faſciculos tomice palmea aut iuncea ligato. Plinius lib. xvij. cap. x. Sic & ſpinas ſepis cauſa ſerunt, tomice moris ſpinarum circũlita. Quo loco Hermolaus, tomicis nomen eſſe deflexum à gręco,

ſed

ſed aſpiratione͂ non retinuiſſe. Piſcatorius uero funis ex ſetis hormia uocat͂. Hactenus de funib. Nunc ne quid nauigio deſit, de ſaburra agendũ. Cõſueuerunt nautæ ſaburra, quę craſsior ac uilior eſt harena, naues onerare ad certam uſq; menſuram, ut ſtabili magis curſu agantur. Id cum poëtæ, tum hiſtorici manifeſtè declarant. Verg. iiij. Georg. de apibus. Et ſæpe lapillos Vt cymbæ inſtabilis fluctu iactante ſaburrã Tollunt. Liuius de bello Maced. Et onerarias ducere multa ſaburra grauatas. Sed de ſaburra uide Hermolai lexicon. Saburra, inquit, propriè quidem nauiũ eſt, ex quacũq; materia, ſed ſabulũ ferè ſignificat. & reliqua quę ad naues parũ pertinẽt. Nũc uero iam contractis uelis funibuſq; reductis, nauiũ ornamenta explicemus.

De nauigiorũ ornamentis. Cap. XVI.

EXcogitatæ, nec minus quàm in ædibus, ſunt nauium orna-

menta, quæ ut hoc loco à nobis commemorentur, & ordo & tempus monet, etſi eorum pleraque ad aliarum quoq; rerum ornamenta referuntur, quorũ quædam in Ptolemæi & Hieronis nauibus antè retulimus, ſed quæ illic non attigimus hic proferenda. Eſt ergo, ut ab hoc ordiamur q̃d ex Caſsij ſententia refert Vlpianus, inter ornamentum & inſtrumentũ magna differentia. Inſtrumẽta quippe ad tutelam pertinent, ornamenta ad uoluptatem: quanquam hic ego non ita anxiè rem obſeruaui. Sunt igitur in primis & in uniuerſum apluſtria omnia nauiũ ornamenta, dicta, ut nõnulli uolunt, ab α priuatiua particula, & πλέω, quod eſt nauigo: uel à πλοῦς, quæ uox nauigationem ſignificat. Sed ſi Sex. Pompeium audiamus, ampluſtria dicuntur, quod amplius ſint. Eius hæc ſunt uerba, ut in caſtigatiorib. codicibus legunt̃: Ampluſtria nauium ornamenta, quę quia erant

erant amplius quàm eſſent neceſſaria, uſu etiam ampluſtria dicebant. Grammaticus etiã Priſcianus ampluſtria dicere uidetur. Fuit cum ego apluſtra dicta crediderim quaſi aphlaſta, nunc temerè nihil ſtatuo, cum uaria huius dictionis prima ſyllaba inueniatur, ut apud Lucretium, Ciceronẽ in Arateis, Silium, Iuuenalem, Manlium, Lucanum, Sidoniũ. Sanè ſciendũ modo ampluſtra & ampluſtria, modo apluſtra & apluſtria, hoc eſt, trium & quatuor ſyllabarũ, & quod magis mirũ eſt, prima correpta, propter liquidã. Cicero:

Nauibus aſſumptis fluitantia quærere apluſtra. Eodem modo Lucretius. Legi nuper in cõmentarijs neſcio cuius, apluſtra ſummas uelorũ partes uocari: quod, cum autoritate antiquorum non fulciatur, parũ mihi perſuaſum. Videntur et ἀμφιμῆτρια ornamẽta eſſe, quę circum naues adhibentur uti apud Artemidorũ in quartò de inter.

pretatione ſomniorũ ad filium. καὶ τὰ, inquit, ἀμφιμήτρια τῆς νεὼς ἔσπασε. et, inquit, amphimetria nauis euulſit. Phauorinus putat eſſe quę adhibentur utrinq; nauis carinę. Segeſtria, teſte Pompeio Feſto, pelles ſunt nauticæ, quæ διφθέραι dicuntur græcè, ut idem Feſtus & Pollux tradunt. Varro ſegeſtria dicta innuit à ſegete: ita enim ſcribit in libris de lingua lat. Quod ferè, inquit, ſtramenta erãt è ſegete, ſegeſtria appellãt, ut etiam nunc in caſtris, niſi à Græcis στέγαστρον. Meminit & idem Varro in libris de uita pop. Rom. ut eſt apud Nonium Marcellũ. Aſcoma, pellis quę ſcalmo adhiberi ſolet. Theophilus aſſutam pellem ait ſcalmo, ad repellendam aquam maris. Meminit & Iulius Pollux. Suidas lorũ putauit cõtinens remum ſcalmo annexum. Diphtheras etiam nauib. adhibet Pollux & Suidas, eaſdemq; fermè facit quę modo retulimus aſcomata, in quib. & ſcripſiſſe ali-

aliquãdo proditores thoracyon ait &
hermiona. Grãmatici quidã diphthe-
ran paſtorale indumentũ eſſe ſcribũt.
Attici uero eam eſſe ueſtem quę & iſal
ce uocatur, qua quoniam magiſtri litè
rarum uti conſueuerant, à Græcis ali-
quãdo diphtheralœphi nũcupati ſunt
Sed de diphthera loquẽs in primis au-
diendus eſt M. Varro, qui de re ruſt.
lib. ij. Coſſiniũ ſic loquentem facit. Vt
fructũ, inquit, ouis è lana ad ueſtimen
tum, ſic capra pilos adminiſtrat ad u-
ſum nauticũ, & ad bellica tormenta &
fabrilia uaſa: neq; non quædam natio-
nes harum pellibus ſunt ueſtitæ, ut in
Getulia & Sardinia, cuius uſum apud
antiquos quoque Gręcos fuiſſe appa-
ret, quod in tragœdijs ſenes ab hac pel
le uocantur diphtheriæ. Et hucuſque
Varro. Quidam etiam βαίτην diphthe
rian uocant, pellemq; eſſe ſcribunt A-
maltheę caprę, in qua res humanas ſcri
bere dicitur Iupiter. Diphtheræ me-

minit & Hammonius grammaticus, qui ait diphtheran à malote differre, quod hęc ſcilicet ſit ouis pellis, hoc eſt, μηλωτὴ, illa uero caprarũ. Idem & Moſcopulus. Hanc quidẽ Verg. in Geor. deſcribere uidetur, Varroniſq́ꝫ locum ut plerunq́ꝫ, æmulari: ita enim canit in iij. Nec minus interea barbas incanaſq́ꝫ menta Cinyphij tondent hirci, ſetaſq́ꝫ comantes, Vſum in caſtrorũ & miſeris uelamina nautis. Quo loco Seruius & Probus grãmatici cilicia deſignari ſcribunt. Vident̃ uero diphtheræ & cilicia idem eſſe: ſic & hodie fere uulgus nauticũ appellat. Cilicia Celſus ait retuliſſe Varronem ideo ſic appellari, quod uſus eorum in Cilicia ortus eſt. Idem ſcribit & Seruius. Varronis uerba quibus id cõprobat̃, in calce ſunt ſecundi de re ruſt. dialogi: Quod magnis, inquit, uillis ſunt capræ, ſcilicet in magna parte Phrygiæ, unde cilicia & cætera eius generis ſolent fieri. Sed

ri. Sed quod primū ea tonſura in Cilicia ſit inſtituta, nomen id cilicas adiecíſſe dicunt. Meminit & Aſc. Pædianus in Verr. & Vegetius in lib. de re militari. Addit amplius Suidas, quod ſint in Cilicia hirci ualde piloſi. Porrò ne quid omittamus, & ex diphtheris rates cōfectas fuiſſe, teſtis eſt Xenophon anabaſeos lib. ij. de Cęnis fluuio agēs, ἐξ ἧς, ait, οἱ βάρβαροι διῆγον ταῖς σχεδίαις διφθερῶν, ἄρτους, τυρὸν, οἶνον. quę uerba amicus meus ita conuertit: Ex qua barbari coriaceis ratibus, panem, caſeum, uinū in caſtra cōuehebant. Eſt & phormion nomen ſtraminis nautici, ut Donatus obſeruat, & ſignificat tegeticulam qua pauimentū ſternitur: uel lectum ſparteū, à quo nomine Apollodorus comicus paraſitū, Terentius uero noſter fabulam nūcupauit. Phormionis certè pro ſtoria & tegete, et Vlpianus Iuriſconſ. ut Modeſtinus ait, meminit in ff. tit. de fund. inſtru. & inſtr. leg. Deducta hæc

uox uidetur à φορμῶ, quæ ſpartã & ſto-
riam ſeu tegetem ſignificat, quã de re
multa Græci Suid. & Pauſanias, item
Herodotus. A phormo, phormion &
phormiſcus, diminutiuorum forma.
Fiunt & ex papyro tegetes, ut alibi ſcri
pſimus, & ex iuncis, in uſum nauticũ.
Sed & ex palmarũ folijs, earũq; in pri-
mis quæ humiles dicũtur, & folio ſunt
latiore, ac molliore, ut Theophraſtus
ait. Proueniunt uero cũ in Creta, tum
plurimæ in Sicilia. Sunt & nauiũ orna
menta præterea aulæa, tapetes, peri-
ſtromata, peripetaſmata, eius generis
cætera, quæ ad alia quoq; referuntur.
Cataſtroma quidẽ ſuperius eſt nauis
tegumentũ ſeu pauimentum, cuius a-
pud Thucydidem mentio, ut alios mit
tam: unde appellatę cataphractę & em
phractæ naues, quæ tum à noſtris con
ſtratæ tum tectæ uocantur: ut contrà
apertæ, quæ à Græcis aphractæ dictæ
ſunt, de quibus alibi, hoc eſt, inter na-
uium

uium uocabula. E cataſtromate pro-
pugnatores depugnare ſolitos, ex ſcri
ptoribus colligimus. Quidam (quàm
ſanè neſcio) cataſtromata foros eſſe o-
pinati ſunt. Corymbis etiam naues
ornatas legimus, id q̃d uel ex his Flac-
ci Val. facilè quimus cognoſcere: Et
auratis Argo reditura corymbis.
Idem alibi: Et extremis tamen incre
puere corymbis. etſi corymbon græ-
cè nauis roſtrũ appellat̃, unde & acro-
corymba ipſarum nauiũ ornamenta,
ut in lexico tradit Theophilus. Co-
rymbos uero Suidas interpretatur ra-
morũ ſummitates & partes extremas,
id quod & græco epigrãmate cõfirma
tur. Alij corymba uocãt acroſtolia na-
uium uelut coryphas, id eſt, uertices,
quæ addi & adimi poſſunt. Legimus
in græcorũ cõmentarijs, corymba dif-
ferre ab aphlaſtis, quorum in nauium
membris meminimus, quòd aphlaſtã
quidẽ in puppi, corymba uerò in pro-

ra: hoc eſt, ἄφλαστα μὲν λέγουσι τὰ πρυμνήσια, κόρυμβα δὲ, τὰ πρωῤῥήσια. Sed enim & extrema, ac rerũ ſumma, corymba aliquando appellata uidemus: nempe montis uerticem & iuga corymbum Herodotus uocauit. Noſtri quidẽ corymbos hederarum baccas uuáſue nũcupant, quibus Bacchus & Mænades coronabant̃ apud gentes, ut ex poëtis liquet. Sunt qui corymbos nauiũ hederaceas coronas interpretentur, quæ nauibus adhiberi ſolerent, cum uel portũ tenerent, unde & illud poëtæ: Et nautæ læti impoſuere coronas. uel cum ex nauali pugna uictoria parta eſſet: qua ex re diuus Ambroſius in hexamero: Sed omnes, inquit, puppes quæ peruectæ fuerint coronantur, ubi palma merces ſalutis, uictoria preciũ regreſſionis eſt. Coronatam inſuper nauem philoſophorũ eximio obuiam miſiſſe Syracuſanorũ tyrannũ legimus. Ad hæc coronabantur naues apud Romanos

nos menſe Iunio in Fortisfortunæ ce-
lebritate, & per medium amnem cõui
uia ducebant, quod in vi. Faſt. oſten-
dit Ouidius: Multa coronatæ iuue
num conuiuia lintres, Multaq; per
medias uina bibantur aquas. Erant
item nauales coronæ, quæ & roſtratæ
dicebant̃, de quib. iam egimus. Co
ronem quoq; & coronida pro nauis or
namento deſumi quidam arbitrãtur,
quòd roſtris adhiberi ſoleret, cum de-
mum perfecta ac conſummata forent
nauigia. κορώνης quidem Aratus memi-
nit cũ de Argo canit: Cum iam nau
tæ conuertêre coronem. hoc eſt, ὅταν
δὴ ναῦται ἐπιστρέψωσι κορώνην. Verum co-
ronidis nos ſeu corone ſuarium eſſe ſi-
gnificatum cõperimus, quod te ne la-
teat, hic breuib. ſubſignabo. Sũt quip-
pe qui in arcu ſummũ cornu, quod &
tenus uocari è Latinis quidam tradũt,
crenéue in qua neruus imponit̃, uo-
cari coronin uelint: quam ob cauſam,

ait Euſtathius, bonum rerum finẽ pro uerbialiter aureã coronin dictam inuenimus. Sunt qui montis uerticem, & ſummã in ædificijs ſtructurã ſignificare contendant. Alij nauis puppim, quod ſit in eius apice curuatum cornicis roſtrum, ut interdum anſerculi: unde & Homerus σὺν νηυσὶ κορωνίσι, quod exponũt grãmatici, cum nauib. flexas habentib. ſummitates. Alij nigras, q̊d cornix auis ſit nigra. Inuenitur & coronis poſita pro extremo librorum ornamento, unde & prouerbiũ factum eſt, ἐπιθεῖναι τὴν κορώνην, ἢ τὴν κορωνίδα, hoc eſt, imponere coronin: pro eo quod eſt, extremam manũ admouere, ad quod alluſiſſe uideri poteſt Martialis libro x. Si nimius uideor ſeraq́ꝫ coronide longus Eſſe liber, legito pauca, libellus ero. Hoc modo Plutarchus in libro de Alexandri fortuna, de Philoxeno poëta agens, uſus eſt. Philoxenus eñ Dionyſij tragœdiam non correxit, ſed totam

totam circunſcripſit à principio ad coronida, hoc eſt, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν. Alij coronida, ut eſt in cõmentarijs Ariſtophanis, ſignum ac notam quampiam eſſe opinãtur, quæ poni ſoleat in fine librorũ, quæ in ſemicirculi ſpecie ſurſum ſit repanda, ◡. Alij lineam breuem ab inferiore parte inflexã huiuſcemodi L. Hac etiã nota antiqui in fabulis, comędijs & tragędijs, ut Phauorinus docet, & lyricis etiã carminib. uſi ſunt poëtæ, ut Hephæſtion ſcribit, ubi de ſignis agit. Sed & theologi, ut eſt apud Nazianzenum & Iſidorum, qui de huiuſmodi notis & poſituris, ut ipſe uocat, cæteris copioſius ſcribit. De notis quidẽ Iuriſperitorũ, Γ & ῆ Alciatus doctiſſ. annotauit. At ne à nautica arte recedamus, Theon, ſeu qui alius, qui in Aratũ poëtam græca ſcripſit cõmentaria, κορώνην inflexum illud interpretatus eſt, quod eſt in nauis puppi: unde & Homerus, inquit, uo-

çat naues coronidas, σὺν νηυσὶ κορωνίσι, ut antè diximus. Aratus uero, ὅταν δ᾽ ἠ ναῦται ἐπιτρέψωσι κορώνην. Apollonius in iiij. θοῇ συναρέοστε κορώνη ζεύγληθεν. quãuis eo loci cõmentator annulum iugi interpretetur. Euſtathius etiam coronidas uocari roſtratas naues ait. Sunt & qui ſcopon, & ſectæ alicuius finem ſic appellent, οἷον κορώνη τῆς σοφίας. qua ſimilitudine & Plutarchus uitę coronin dixit, in eo qui inſcribitur, an ſeni adminiſtranda ſit reſpub. Sunt quoq; qui amplius ſcribant, κορώνην extremam pudendi uirilis glandem ſignificare, & ianuæ inſuper annulum, quo & claudũtur & impelluntur fores. Eſt & κορώνη, id eſt, cornix auis notiſsima, cuius uaria apud Ouidium fabula. Atq; hæc de corone & coronide, quæ aliàs obſeruaram, quàm breuiſsime potui, hic tibi ſubſignare placuit. Vocant & Græci ζωμεύματα, quęcunq; naui conducũt & utilia ſunt, ligna, cera, pix. Alij & hypozomata,

quæ

quæ ligna nauiũ ſunt. atq; de his ſatis.

Reſtat in huius capitis calce duo prę terea ut afferã, quid ſit pharus, & quæ eſſent leges Rhodiæ, quæ duo ad rem nauticam pertinent. Pharus igitur turris eſt quæ conſtrui ſolet in maritimis portuoſis locis, ad præſtanda nocturnis temporibus nautis lumina, unde & nomen acceperunt. Scribit quippe Hegeſippus, à D. Ambroſio, ut credit latinitate donatus, in iiij. pharos quaſi phanos, n in r mutata, dictam. Grãmatici uero in Homerũ ita uocatã aiunt, ἢ ἀντὶ τοῦ ἡλίου ἔφηνεν, ἢ εἰς φῶς ἤγαγε, quòd uidelicet pro ſole appareat, uel ad lumen agat. Deſcribitur pharus à Plin. & Herodiano hiſtorico in Antonino & Ægeta. Suidas genere maſculino etiam protulit, contrà cæteri ferè fœmineo. Propertius: Et Ptolemææ littora capta phari. Lucanus: Pharos inſula quõdam In medio ſtetit illa mari. Papinius: Lumina noctiua-

gæ tollit Pharus æmula lunæ. Sede-
nim quoniã Pharus Ægyptia omniũ
celebratiſsima, plerique ab ea reliquas
pharos nuncupatas autumant, ut uel
ex uno Plinio facile cognoſcimus. Ea
autem, ut pleriq; omnes exiſtimãt, ab
inſula eius nominis nuncupata crediť,
quæ ante Alexandriam poſita, quon-
dam diei unius nauigatione, ut ex Ho
mero ſcribit Plinius, diſtabat, nunc, ut
Strabo ait, peninſula, demum ab Iulio
Cæſare colonia deducta, ſic Solino tra
dente: Eſt et Pharos, inquit, colonia ex
Cæſare dictatore deducta, ex qua faci
bus accenſis nocturna dirigitur naui-
gatio: nam Alexandria inſidioſo acceſ-
ſu aditur, fallacibus uadis, cæco mari,
tribusq; tantũ canalibus admittit naui
gantes, Tegamo, Poſsidonio, Tauro.
quod idem ſcribit Plinius. Subiungit
Solinus: Hinc igitur in portibus ma-
chinas ad prælucendi miniſteriũ fabri
catas pharos dicũt. Stephanus uero &
Suidas

Suidas pharon aiunt turrem cõditam à Soſtrato Cnidio Dexiphanis filio, Ptolemæi regis tempore. Strabo diligentiſs. ſcriptor libr. xvij. Soſtratum ipſum quidem ait regum amicũ pharum turrem poſuiſſe πολυόροφον, hoc eſt, multa tabulata habentem, & albo lapide cõſtructam, cum hac inſcriptione: Σώστρατος κνίδιος δεξιφάνους θεοῖς σωτῆρσιν, ὑπὲρ τῶν πλωϊζομένων, hoc eſt, Soſtratus Cnidius Dexiphanis, deis ſeruatoribus, pro nauigantibus. Quæ congruũt iis quæ Plinius lib. xxxvi. natur. hiſt. ſcripſit. Magnificatur, inquit, & alia turris à rege facta in inſula Pharo portũ obtinente Alexandriæ, quam conſtitiſſe DCCC. talentis tradunt, magno animo (ne quid omittamus) Ptolemęi regis, quod in ea permiſerit Soſtrati Dexiphanis architecti ſtructuræ ipſius nomen inſcribi. Vſus eius nocturno nautarum curſui ignes oſtendere ad prænũcianda uada, portusq́ introi

tum: ſicut iam tales compluribus locis flagrãt, ut Puteolis, ac Rauennę, ad ui tandum periculum, &reliq. Dicta qui dem inſula Pharos, præter id quod an tè retulimus, ut Stephanus ait, à Pharo nauta Menelai, qui à ſerpente morſus ibi ſepultus ſit: ſicut & Canopus à Canobo eiuſdem ipſius Menelai gubernatore. Suidas quoq; & Homerus Pharon Protei inſulã nuncupant, quoniã ibi Proteus regnauit. Idem eſt ab Ammiano Marcellino proditum lib. xxij. hiſt. Inſula, inquit, Pharos, ubi Proteũ cum Phocarũ gregib. diuerſatum Homerus fabulatur. Mox & ſubiungit, eam fuiſſe Rhodiorũ obnoxiã uectigali, ſed fœminæ callidæ ſemper in fraudes miro artificio liberatã: nam cum nimiũ petituri publicani illuc acceſsiſſent, & ſolennes inſtarent feriæ, eos ſecum regina in ſuburbana perduxit, ſeptémque interea diebus ſeptem maris ſtadia, iactis molibus irrequieto

labore

labore inſulam continenti coniunxit, ita ut quâ mare fuerat uehiculo ingre-deretur: atq; ita Rhodios fruſtrata eſt, inſularum, inquit, portorium flagitatis, non continentis. Sed de Pharo iam nimis multa. Fuit & altera Pharos in ſinu Adriatico, Straboni in iiij. Alterũ quod polliciti ſumus, leges ſunt Rhodiæ, quæ de tota re nautica præcipiebant, de quibus ſic in decretis canonicis ſcribitur: Rhodiæ leges naualium cõmerciorũ ſunt ab inſula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum uſus fuit. Harũ meminit & Tertullianus lib. aduerſus Marcionẽ hæreſiarchã, qui ponticus nauta fuerat. Scilicet, inquit, nauclero illi non quidem Rhodia lex, ſed pontica cauerat. Eſt et lex Rhodia περὶ τῆς ἐκβολῆς, hoc eſt, de iactu, ut eſt in ff. qua, ut Papinianus ait, cauetur, ut ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſt, omniũ contributione ſarciatſ, quod pro omnib. da-

tum. Hanc uero iniquiſsimã legẽ hoc tempore etiam ipſi legum interpretes appellant. Quin & Canonici iuris ac pontificij periti eam diris proſequuntur. Extant & aliæ de re nautica leges, ut de nauicularijs, de uſuris nauticis, ſeu nautico fœnore, de naufragijs. Citantur & à rhetoribus Hermogene & Fortunatiano alię leges, ut illa, Qui nauim in periculo poſitã rexerit, eius ſit nauis cũ onere. Et qui nauẽ reliquerit, is nauim & onus amittet. Item: Naufragia ad publicanos pertineant.

A quibus rebus ſint nauibus indita nomina. Cap. XVII.

PRiuſquam nauium multiplicem nominũ ſyluam patefaciam, uariasq́ earum appellationes, illud etiam obſeruandũ occurrit, eas ab ijs plerunq́ in quibus exercentur officijs, uocabula ſortitas eſſe, ut ſunt ſpeculatoriæ, piſcatorię, mercatoriæ, & quæ apud Plaut. geraria uocata eſt.

ta eſt. Nominãtur &ſæpiſsime à locis, uel ubi ædificatæ uel inuentę, uel in uſu frequẽtius habitæ, ut Ægyptiæ, Liburnicæ, Naucraticę, Salaminiæ, Tudertinæ, & quarũ modo meminimus, Rhodiæ. Sunt & Sidoniæ, &Punicæ, ſunt Babyloniæ, Italiotides, & Samenę. Sunt item Iſsiaci lembi, ut eſt apud Liuium. Sunt & Naxiurges, & Cnidiurges, & Cercuri, &aliæ penè innumerabiles, de quibus nonnullis ſuis locis agemus, (ſunt enim fermè quot loca maritima.) Eſt & quę à poëtis pagaſea dicitur. Sunt & quæ ab artificibus nomen duxerũt, ut Argo, Pherećlea, Nicomedis, Paralus, aliæ. Sunt & quæ à magiſtratibus, & ab ijs qui pręſunt uocatæ ſunt, ut prætoria, quæ & nauarchis dicĩt, & imperatoria, id eſt στρατηγίς. Appellanẽ item naues à remorũ ordinibus, ut biremis, triremis, trieris, penteris, & hexeres, & hepteres, nõ gręcis modo, ſed & latinis autorib. & in pri-

mis Liuio. Vocitanẽ & naues à nauigationis curſu, ut dromones, curſoriç, celetes & celetia. Item à reb. quæ in ipſis deuehunẽ, ut hippagines, et hippagogę, quę et hippagi Sex. Põpeio dicunẽ, & ſitagogi, & ſaccarię apud Fab. Quin tilianũ, et quę annotinę ab annona deuehenda nomẽ habere putanẽ, quarũ mentio apud Cęſ. in cõment. Hę item frumentarię appellatę. Alię uel à uaſis uel eorũ forma nuncupatę, ut gaulus, cymba, corbita. Nõnullę à pictura uel inſigni uel παρασήμω, ut piſtris uel priſtis, centaurus, miltopariæ. Aliquæ à forma & ſpecie, ut cameræ, aulonæ, thala megi, & quas hoc tẽp ore Sandalos uo cant. Aliæ ab animalib. appellanẽ, ut crij, tragi, tauri. Quędam à materia, ut trabicæ, monoxyli, alni, pinus. A deis etiã in ijs pręſidentibus, ut Iſidis, Apol linis, Tritoniæ, quę inſignia tamen pu tarim, ut etiã crij & tragi. Sũt præterea quæ ab eius eminentiori parte nomen

ſumpſe-

ſumpſere, ut roſtratę, coronides, turri
tæ. Sunt & à numero, ut cẽtenarię, my
riaphori, myriagogi, εἰκόσσορος ναῦς, cuius
Theophilus prętér alios meminit. Ab
inſtrumentis demũ quib. muniunt̃ na
ues appellant̃, ut turritę, delphinopho
ri, ut falcatæ, quales deſcribit Cæſar
cõtra Venetos. Et trocheliophora na-
uis, quę uocari uidetur ab Halicarnaſſ.
Dionyſ. lib. Rom. antiquit. iiȷ. his uer
bis de Tyberis oſtio agenti: Naues,
inquit, actuariæ quotcunq; adeſſe ali-
quando cõtigit, atq; ex onerarijs uſq;
ad trocheliophoram per oſtiũ eius in-
trant. Sed cum gręci exemplaris copia
mihi ad pręſens nõ ſuppetat, quid dicã
aliud neſcio, niſi q̊d hoc nomen nõ ſuc
currit alibi legiſſe, niſi quis fortè troche
liophorũ legat à τροχίλῳ, de quo in mali
partib. actũ eſt, & quod τροχαντῆρες partes
ait ad nauis puppim Phauorinus. Fue
rat quoq; animus hoc tibi loco adſcri-
bere, quę ſint nauigationi idoneę tẽpe

ſtates, quęúe aduerſę: ſed cũ eæ ſint nõ modo ab aſtrologis, ſed & rei militaris & ruſticæ ſcriptoribus literarũ monumentis diligentiſsimè mandatæ, non hic ea repetere uiſum eſt. Sed & illud fuerat in animo afferre, quatenus hominum notitiæ orbis ex nauigatione cognitus fuiſſet, eaq́ præſertim afferre quæ Plin. ad ſua uſq; tempora libr. nat. hiſt. ij. cap. lxix. cõmemorat. Verum cum mecũ reputo, plurima adeò noſtro tempore addita eſſe, ut ſi omnia quæ uel audiui ab ijs qui interfuere, uel quę ab alijs ſcripto prodita ſunt referre uelim, nõ iam libellum, ut nos meditamur, cõſcriberemus, ſed ingẽs & infinitum propè uolumen, quod tamen etiam à pleriſq; factum eſt: quare ut ab illo, ita & ab hoc labore ſuperſedendum duxi, meq́; potius ad ſingularia nauiũ uocabula cõuertam.

Varia

Varia ac multiplicia nauigiorum uocabula. Cap. XVIII.

NVNC, ut à principio ſtatim polliciti ſumus, iam uaria nauigiorum uocabula colligamus, in quib. recenſendis id mihi ignoſcendũ, ſi quid præterijſſe uiſus fuero, grauiſſimis, ut probè noſti, oppreſſus moleſtijs, atque adeò, ut uerendum ſit ne dum naues cõſtruo, quaſi in portu, quod aiũt, naufragiũ uitę faciã. Quare ſi priſcos accepimus cum nauigationẽ incepturi eſſent, deis ſuis uouere quæ cuiq; in mentẽ uenerant, id q̊d manifeſte oſtẽdit Ariſtides Adrianeus orator in eius orationis exordio, quã de laudibus urbis Romæ cõſcripſit, & Apollonius poëta cum Iaſonẽ inducit preces & uota nuncupare Apolloni ἐμβασίῳ & ἐπακτίῳ cum nauim eſſet cõſcenſurus, & ἐκβασίῳ eidem Apollini deſcenſurus: cur non ego nunc CHRISTVM precer infirmus, ut bonam fauſtamq; mi-

hi præſtet nauigationem. Ergo adſis CHRISTE mihi pręſenti tuo numine, qui diſcipulorũ nauiculas inter fluctus direxiſti, desq́; mihi ſuperãta ignorantię caligine, in portum ſoſpitem incolumemq́; claſſem deducere.

Acatus igit̃, ut ab hoc incipiã, genus eſt nauigij, à uerbo ἄγω ἀκτός, et α adiecta ἄκατος, uel, ut alij putant, quaſi ἀπ' ἀκτῆς, hoc eſt, q̃d circa littora ferat̃, unde etiã ἐπακτὶς uocat̃. Eſt autẽ actos genus nauigij, ut ſcribit Theophilus: unde & epactis, quę & porthmis dicta eſt. Idem tamen alio loco πορθμεῖον ipſam appellauit, ad amnes traijciendos idoneã, ex quo & naulum ipſum πόρθμιον dicitur. πορθμὸς uero fretum ſignificat, ut uel ex Mela Pomponio notũ. Sunt qui eandem epactin & carabon dicant, unde forma hypocoriſtica καράβιον à Græcis deducitur, ex quo nunc uulgò carabellæ uocitatæ. Sed & ab ἐπακτὶς alia nauigij ſpecies facta eſt, quæ ἐπακτροκέλης uocatur,

catur, quæ latronũ ac piratarũ eſſe traditur, quod idem Theophilus ſcribit & Suidas: duæ quippe in unum nauiculæ epactris & celes iunguntur, ut etiã infra dicemus. Verũ ut ad acaton redeam, cuius & Auſonius illo trimetro meminit, Acatis, phaſelis, lintribus, ſtlatis, rate. ab eo formatur diminutiuum acation, quod actuarij genus eſt nauigij, cuius & noſter Plinius in nono meminit, ut caſtigat Hermolaus. Meminit & Oppianus, ubi de nautilo piſce loquitur. Meminit & acatij Plutar. & Tertullianus in Marcionem. Suidas acation ait genus eſſe piſcatoriæ nauis. Acation Thucydides uocauit amphericon in iiij. Meminit ampherici & Suid. & græca in Thucydidem ſcholia, quę ſcribũt illud ideo dici, q̃d remigãtiũ quilibet duob. remis uteretur: hoc eſt, ambireme, ſi latinè liceat. Torquet me interdũ ſcriptorũ uarietas, ut quo quanq; nauẽ nomine

appellem, ambigã, & plerũq; neſciã, ut eſt de hoc acatio, de quo nobis in præſentia ſermo eſt: eo enim nomine Cæſaris nauem Plutar. uocat, cum apud Pharum Alexandriæ enataret. Tranquillus uero eandem hiſtoriã tractãs, ſcapham, Hirtius nauigium nominat: quo fit ut ſatius duxerim ſæpius græcis uti uocabulis in tanta autorum uarietate, & eò maxime, cum alioqui eruditos hac in re hallucinari uideam, & Cimmerijs, quod aiũt, tenebris inuolui: atque ideo hoc te loco mònere uolui, ne fortaſſis admiratione afficerere, ſi græcis ipſis nominib. frequentius utor. Ad inſtitutum redeo. Pollux & Iſidorus, ut pridẽ oſtendimus, nauis uelum maximũ acation uocant. Sed nec illud omittendũ, quod Procopius lib. iij. achaten nauis genus facere uidet: quod cum ita ſit, non uidetur antiqua Plin. lectio interpolanda, ut fit ab Hermolao, quæ ita habet: Concham achatæ mo-

tæ modo carinatam. Procopij hęc uerba à me expreſſa: Naues quæ à Gręcis achatæ uocitant̃, fabricatas, & eas quidem apertas, longurijs cõnexuit. Meminit idem autor & alibi.

Actuarię naues celeres dicunt̃, ut ait Nonius, quod citò agi poſſunt, uel ut alij, quod remis agant̃. Iſidorus tamen & alij nõnulli grãmatici, quod uelis ſimul & remis agunt̃. Meminit & Gell. Sunt qui πρόπλους uel ἐπακτρίδας, uel ut alij legũt apud Gelliũ, ἐπιπαραλίους, quod ſcilicet propter littora agant̃. M. Tullius ad Atticum actuariolas uocat. Eſt et in hoc genere actuariarũ κωπήρεις, quę remo agũtur, quarũ mentio eſt apud Plutarchum & Thucydidem in iiij. à remis nomen inflexum eſt. Dicuntur & actuaria genere neutro, ut ex Cicerone colligimus & Cæſare, qui ait in primo bell. ciuil. Atq; ijs expedito loco actuaria nauigia reliquit. Cic. ad Atticum lib. x. Quid duro tempore anni

actuaria fore cenſes?

Alueus inter cætera quæ ſignificat, quæ à grãmaticis collecta ſunt, & à nobis inter uaſa repetita, interdũ etiã pro nauigio rudi, & quocũq; modo confecto capit. T. Liuius lib. i. de Romulo et Remo: Tenet, inquit, fama, cum fluitantẽ alueũ, quo expoſiti erãt pueri, tenuis in ſicco aqua deſtituiſſet, lupam ſitientẽ ex mõtib. qui circa ſunt, ad puerilem uagitũ curſum flexiſſe. Quẽ alueum hoc loco Liuius, ſcapham Plutarchus uocat. Propertius poëta: Aut quidnam fracta gaudes Neptune carina, Portabat ſanctos alueus ille uiros. Salluſt. in Iugurtha: Hicq; alueos nauiũ inuerſos pro tugurijs habuere. Hinc pro monoxylo apud autores alueus deſumitur.

Aulonæ naues ſunt apud Ethicum Hiſtrũ, quę in aulæ formã conſtructæ ſunt, non fortaſsis his diſsimiles, quas patrio ſermone noſtrates bucẽtauros uocant.

uocāt. Ethici uerba ſunt hæc: Ob hoc, inquit, aulonas nuncupauit, uelut maris, aut amnium palatia.

Autocabdalos nauis à Græcis dicit, & autoſchedios rudis, & quę ſubitò & ex tempore facta eſt. Theophilus quidem & Suidas de polenta id uocabulū dici prodiderūt, ut primū ex farina cōfecta eſt. Idem repetit Phauorinus.

Barcas naues, lamijs nauibus non eſſe ſimiles, Ethicus Hiſter autor eſt. Harū & Herodotus meminit in Terpſichore. Hodie quoq; hoc ferè nomine nūcupant uulgò Græcis æquè atq; Italis. Sunt qui ab urbe Barce cognominatas putent. De his utiq; ſic Iſidorus: Barca, inquit, eſt quæ cūcta nauis cōmercia ad littus portat: hanc nauis in pelago propter nimias undas ſuo ſuſcipit gremio, ubi autem portui appropinquauerit, reddit uicem barca naui, quam accepit in pelago.

Baris nauigij genus apud Ægy-

ptios, ut ſcribit Ammonius. Huius & alibi meminimus. A Gręcis etiãnũ epibathra nominat̃, etſi ſcalas etiã nauticas ἐπίβαθρα ſignificat. Sed et ἐπίβαθρον pro naulo & mercede aſcendendę nauis capitur, quo modo apud Apoll. in Argon. interpretes & Phauorinus exponunt. De bari uero naui cum alij, tum Diodorus & Herodotus meminere, & Propertius illo uerſiculo: Baridos & contis roſtra liburna ſequi. In græcis βάρις & alia multa ſignificat, quę nõ ſunt noſtri inſtituti.

Byrſopages nauis è corio cõpacta, cuius & alibi eſt facta mentio.

Cameræ genus nauigij, acation uocat in xi. Strabo, lembum uertit interpres. Arctæ uero ſunt naues & exiles, ut idem ſcribit. Iis utuntur Heniochi populi, et Boſporani Cimmerij, ut plurimũ latrocinantes. Capaces hæc ſunt xxv. hominũ, & xxx. ad ſummũ. Deſcribunt̃ quidã camerę à Cor. Tac. lib.

lib.hiſt.xix. Cum em̃ de Trapezunte urbe pontica ab Aniceto liberto capta ageret, ita ait: Quin & barbari cõtemptim uagabant̃, fabricatis repẽte nauibus, quas cameras uocant, arctis lateribus, latã aluũ ſine uinculo ęris aut ferri cõnexã, & tumido mari prout fluctib. attollit̃. Summa nauiũ tabulis augent, donec in modum tecti claudantur: ſic inter undas uoluunt̃, pari utrinq; prora & mutabili remigio, quãdo hinc uel illinc appellere indiſcretũ & innoxiũ eſt. Atq; hęc quidem ille. Sed enim ab his ferè diuerſam ſcribit Ethicus Hiſter cameræã, qui ob hoc eam ita nuncupatam ait, quod camelorum more in medio curuo colcherio (ut eius utar uerbo) quaſi cameli gibbum, feneſtras obliquas & modicas ad uentorũ receptacula haberet, camera ſurſum conſuta, unde nomẽ, corijs magnis cõiunctis. Ea naui primum uſus eſt Cecrops, ut idem eſt autor, qui & alia ple

raque ſuperaddit, quæ hic ego breuitatis cauſa omiſi.

Carinam quoq; nauim idem Ethicus exiſtimat, dictamq; ait quaſi currinam: cum alij ſcriptores nõ nauẽ eam eſſe, ſed nauis fundum prodant, ut antè docuimus.

Cataphractarũ nauiũ apud utriuſq; linguæ ſcriptores crebra mẽtio: ita uero appellantur quæ in prælijs naualibus obteguntur obarmanturq;, ne ab hoſtib. facile lędi queant. Has quidem Latini tectas uocant naues, quarũ frequens mẽtio. Cęſar de bell. ciuil. Maſſilienſes uſi L. Domitij conſilio, naues longas expediunt, numero xvij. quarum erãt xi. tectæ. Dicunt & cõſtratæ ab eodem Cæſ. et Cic. Hirtius: Magnoq;, inquit, impetu quatuor ad eam conſtratæ naues & plures apertæ contenderunt. Et cum his emphracta nauigia reponemus, quę & ipſę quod undiq; tectæ ſint, παρὰ τὸ ἐμφράττειν deriuant:

ſicuti

ſicuti è cõtrario aphracta, quæ aperta à Latinis uocantur. Hoc nauium genere in primis Rhodios uſos legimus. M. Cicero in epiſtolis ad Atticũ: Nos Rhodiorũ, inquit, aphractis cæteriſq; longis nauibus trãquillitates aucupaturi eramus. Meminit idem alibi, nec ſemel in eiſdem epiſtolis: ex quibus locis facile colligimus, minus eas maris procelloſi fluctus perferre poſſe. Pro aphractis tamen in quibuſdã uetuſtis exemplarib. acta legi cõſpicimus, quã lectionẽ & fortaſsis aliquis nõ aſpernetur: ἄκτος enim nauigij genus pridem diximus. Emphractorũ uero Iuriſcõſultus in tit. de exercitatoria act. meminit, quo loco paſsim emphatæ mẽdoſe legit. Vlpiani uerba hęc ſunt: Quædã em̃ naues onerariæ, quędam, ut ipſi dicũt, emphractæ ſunt. quo in loco, ut ſolent, delirãt interpretes. Budæus tamẽ uir eruditiſs. embatæ uel epibatę reponi poſſe exiſtimat, ſed cuius id fulciat

autoritate, ingenuè ſe non habere fate-
tur. Alius Budæi, ut puto, ueſtigijs in-
nitens, ἐπιβάδες ſeu ἐπιβατίδες caſtigat, ut
uectoria nauigia ſignificet: uerum nec
ipſe teſtes, ut ſolet, magnos hac in re
affert, & perinde minus probat. Nec
me quoque fugit alios magna magnis
uoluminib. promittentes, adeò in hac
Budęi uoce embate deliraſſe, ut etiam
Iuriſcõſulti uerba Plinio attribuerint.
Iam ad noſtra redeo. Tectas naues lon-
gas à Thaſijs repertas antè diximus.
T. Liuius, & Hirtius, alijq́; ſcriptores
Latini, tectarum & apertarum nauiũ
frequentius meminere. Hinc etiam
Græci nauphracton claſſem ad præ-
lium inſtructam appellarunt. Solent
etiam in triremib. ampla quædã adhi-
beri foramina oculorũ inſtar, quæ &
nauphracta dicũtur, per quæ remi in-
ſerunt, ut Suid. ait. Ariſtophanes in fa-
bula Acharn. Tu per deos nauphra-
cton inſpectas homo. hoc eſt, ut ipſe
ait,

ait, πρὸς τῶν θεῶν ἄνθρωπε νάυφρακτον βλέπεις. Eſt em̃ ænigma, nauphractũ uides, de ꝗs qui latè uidẽt. ut planius in ęnigmatôn libello, ad Picũ pridẽ ſcripſimus.

Canea genus nauis apud Indos per exiguũ, exciſum, cauatumq́, ex unico arboris trunco, duorũ uel trium hominum capax. Sunt qui id quaſi ex caudice & factum & dictũ autumant. Sed planè uox eſt Indica, ſicut & iunca, q̊d nauigium eſt ex palmarũ folꝗs ſutum, ut diximus. Vtroq; quidem Indicæ & barbaræ nationes hodie uti tradunt̃, quod Luſitani ac Hiſpani nautæ pari uoce teſtantur. Quidam & canoam et caneam eandem ſtatuunt.

Cantharus genus eſt nauigꝗ à uaſe, ut ego quidem facile crediderim, appellatum. Nauigꝗ quidem Suidas & Ariſtophanis interpretes meminere. Suidæ hæc uerba: Canthari nauigia naxiurges dicta, quod in Naxo facta ſint, ut nũc σιλφας uocãt. Acatiorũ uero

ſpeciem quandã habere Cratinus ait, eo quod aliquãdo mari Naxÿ imperitarunt, et ipſis uſi ſunt cantharis. Subdit idem, nauiũ appellationes factas ab ÿs in quibus repertæ ſunt urbibus, ut quos nunc lembos, naxiurges uocitabant. Eadem & cauſa cnidiũrges naues Cnidiæ, & cercyrã à Corcyra, & à Paro paron. Hæc ergo ille, quẽ ſecuti ſunt Phauorinus et Ariſtoph. interpretes. Porrò & cantharus alia ſignificat, quæ tum gręci tum noſtri explicuere.

Chalcembolon nauigiũ uocãt Græci cuius ęratũ ſit roſtrũ, & quod purgationi aptum eſt. Roſtrum quoq; nauis maſculino genere interdum chalcembolus uocatur, ut antè diximus.

Cataplus genus eſt nauigÿ mercatorÿ. Val. Martial. in xÿ. Cum tibi Niliacus portet cryſtalla cataplus. et Auſo. de Narbone: Per freta curſu Aduehĩt, toto tibi nauigat orbe cataplus. Ea uoce uſus eſt & Sidonius Apollinaris.

ris. Iulius quidem Pollux pro nauigatione ipſa in i. lib. deſumere uidetur, et cum eo græci hiſtorici, inter quos Xenophon primo Hellenicôn, ne te pluribus onerem.

Capulicæ ſeu caupulicæ naues ſunt apud Gell. à capuli forma, uel à capiendo denominatæ. Cattæ, nuctaciæ, uel nuctuciȩ, et mediȩ, nauiũ genera apud A. Gelliũ, etſi in pleriſq; Gellij codicibus perperàm legant̃. Mediæ quidem à Medis populis inuentæ creduntur. Midion Põpeius in myoparone memorat. Videor operȩpreciũ facturus, ſi uerba Gell. hoc loco adſcripſero quo potero caſtigatiora, ne mihi ſæpius citanda ſint. Sũt ergo hæc ex lib. x. cap. xxv. Nauiũ autẽ, inquit, quas reminiſci tũc potuimus appellatiões hæ ſunt: gauli, corbitȩ, caudicæ, longȩ, hippagines, cercuri, celoces, uel ut Grȩci dicũt κέλητες, lembus, ὠκεῖαι (uel ut alij legunt oxiæ) remunculi (uel potius lenun-

culi, etſi alij remeculi legere malint) actuariæ quas Græci ὀσσόπτυς uocant (alij πρόπλους uel ἐπακτρίδας. Sunt qui caſtigent ἐπακτρικέλητες βαρεῖς) proſumiæ, uel Geſeoretę (aliqui Geſoretę) uel oriolę (uel ut alij, oriæ uel orioles) cattæ, ſcaphæ, pontones, nuctuciæ, mediæ, phaſeli, parones, myoparones, lintres, capulicæ (ſeu caupulicæ) mareplacidæ (ſeu marceplacidæ) cydari (Pollux cydari & cydali) ratariæ (alij ratiariæ) cataſcopiũ. Hæc ille totidem uerbis, addita diuerſorum interpolatione.

Celox eſt nauigium breue, ut ſcribit Nonius, dictum à celeritate. Gellius celoces appellari ait, quas Græci celetes, ut modo dicebam, unde apparet error Sipontini qui celotin in nauigijs cõmemorat. Huius meminit & Iſidorus, etſi mendoſus ſit codex: nam celones, inquit, quas Græci celenas uocant, cum celoces & celetes legendũ ſit. Ennius: Labitũ uncta carina per

æquora

æquora cana celocis. Celetis uero meminit Pollux in primo. Dicitur & forma diminutiua κελήτιον, qua uoce uſus Xenophon & Appianus. Hinc & ἐπακτροκέλης nauis prædatoria Ariſtoteli & Suidæ. Thomas uero Magiſtri, ubi de Atticis agit dictionib. Celes, inquit, nauigiolum nauibus tractũ, quod & celetion dicitur. Epactroceles autẽ maleficum eſt & prędatoriũ nauigiũ. Hęc Thomas. Idem et plurib. Ammonius. Meminit epactroceletis Æſchines in oratione aduerſus Timarchum. Epactridos uero Xenophon, qui & in primo Hellenicôn κέλητα ὑπηρετικὸν, quod remis ageretur dixit. Verum ut ad celocem redeamus, hanc Plinius à Rhodijs inuentam ſcribit. Fulgentius: Celocem, inquit, genus nauiculæ modiciſſimę, quod blannã dicimus. Fulgentij uetuſta exemplaria non blannã, ſed lembum habẽt. Apuleius in lib. de repub. qui celocem regere nequit, onera

riam petit. Meminit & Plautus. Sunt qui celocẽ id genus nauigij exiſtimẽt, quod uulgato ſermone brigantinum, uel galeam ſubtilem uocitamus.

Cercurus nauis eſt Aſiana, ut legimus in caſtigatis Nonij exemplarib. in antiquis enim cercerus legebať. Sanè cercurus nauis fuit prægrandis, cuius Plautus meminit in Sticho, dum inquit: Percunctor portitores ecquæ nauis uenerit ex Aſia, negant ueniſſe. Conſpicatus ſum interim cercurum. Item ibidem: In cercurum, in ſtegam. etſi exemplaria pleraq; cercerum, non cercurum habent. Sed & Gellius in x. cercurum agnoſcit. Nonius ſuper hac re Lucillium citat. Meminit & T. Liuius. Cercyram etiam uocari hanc nauem arbitramur, &, ut ſuprà notauimus, à Corcyræis inuentã, ut naxiurges, medias & parones, à locis. Cercyram quoq; Plin. in vij. uocaſſe uideť, eamq; à Cyprijs inuentam ait. Ego ex Suida

Suida alijsq; ſcriptorib. non à Cyprijs, ſed à Corcyręis libentius legerem. Eo quidem loco & Hermolaus idem ſenſiſſe uiſus eſt: cercurum tamen ipſe legendum probat, idq; ex Strabone, caudatamq; nauē interpretatur. Cercuri quidem & Suidas meminit, & Harpocration. Sed & Dinarchus rhetor in Tyrãnico. Porrò ſi amplius quiſquam circerũ legendũ putet, à Circęis id deflectat, id quod aliquibus placet.

Cataſcopiũ apud Gelliũ ſpeculatoria nauis eſt. Eiuſdem meminit & Hirtius & Iſidorus. Quidã κατασκοπικὰ uocant, ut Plutarchus. M. Tull. ad Atticũ alicubi ępiſcopiũ uocauit. Conſcendēs, inquit, ab hortis Cluuianis in phaſelũ epiſcopiũ. Idem in v. Habebã & aliud epiſcopiũ. tametſi quidã utrobiq; ἐπίκωπον legant, alij cataſcopiũ. Latini hoc omne genus nauiũ tum exploratorias, tũ ſpeculatorias uocãt. Has uero cõijcimus tales fuiſſe, qualesquę noſtra

tempeſtate brigantini nominant. Na uium uero hoc genus inuentū ab ĳs quidem ſcribunt, qui Diomedeas inſulas incoluere. Has etiam Græci μεταώρους uocant, ut eſt apud Thucydidem & Suidam.

Caudicariæ naues, quas codicarias etiam appellat conſuetudo, ut Marcellus ait, eò quod uſui ſunt in fluminibus, idq́ꝫ ex Salluſtĳ hiſtorĳs adſtruit. Varro uero, quòd, inquit, antiqui plures tabulas cõiunctas codices dicebãt, à quo in Tyberi naues codicarias appellamus. Has à Latinis quidã inuentas prodiderũt. Eæ quoꝗ caudicariæ uocant, ut eſt apud Gell. q̃d caudicem & codicem dicimus: unde & Caudex appellatus fuit Appius Claudius. Eadem ſcribit Seneca in lib. de breuitate uitę. Sed hac de re memini me plura in annotationib. obſeruaſſe in libello, cuiuſuis ſit, uirorũ illuſtriũ, in quo male legitur audax, pro eo quod eſt App. Claud.

Claud. Caudex. Sed & Pomp. Feſtus caudicarias naues ex tabulis craſsioribus factas ſcribit. Sunt & qui caudicas uocẽt naues, quæ ex uno ligno cauatę ſunt, quæ & quatuor ad decem uſque homines capiũt. Caudecæ uero ciſtellæ dicuntur ex iunco, à ſimilitudine equinæ caudæ. Feſtus autor.

Corbita genus eſt nauigij tardũ & grande, dicta à corbe corbita, quod uidelicet in ſummo eius malo ueluti corbis pro ſigno ſuſpendať, ut ſcribit Feſt. Plautus in Pœnulo: Tardiores quàm corbitæ ſunt in tranquillo mari. Meminit & Cic. in epiſtolis ad Atticum. Corbitam ab Hippio Tyrio iuuentã tradunt, & eandẽ cum oneraria faciũt. Nam & Nonius onerarias ex oneribus tardas ſcribit, atque ab ijs appellatas. Corbitare Plautus in Caſs. dixit, pro eo quod eſt cõplere uentrem. No ui, inquit, ego illas ambas eſtrices, corbitant ubi comeſſe poſſunt.

Comiſtica nauigia à Græcis dicta, in quibus quæ ex hoſtibus capta ſunt ſpolia deportantur, ut eſt apud Hyperidē. id Suidas alijq́;. Naues uero quæ in hominum poteſtatem uenerunt, uel depreſſæ cum ipſis hominibus, αὐτάνδρους ναῦς uocat Pollux, & Diodorus in primis: tametſi & de alijs quoque rebus dicere poſsimus, ueluti de curribus, ut apud Lucianum ἁμάξας αὐτάνδρους uocantur, & ſimili figura αὐτοφόρτοι νῆες.

Cymbam Phœnices inuenere, ait Plinius. Parua eſt nauicula, in medio latior. Eius nomen inter cætera nauigia cōmemorat Nonius, & ſuper id citat Ciceronem & Aphranium, unde etiam uas cymbion, de quo plura inter uaſa. Feſtus quidem κύμβιον græcè, dici latinè cymbam exiſtimat. M. Tull. in iij. de officijs inter piſcatoria reponit nauigia. Iſidorus eaſdē exiſtimat, lembum & cymbam & caupillum.

Chollones

Chollones naues ſunt miræ magnitudinis, uelociſsimæ, ſurſum erectæ in altum, ductiles, pellibus urſarũ & hircorum in altum quaſi colla, circundatæ, paruis feneſtellis. quæ ſunt uerba Hieronymi in tralatiõe Ethici Hiſtri. Sed nec huiuſmodi nauis mentionem aliubi factam reperi, niſi quod Iſidorus Hiſpalenſis chellonas uocat. Sed an chelones potius utrobique legendum à teſtudine ſit, non ſtatuo.

Cybæa. Eſt & cybæa nauis nomen apud unum Ciceronem in Verrinis. Nauem uero, inquit, cybæã maximã triremis inſtar, pulcherrimã atq; ornatiſsimã palàm ædificatam ſumptu publico. & reliqua quæ ſubiũgit. Erat autem prohibitũ, ut in qua quis prouinciam adminiſtraret, nauẽ fabricaret, id quod & idem ipſe Cic. innuit. Extant & hac de re leges. græca porrò uoce eſt κυβέα nuncupata, ut calliditatem uafriciemq; ſuã oſtenderet prætor Verres

[library stamp]

Dicrotæ & dicrota, hoc eſt, fœminino ac neutro genere, dicuntur nõ modo Latinis, ſed & Græcis, quę & δίηρεις, hoc eſt, biremes, licet id quidam inficientur, dictę, à duplici uidelicet remorum ordine: ſint licet inter eruditos qui eas naues interpretentur, quę duobus gubernaculis à prora pariter & puppi regantur. Meminit M. Cicero ad Atticũ: Nam & ipſe Domitius bona habet plane dicrota. Hirtius ſeu Oppius in quarto de bell. ciuil. Capit ex eo prælio pentiremem unam, triremes duas, dicrotas octo. Vtitur & utroq; genere Appianus, ut cum ait in Mithr. ῥοδία δίκροτος ἐπ' αὐτὴν ἀνήχθη, hoc eſt, Rhodia dicrotos in eam inuecta eſt. Neutro tantum Pollux, & Polybius, & Cic. Dicunt & μονόκροτον Gręci, ab uno uidelicet ordine, ut eſt apud Xenophontem in primis & Straboñe.

Dromones quoque naues ſunt, ut Ethicus Hiſter ſcribit in v. quo loco

nauium

nauium multarum nomina leguntur.
Caſsiodorus in lib. uariarum, earum
etiã meminit, ut opportunarũ ad rem
frumentariam cõuehendam, & ab his
dromonarios uocat earum nauicula-
rios. Meminit & dromonum Proco-
pius libr. iij. de bell. Goth. qui & eis à
Belliſario propugnacula addita ad ar-
cendos hoſtes ait, cum obſeſsis Roma
nis à Totila opem ferret. Idem memi-
nis in alijs hiſtorijs. Iſidorus dromo-
nes longas naues uocat, quę quoniam
fugæ curſuiq; aptiores ſunt, ἀπὸ τοῦ δρόμου
dictæ uidentur: nos curſorias interpre
tari poſſumus, ut & nõnulli in uerten-
dis græcis interpretati ſunt. At quidẽ
dromades Iul. Pollux holcades uoca-
uit, ut mirum ſit cur Fulgentius pro-
diderit lembum δρομαδδλην uocari, ut ali
bi dicã. Sanè & dromones piſces quoſ-
piam Plinius xxxij. nat. hiſt. uocaſſe
uiſus eſt, quos an eaſdem eſſe quos &
δρομαδδλας, id eſt, curſiones, nunc nõ ſta-

tuo, ſicuti & in genere camelorum. Liuius de bell. Maced. Dromades, ante hunc, inquit, equitatum falcatę quadrigæ, & cameli quos appellant dromades. Ab his ego puto in ſacra hiſtoria dromedarios uocari.

Fluuiatiles naues, quibus in fluminibus uſus eſt, ut uel ex Liuio didicimus, qui ait Patauinos cōtra Cleonymū Lacedæmoniū proceſsiſſe. Pars, inquit, fluuiatiles naues ad ſuperanda uada ſtagnorum aptè planis alueis fabricatas &c. à Græcis ποταμιαι πλοῖα. In hoc genere lintres, cymbæ, pontones, & huiuſmodi multæ.

Geraria nauis à Plauto dici uidetur quæ & oneraria, uel mercatoria uocatur: ita enim in Mercatore ſcribit: Ædificat nauim gerariam, & merces emit. Dicta uero uidetur à gerendis & deuehendis mercibus, ut φορτὶς & φορτηγὶς à græcis à deferendis oneribus, ut alibi dicemus. Solinus uero gerulam nauē

appellat

appellat cum ait: Nauis à Phrygia gerula ſacrorum. &c.

Gaulus genus eſt nauigij, ut ait Feſtus, penè rotundum, & ut Græci ſcribunt, γαυλὸς βαρυτόνως γὰρ εἶδός φασι πλοίου στρογγύλου. hoc eſt, gaulus cū graui accentu in fine, ſpeciem aiunt rotundi nauigij, cuius & apud Comicum uſus. Meminit & Gellius, & Pollux, qui & illum inter uaſa reponit: ſed & Suidas alijq́, ut in uaſis retulimus. Sanè inter ſcriptores uideo non conuenire. Quidam enim inter Italos, gaulum inter parua nauigia connumerant. Galli nonnulli inter magna, quomodo Herodotus & Plutarchus. Porrò ne quid à me deſideres, γαῦλος cum circunflexo in priore ſyllaba, Phœnicum eſt nauigium. Callimachus poëta: κυπρόθι σιδώνιός με κατήγαγεν ἐνθάδε γαῦλος. Alij quidem nauigium ad deferenda onera, hoc eſt φορτικὸν dicunt, alij triremis ſpeciem dictam, παρὰ τὸ γῶ, quod capio ſignificat,

quod ſcilicet multos capiat, ut in iij. hiſtor. oſtendit Herodotus. Eſt etiã prædatorij nauigij ſpecies, quæ & liburnica uocatur, ait Phauorinus. Cætera in uaſis retulimus.

Halias nauis eſt maritima, apud Græcos notiſſima, ab ipſo ut liquet mari appellata, ſcapha ſcilicet. Sũt qui eandem cum piſcatoria faciant, hoc eſt, ἁλιευτικὸν πλοῖον. certe & à noſtris piſcatoria dicitur. In hoc genere reponũtur cymbæ, ſcaphæ, horiæ, lemunculi. Marcianus Iuriſconſ. de fund. inſtru. nauicellas piſcatorias, Liuius naues appellat.

Hemiolus, uel hemiolia nauis, hoc eſt, ἡμιόλος, ἢ ἡμιολία ναῦς apud Polybium & Appianum, unde & trierhemioliæ, quarum Athenæus in v. & Polybius meminerunt. Quidam biremẽ hemiolum uel hemioliam interpretati ſunt. Sed certè hemiolius à mathematicis ea eſt proportio quæ à Latinis ſeſquialtera uocatur, quę uidelicet totum & eius dimi-

dimidium comprehendit, ut ad tria, quinq;,xv.ad x, xxx.ad xx, ut Gellius & Boëtius alijq; docent: unde fortaſsis potuit nauis hæc appellari. Hanc pira ticam eſſe nauem docet Suidas. Phauorinus uero & δίκροτον καὶ λῃστρικόν.

Hiberiota nauis eſt oblonga, ſed arcta, ut his uerbis teſtatur Ethicus Hiſter: Hiberiota, inquit, nauis qua Hyrcani utuntur, longitudine prolixa, latitudine coarctata: hanc ego ab Hiberis Scythicis uocitatam autumo.

Hippagines latini, greca licet uoce, naues uocant equis cõuehendis aptas, ut docet Feſtus: meminit & Gellius. Greci ἱππαγωγοὺς, ἢ ἱππηγοὺς nuncupant, Pollux & Feſtus. Hippagogos etiam uocat T. Liuius, & Herodotus, qui & hippophoras eas in Erato dicere uidetur. Sunt qui hippagum ab hippagine differre exiſtiment, ſed parũ certis rationibus mouẽtur, quas ideo nec ego refero. Hippagum, ſcribit Plin. in vij.

inuenere Salaminij, alij Athenienſes: eo licet loci libentius hippagon Hermolaus reponat. Eſt & apud Iſidorum mẽtio hippagogi, ſed perperàm in per uulgatis codicibus hippogauum legitur, pro hippagogo.

Horia nauis dicitur piſcatoria Nonio Marcell. quã & Gellius ὑπολοβεισικῶς horiolam uocauit in ſcapharũ numero. Plautus in Rud. Saluete horia in mari fluctuoſo. Idem ibidem: Mea opera, labore, & rete & horia. Sunt qui apud Gellium quo loco ὠκεῖαι legitur, horiam reponant, Sipõtinus oxyam, & longam nauem fuiſſe putat, ego celerem uel acutam potius, quo modo frequenter apud Græcos inuenimus ὀξέα πλοῖα, id eſt, acuta nauigia, ut apud Appianum in Illyrico, cum ait: Vnde & nunc Romani oxea dicrota liburnidas uocant. ego tamen hic nihil ſtatuo. Fulgentius quidẽ ad Chalcidium: Horiam, inquit, dicunt nauicellam

cellam modicam piſcatoriam. Vnde Plautus in Sticho: Malo hunc alligari ad horiam. Ex quibus omnibus apud Ammianum Marcell. libr. xviij. hiſt. melius legemus horiæ naues, ꝗ̄ quod uulgò uſoriæ. Sunt & qui potius ſine ſpiritu afflatúque dictionem hanc ſcribant.

Iulopeza, nauis genus à Suida, alijsq́. Nihil præterea de ea comperi.

Lamias naues in directum prolixas deſcribit Ethicus Hiſter, easq́ nomen à uelocitate ſortitas prodit, à fera uidelicet lamia, ut reor, cuius Ariſtophanes & Suidas meminere.

Lembus nauicula breuis piſcatoria, ut ſcribit Marcellus. Apud Liuium tamen & Polybium & Diodorũ, etiam ad belli uſus poſitam inuenimus. Fuit hæc inuenta nauis à Cyrenenſibus, ut prodit Plinius. Meminit huius Verg. lib. primo Georg. Non aliter quàm qui aduerſo uix flumine lembum

Remigijs ſubigit. Fulgentius: Lembus eſt, inquit, nauiculæ genus uelociſsimæ, quam δρομάδην dicimus. Lembum & cymbam ſimul enumerat Iſidorus. Extat & græcum epigramma Antipatri Theſſali in lembum cognominatum Soterichū, in cuius nomine ludit, quod nemo in eo nauigās ſeruari poſsit. quod epigramma ex ij. libr. hic tibi utcunq; exprimā: Lembus erat nautæ Soterichus, at nec in illo Seruari magnus Iupiter ipſe poteſt. Nomine nam ſolum eſt Soterichus, ingredientes Nanq; petunt terram, ſeu mage Perſephonem. Sanè ueteres à lembo ſtlembū per contrariū tardum & grauem dixiſſe legimus, ut obſeruant grāmatici, qui & lemnunculū, ſeu lenunculum (utroq; enim modo legimus) idem eſſe cum lembo tradunt, cuius Salluſtius hiſt. lib. ij. meminit. Primo indicit fortè per noctem in lemnunculo piſcantis. Addit & alia Nonius

nius. Ammianus lib. xvi. hiſt. Auido, inquit, flatu uentorũ lemnũculo ſe cõmiſiſſe piſcantis. Meminit idem alibi. Cæſar lib. ij. bell. ciuil. Pauci lemnunculi ad officiũ imperiũq; cõueniebant. Corn. Tacitus lib. xiiij. de Agrippina Neronis matre enatante: Nando, inquit, deinde occurſu lemnũculorũ Lucrinũ in lacum uectam, uillæ ſuæ inferunt. Nõ fortaſſis diſsimiles ſunt lemnunculi ab his quos patrio ſermone nos Ferrarienſes, ſandalos ſeu ſandaletos uocamus: nam & robuſtiores incõditosq;, & maiores, ſuper quos in Pado aquatica molendina conſtruimus, ſandones quaſi ſandalones uocamus.

Liburnæ, ut Ethicus Hiſter (cuius antiquitatis hiſtorias ab Hieronymo ex græco cõuerſas in hoc libello ſæpe citauimus) ſcribit, naues ſunt negociatorum. Idem & Iſidorus prodit. Citas uero & ueloces, ut dromones, & inter maris procellas admodũ neceſſarias,

ijdem Hiſter & Iſidorus tradũt, in Libyaq́ repertas: niſi potius legendũ ſit Liburnia: nã in Illyrico Appianus Alexandrinus à Liburnis ait populis inuentas, qui huiuſmodi nauibus latrocinia exercebãt: unde, inquit, etiã nũc leuia & oxea, id eſt, uelocia dicrota, liburnides uocant. Idem & in iiij. de re milit. Vegetius, qui illas ea Dalmatiæ parte inuentas ſcribit, quæ Andecrinę ciuitati ſubiacet: quo loco & idem ſcriptor eas copioſe deſcribit. Vocant & hæ liburnicę, & liburnum, genere neutro. Lucanus: Ordine cõtentæ gemino creuere liburno. Hoc quidem nauis genere de M. Antonio & Cleopatra Aug. Cæſar uictoriã eſt cõſecutus. Harũ uero mentio eſt frequentiſſima tam græcis q̃ latinis ſcriptorib. Liburnicæ, inquit Suidas, naues fuere, nõ ad triremiũ conformatæ ſpeciẽ, ſed magis prędatorię, roſtratę, & robuſtę, & cõtectæ, quarũ eſt uelocitas incredibilis.

bilis. Sunt etiã liburnæ apud eundẽ & Phauorinũ, ſed perperã, ut puto, nuncupatæ. Acron Horatianus interpres inepte has naues putat uimine contextas. Liburnus quidẽ apud Iuuenal. pro lecticario uel lectica capi uidetur.

Lintres naues fluminales, ut ait Nonius, quas à Germanis inuentas legimus, qui Danubij ſint accolæ, easq́ꝫ ex integris arborib. cauatas. unde Verg. Cauat arbore lintres. tametſi eo loci fortaſsis nõ pro nauigio, ſed pro alueo & uaſe cõmodius poſsit exponi. Sũt omnino lintres nõ ad longas nauigationes idoneæ, ſed, ut Liuij uerbis utar, ad uicinalem uſum paratæ, &, ut idem ſubdit, nouasq́ꝫ alias primũ Galli inchoantes cauabãt ex ſingulis arboribus, et propterea Plin. monoxylas lintres ait in vi. Tales certè ferunt Almadię quas uocãt, Nigritę Aphricę populi. alij uero Caneas, q̃d noui orbis ſcriptores tradũt. Lintres quidẽ Iſid. carabos uocat,

de quibus in acato iam diximus, & Suidas in liburna. Hinc & diminutiuũ carabion, & fortaſſe uernaculũ nauigiũ carabella. Sed carabus, quod retro nõ retuli, ut Iſidorus ait, parua eſt ſcapha ex uimine facta, quæ crudo corio contecta nauigij genus præbet, qualibus, ait, utuntur Germanorũ piratæ in oceani littoribus, uel paludibus, ob agilitatẽ: de quibus hiſtoria, Gens, inquit Saxonũ myoparonibus, nõ uiribus utuntur, fugę potiusquàm bello parati. Hactenus Iſidorus. Sanè ſunt qui lintrem per ypſilon ſcribãt, idq́ꝫ ſe ex Priſciano grãmatico colligere affirmãt, à λυτὴρ, prima diphthõgi abiecta uocali, & n litera interpoſita. Significat etiam linter interdũ uas in uindemijs aptũ, quam uulgò nauaciam uocant. Meminit & Tibullus cum ait: Et mihi ſeruabit plenis in lintribus uuas, Preſſaq́ꝫ ueloci pinguia muſta pede. A lintre lintrarios deflexit Vlpianus.

Longæ

Longę naues quas Latini uocant, à Græcis μακρὰ πλοῖα, καὶ νῆες μακραὶ dicuntur. Has quidam ſcribunt à ſpina putrefacti piſcis in littore ad cōſtruendas per imitationem doctrinā eſſe deſumptam. Longarū adeò crebra eſt mentio apud autores, ut autoritatibus id oſtendere ſit ſuperfluum. A quibus inuentæ tradantur, in prima libri parte monſtrauimus.

Marplacidæ, ſeu ut alij legunt apud Gellium, mariplacidæ, uel marceplacidæ, naues ſunt, quas à Siculis inuētas aiunt. de his nihil præterea.

Muſculum deſcribit Valturius in libris de re militari, curuū eſſe genus nauigij, quod apud Iſidorū corruptè reor mululculū uocari. Sed cum pro naue muſculū aliubi me legiſſe nō ſuccurrat, nihil decerno. Veget. quidem lib. de re milit. iiij. item Cæſar, & Ammianus, muſculum pro machina militari deſumunt, qua ad arces & mœnia

demolienda milites plerunq; utũtur.

Meliacũ nauigiũ uocant Græci ſcriptores, rimarũ plenũ: unde & prouerbium uſurpatũ, τὸ μηλιακὸν πλοῖον, quod ſumptũ uideri uolunt ex cuiuſdã Ariſtotelis hiſtoria Meliaci, qui cũ deducendæ coloniæ pręfectus creatus eſſet, & pleriq; cum eo ire detrectarẽt uaria cauſantes, hoc eſt, uel uxores ęgrotas, uel naues eſſe rimoſas ac fathiſcẽtes, & id ille animaduertiſſet, eis imprecatus eſt ut uerè naues rimoſę fierent, & uxorum imperia. Suidas hoc non Ariſtoteli, ſed Hippotę attribuit, à quo prouerbiũ factũ ſit: id quod miror latuiſſe Eraſmũ, qui & in eo etiã decipit, q̃d putat à μελία urbe Cariæ factũ adagiũ, uel ab arbore μελία, hoc eſt, fraxino, cum potius à μήλῳ una Cycladum deducatur, à qua μῆλος & μηλιεὺς, μηλιακὸς, ut notat Stephanus, res eſt notiſsima.

Monoxylon nauis ſpecies eſt ex ſolo ligno cõfecta, ut etiã uox ipſa indicat.

Huius

Huius & Poll.lib.i.& Veget.lib.ij.de re milit.meminerũt. Hoc genus nauis ἄδρυνον Cyprij uocãt. Monoxylõ quidẽ epithetõ eſt aliquãdo, ut eſt apud Pli. monoxylis lintrib. ut iã meminimus.

Myoparo piratarũ nauis eſt, quod Nonius M. Tullij, Salluſtij, & Siſennæ autoritatib. cõprobat. A Tyrrhenis myoparo inuẽtus credit̃. Sex. Pompeius, Myoparo, inquit, genus nauigij ex duobus diſsimilib. formatũ, nam et mydion & paron per ſe ſunt. Sunt quidem parones, quos & pirones uocat Ethicus Hiſter. His nauib. eodẽ autore Hiſtro, utũt̃ Albani, Męotę, Mazetæ, Gangines. Hæ et alio nomine Tulchię uocant̃. Porrò Parones dictos Suidas innuit ab inſula Paro, cui et Ariſtophanis interpretes aſſentiuntur, ut alibi oſtendimus. Exiſtimat uir doctus myoparonem dictum à myunte & paro, poſthabita Feſti ſententia. Sed enim de Paronibus & Varro meminit.

Iamq́; inquit, duos parones habebant inſtructos. Feſtus alio loco, parones, ait, nauium genus, ad cuius ſimilitudinem myoparo uocatur. De eodem & Iſidorus, quem ipſe ſcriptorem, ſi caſtigatior habeatur, nõ uſqueadeo improbarim. Paro, inquit, nauigiũ piratarũ aptum, & ex his ita uocatũ. Cicero: Tunc ſe fluctigero tradit mandatq́; paroni. Et alibi: Parũculis ad littus ludit celerib. Myoparo, quaſi minimus paro: idem & carabus, de quo repete quæ antè in lintre ſcripſimus. Ad hęc, maiores & minores myoparones aliquando apud autores obſeruauimus.

Nauſum, gallicũ nauigij genus fuiſſe innuit Auſonius in epiſtola ad Paulinum. Vt nauſo, inquit, aliáue quauis naue uſq; ad oppidum præbita. Et idem ad eundem in iambico: Vt inde Nauſo deuehat.

Onerariæ, ut Marcellus ait, ex oneribus tardæ naues dicuntur, φορτηγοὶ, &

φορταγωγοὶ, & φορτίδες à Grȩcis uocantur. Thucyd. etiã in vij. πλοῖον φορτηγικὸν dixit. Addit & Pollux, φορτὶς & φορτηγὶς, & βαρεῖα ναῦς. Notiſsimæ uero ſunt naues onerariæ. Vocant & hæ holcades, παρὰ τὸ ἕλκω, unde & lignũ naui affixum ὁλκήιον uocatum eſt, quo nauis trahitur; quod & poëta naui Argo attribuit. Thucydides mercatoriam nauem holcada facere uidetur. Huius & Appianus meminit lib. ij. bell. ciuil. Meminere & frequentius poëtæ, ut Nicander & Oppianus. Sunt qui exiſtiment has eas naues eſſe quas nauticum uulgus cochas appellat. Ab holcade aliud nauigij genus epholcion, & epholcias deducitur, quod maiorẽ nauem ſequi ſoleat. Meminit Theophilus, Suid. Moſcopulus, alij: uulgò Ferrariæ battellũ uocamus. Sanè epholcias per tralationem etiam conuiua dicitur non uocatus, ſed à uocato adductus, qui & latinè umbra dicitur, & grȩcè σκιὰ, ut Plu-

tarchus in ſympoſiacis et Suidas teſtantur: qualem fuiſſe Aſc. Pædianũ cum Blæſo accepimus apud Apicium, & apud Horatiũ poëtã Seruiliũ & Vibidium, quos Mecęnas adduxerat umbras. Item, Locus eſt & plurib. umbris. qua eadẽ loquendi figura uernaculo ſermone uſurpamus, ua col batello. Demũ ne à propoſita nauiũ deſcriptione recedamus, onerarię naues diuerſa ſortita ſunt uocabula, à reb. uidelicet quę in ijs deferunt, ut à re frumentaria σιτηγοὶ et σιταγωγοὶ νῆες, à noſtris naues frumẽtarię, et annotinę: ab armamẽtis cõuehendis σκευοφόροι & ὁπλιταγωγοί, ab equis hippagines & hippagogæ hippagiue, ut iam diximus: à militib. ſtratiotides, & uinariæ ab Iureconſulto, à uino & huiuſcemodi ſimilibus rebus, ut eſt à M. Tull. dictum, Nauis paleæ.

Ocyalus etiã nauis genus eſt uelocis, à qua in mari pręcipuè uelocitate ei nomẽ græci indidere, Theophilus & Suidas,

das, alij. Eſt & ὠκυπόρος uelocis nauis epitheton.

Orthocrerus quoq; nauis genus, q̊d ſcilicet rectas habeat antēnas: ſic em̃ uocatur ὀρθόκραιρος ναῦς, ἡ ὀρθὰς κεραίας ἔχουσα, ut ait Suid. Alij q̊d τὰ καῖρα, hoc eſt, capita erecta habeat: ſic em̃ Attici capita uocant. hinc & boues ὀρθόκραιρας eadē ratione uocant̃. Eſt & ὀρθὰ ναῦς, hoc eſt, recta nauis, ut eſt apud Cic. in epiſt. ad Q. fratrē, & in familiarib. lib. xij. & item in epiſt. Senecæ lib. xij. Videt̃ uero recta nauis uim prouerbij habere, ſicut apud Enniū: Dum clauū rectū teneā nauemq; gubernem. ut etiā legimus apud Quintilianū in ij. Eadem fermè ratione Pindarus, rectum ſeu iuſtum gubernaculum dixit, δικαῖον πηδάλιον.

Pacton ſcaphæ genus ex uirgis ita compoſitū, ut textile quiddā uideat̃, quod à Strabone ſcribit̃ in ult. geogr. ut latinè conuertit Greg. Tiphernas: quod græcè ita legit̃, ὁ δὲ πάκτων διὰ σκυτα-

λίδων πεπηγὼς ἔσι σκαφίον, ὡς ἐοικέναι διπλοκί-
νῳ. Similes ferè & Herodotus Babylonias naues deſcribit in Clio, hoc eſt, in primo hiſt. lib. quæ orbiculares ex ſalicibus fierent, corio circũtectæ, quas & multis uerſibus exequitur, ut etiam à nobis antè relatum eſt. Ethicus quoque Hiſter & ipſe ſcaphas deſcribit uimine contextas, quæ undique bitumine ſint perlitę, ut etiam de carabo in lintre tradidimus. De uitilibus uero corio circunſutis, item uimineis atque ſalignis, iam à principio abunde ſcripſimus.

2 Paralus Athenienſium nauis ſacra, dicta, ut Vlpianus rhetor in Demoſthenis oratione κατὰ μειδίου ſcribit, uel à Paralo Periclis filio, uel à Parolo quopiã heroë, cuius & Phylarchus in xxi. meminit, & Harpocration in lexico. Hunc Paralum, ut puto, Plinius in vij. nauem longam reperiſſe ait. Huius uero cognominis fuit Periclis filius, uel dicta à denauiganda paralia, hoc eſt, Aſia

Aſia & Helleſponto. Alij Paraliã quartam terræ Atticæ partem dixere, à Palante Cecropis filio. Nec deſunt qui dictam putẽt, quod iuxta mare agatur, uel quod apud alias eſſet poſita, hoc eſt, ut græcè dicitur, παρὰ τὴν ἅλον, ἢ παρὰ τὰς ἄλλας κειμένη. Fuerunt uero apud Athenienſes primo duæ triremes ſacræ, hæc ipſa Paralus, & Salaminia, quæ & Delia uocabatur, cuius & ſuprà meminimus. Alij Paralon & Salaminiam eandem fecere, ut quodã loco ſcribit Suidas, cum rectè alibi diuerſas faciat. Sacræ quidem naues theores appellabantur, quibus Deliaſtæ & Theori ad oraculum ſciſcitandum mittebantur, ut alibi dicemus. Sedenim poſteriore tẽpore ipſi ijdem Athenienſes, & ſacras alias naues conſtruxere, Antigonida, Ptolemaida, & Ammoniada, quã ad Ammonem pro ſacris accipiendis miſerant, ut tradit Vlpianus. Suidas his adiungit Demetriada. Porrò Parali

meminit Demoſthenes in Philippicis, & Harpocration, & Plutarchus cum aliubi, tum in eo qui inſcribitur, an à ſeniore regenda ſit reſpub. A parolo naui, miniſtri parali uocitati ſunt, qui ob nauis miniſteriũ quatuor obolos pro mercede accipiebant, & domi per annum plurimum manebant, quibus & alia nonnulla ciuitas exhibebat. Sed iam de paralo ſatis.

Pentecontorus, πεντηκόντορος, nauis quinquaginta remigum. Hanc Græci ſcriptores à Danao inuentam prodiderunt, eoq́ue fuiſſe numero, quod totidem eſſent Danai filiæ, hoc eſt, quinquaginta, cum ex Ægypto Argos in Græciã aufugit. A pentecontoro, pentecontarchus dictus, qui ei naui præeſt, ut eſt apud Demoſthenẽ ἐν τῷ περὶ τοῦ ἐπιτριηραρχήματος, & apud Harpocrationem, licet Phauorinus legat Diogenem, ut puto, perperàm. Sunt etiã eadem figura appellatę naues, ἑκατόντοροι,

τριακόντο-

τριακόντορος, εἰκόσορος, hoc eſt, centū, triginta, & uiginti remigū actuariæ. Harum uero mentio ab Herodoto, Thucyd. Polyb. Diodoro & alijs facta eſt. Valla tamē apud Herodotū pentecōtoron biremē interpretatus eſt, q̄ recte ipſe uiderit. Celebrant̄ à Græcis Ætolorū pentecontori, quorū cum decimā aliquādo cepiſſent in Achaia Megarenſes, uel ut alij ſcribūt, Æginenſes, eam Apollini Pythio dicarunt, & ſimul oraculum ſcitati ſunt quinam Græcorum eſſent præſtantiſsimi: qui reſponſum illud acceperūt, ex quo Grēcis celebre factū eſt prouerbiū, in eos qui nullius ſunt precij ac numeri, ὑμεῖς δ' ὦ μεγαρεῖς οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι. hoc eſt, Vos Megarenſes nec terti, ſed uos neq; quarti. Integrum oraculum apud Stephanū leges, uel in cōmentarijs Theocriti.

Phaſelus nauigiū eſt Campanū, ut à Nonio ſcribit̄, qui ſuper hoc Varronē, Salluſtiū, & Siſennam citat. Meminit

& Cic. ad Atticum. Sunt qui à legumi nis ſpecie phaſelum nauem factam dictamq́; putent. Sũt qui à Phaſelide loco deduci opinentur. Pictos phaſelos appellat poëta eo uerſu: Et circum pictis uehitur ſua rura phaſelis. Legitur elegans Catulli epigrãma, quo gemellis Caſtoribus phaſelum dedicat: ad cuius imitationem ijſdem penè uerſibus poëta Maro Sabinũ ſuum compoſuit, ut liquet. Alij phaſelũ nauem oblongam eſſe ſcribũt, quali ſtagnante Nilo Ægyptij utuntur, ut Vergil. Horat. Fragilemq́; mecum ſoluat phaſelum. Iſidorus uero in etymologico, Phaſelus, inquit, eſt nauigiũ quod corruptè baſellum dicimus, noſtro uero nunc tempore uaſellum appellamus.

Phylacides, & προσφυλακίδας, & φρουρίδας, naues Græci uocabant, quæ ad præſidia & cuſtodiam mitterentur, quarũ mentio cum apud alios, tum maxime apud Xenophontem, Diodorum, &

Appianũ:

Appianum: eas nos præſidiarias uoca repoſſumus. Appiani quidẽ interpres cuſtodiarias fidelius quàm elegantius repoſuit.

Piraticæ naues tam à Græcis quàm à Latinis uocantur piratarum & prædonũ nauigia: utriſq; crebra eſt mentio. Eædem & prædatorię Liuio dicũtur & Plauto, & græcè λῃστρικὰ πλοῖα, & λῃστρίδων νηῶν, earum licet non una ſit certa aliqua ſpecies, ſed uaria ac diuerſa: modo enim liburnicas, modo celoces & myoparones, alijs deniq; nominibus apud autores uocitatas uidemus.

Piſtris nauis genus eſt, ſeu ut doctiores autumant, priſtis, quod & cõſonũ magis uidetũ, ſi à ſecandis undis & fluctibus nominatũ, id eſt, ut ait Seruius, ἀπὸ τοῦ πρίζειν τὰ κύματα. πριστὴς enim is eſt qui ſecat. Alij à piſcis genere formari contendunt, quod utrunq; conuenire poteſt, hoc eſt, & nauis & piſcis, ut eandem habęãt originem: nam & longio-

ris eſſe corporis, & anguſti eſſe ferunt, & idcirco facile undas ſecare queunt. Nauis utique meminit Polybius, ſeu Brutus qui ex eo epitomen confecit, libro xvi. ubi de Philippi nauibus agit contra Attalum. Fuit, inquit (ut meis uerbis exponam) earum quę cum Philippo fuerant nauiũ multitudo in certamen cõſtituta, cataphractæ tres & L. cum his uero aphractæ & lembi, cum πρίστει centum & L. Idem alio loco, hoc eſt, lib. xvii. quinque lembos habens & unam priſtin, qua ipſe uehebatur. T. Liuius: Perſius poſt reditũ ab Eumene Erepontis ſpe deiectus, Antenorem & Callippũ præfectos claſsis cum XL. lembis, adiectæ ad hunc numerũ quinq; piſtres erant, Tenedum mittit. Claudius rerum Romanarum: Quięq; nauigiũ ea forma, marina bellua dicta eſt. Verg. Velocem Mneſtheus agit acri remige priſtin. Idem: Partẽ roſtro premit ęmula priſtis. Seruius Honora-

noratus obſeruat in iij. Piſtrix per literã x, piſcẽ ſignificare, per s, nauim: quã regulã à doctis impugnari uidemus, nam Plinius nunquam piſtricem dixit, ſed piſtres, ut lib. ix. Cæſar Germanicus in Arato, cum de ceto agit: Auſter. Piſtris agit duo ſydera. Idem: Æquora piſtris adit. Suidas, πρῆσις ait, εἶδος κήτους θαλασσίου ἡ λεγομένη μάλθη, ὃ καὶ δυσανταγώνιστόν ἐστι. hoc eſt, Priſtis ſpecies ceti marini, quæ uocata eſt maltha, & difficilis ad repugnandum. Vbi notandum per ἦτα ſcribi, quo modo & Oppianus poëta in primo, ἔνθε λαφοινὴ πρῆσις. id eſt, hinc funeſtaq́ preſtis. Sed & malthã eandem Suidas preſtenq́ putat. Oppianus in eodem lib. diuerſam facit. Quare ut ad Seruiũ redeam, rectius ſtatuiſſet, ſi pro ceto dixiſſet apud Latinos utroq; modo poſſe proferri. Quippe Cicero in Arateo carmine, cum de eodem ceto agit, ita ſcriptũ reliquit: Sparſam ſubter caudam

piſtricis adhæſit. Idem: Andromeden tamen explorans fera quærere piſtrix. Idem & alibi in eodem poëmate. Feſtus: Balænam marinam ipſam dicunt eſſe piſtricem, ipſum eſſe & cetum. Sed de hoc piſce præterea Ariſtoteles & Athenæus. Sunt qui hoc tempore priſtin uel malthan eam balænæ ſpeciem arbitrentur, quam uulgò nos ab olei copia capidolium uocamus.

Pōtones genus nauigij Gallici, quorum mentio apud Cęſ. in iij. cōm. bell. ciuil. Pōtones, inquit, quod eſt genus nauiū gallicarū, Lyſsi reliquit. Meminit & Gellius. Quidam naues arbitrantur in traijciendis amnibus idoneas. Apuleius: Et ſi uado nō poterūt, pontonibus tranſibūt, quo modo caſtigandus eſt Paulus lib. ff. viij. quo loco de ſeruitutibus ruſticorū prædiorū agit: bis enim ibi, potionibus traijciat, cum pontonibus legendum ſit, quo in loco nihil ſapit interpres. Inuentum hoc

nauis

nauis genus ſunt qui perhibent, ab
his qui circa Circeios & Pontinam pa
ludem habitant, & inde pontonis no-
men. Alij nauigium tabulatũ interpre
tantur coniunctũ duobus lintribus,
quomodo intellexiſſe in monoſylla-
bis Auſonius uidetur. Lintribus in
geminis cõſtratus ponto ſit, an pons.

Iſidorus neutro genere pontoniũ
protulit, cum lib. decimonono: Ponto
nium, inquit, nauigium flumini aptũ,
tardum & graue, quod non niſi remi-
gio progredi poteſt. Hodie quoq; na-
uigij genus ad ſaxa & marmora conue
henda pontonem Ligures nominant.
Sunt porrò qui quę græcè πορεῖα uocan
tur nauigia, ad milites traijciẽdos pon
tones interpretent: rarum quidem uo
cabulum, uixq; apud aliũ, q̃ Diodorũ
Siculum offendas. Cæteri enim ferè τὸ
πορθμεῖον, uel ἡ πορθμεῖα, uocare cõſueuerũt.

Proplus, πρόπλους nauigij genus apud
Pollucem & Gellium, qui ait ita à græ

cis actuarias uocari, ut antè oſtendimus, uaria ſit licet eo loco lectio. Vtitur hac dictione Thucydides libro vi. pro naui quæ præmittitur, ut etiam uox indicat. Vtitur & Xenophon v. lib. Hellenicon. Eſt et περίπλους nauis genus cuius Arrianus in ij. de hiſt. Alexandri meminit, cum inquit, decẽ triremes Rhodios miſiſſe Alexãdro, quarum una periplus uocabatur. Sane & περίπλους nauigationem & maritimam luſtrationem deſignat, cuiuſmodi gręcorũ pleriq; ſcripſerũt, ut Poſſidonius, quem citat Plin. & Hanno Carthaginenſis, qui περίπλουν Libyæ ſcripſit, quẽ in templo Saturni cõſecraſſe legimus. Scripſit et Arrianus ad Adrianum περίπλουν ponti Euxini, et item alterũ maris Erythræi, qui ambo extant.

Proſumia genus nauis eſt, teſte Gellio & Nonio Marcello. Meminit Cæcil. uetus ſcriptor, cũ ait: Cui gubernator propę euertit proſumiã. Idem: De

nocte

nocte ad portū ſum prouectus proſumia. Pomp. Feſt. proſumiā genus eſſe nauigij putat paruum & ſpeculatoriū: quo fit ut mirer quoſdam alioqui doctos hoc nauis genus ſumias appellare. Sunt & inter literatores primarij quidam nominis, qui à Brutijs proſumias inuentas affirment, alioq; nomine geſeoretas uocari, quod id innuat Gellius. Iſidorus genus nauiculæ Syriacæ portemiā ſcribit, à portando uocitatam, latam & ſine carina, de qua, quod ſciam, aliud non comperi niſi quod ea Pannones utātur. Sed uidendum ne Iſidorus pro porthmeia portemiam ipſe induxerit.

Rates, uide ſchedia.

Remeculus nauigij genus eſt apud Gellium, niſi quis lenunculum eo loco malit legere, ut alibi monui. A remis nomen habere uideri poteſt. Sunt qui Lemniorū inuentum eſſe uelint.

Roſtratæ naues græcè ferè χαλκέμβολ

λοι νηῶν, καὶ χαλκήρεις· nam χαλκώματα καὶ ἔμβολοι roſtra nauiũ appellantur: ſic uero dictæ, quod ferreo armantur roſtro. Iſidorus quidẽ dictas ait ab eo, quod in fronte roſtra ærea habeãt, propter ſcopulos, ne ſcilicet feriantur uel collidantur. Alij alia de cauſa, hoc eſt, propter prælia naualia. Hæ & æratę dicuntur. Vergilius: Quot prius æratę ſteterãt in littore puppes. Cæſar in ij. bell. ciuil. Interim L. Naſidius à Cn. Pompeio cum claſſe nauium xvi. in quibus paucæ erant æratæ, L. Domitio Maſſilienſibusq́ ſubſidio miſſus. Roſtra, ait Plinius, nauib. addidiſſe Piſæus primus dicitur. Roſtra uero appellata liquet ab auium roſtris. Sed & à nauiũ roſtris ex Antiatũ bello Romæ locus, uel templũ, ante curiã uocitatus fuit, quo in loco plerunq́ conciones habebãtur, quo de loco Varro, T. Liuius, Pub. Victor, alij. Appianus de bell. ciuil. περὶ τῶν ἐμβόλων ἐν ἀγορᾷ hunc locũ uocauit,

cauit: hoc eſt, in foro pro roſtris, loquens de Marij Cos. cæſi iunioris capite. Cæterum & à roſtris corona roſtrata appellata eſt, cuius Plinius meminit. M. Agrippam ea corona ornatum deuicto Sext. Pompeio, Magni Põpei filio, ait Seruius Honoratus ſuper his Vergilij uerſibus: Parte alia uentis & dis Agrippa ſecundis Arduus agmen agens, cui belli inſigne ſuperbum Tempora nauali fulgent roſtrata corona. id quod etiam in nomiſmatibus antiquis ipſius Agrippæ conſpicitur. Eadem & naualis dicitur, ut copioſe antè diximus.

Salaminia Athenienſium nauis, de qua uide cap. viij. & item in paralo.

Samæna nauis genus biremis, hoc eſt, δίκροτον, à Polycrate Samiorũ tyranno primũ inuentũ, ut Lyſimachus in ij. νόσων ſcriptum reliquit, figmentũ uero & opus fuit Duridis. Samænæ forma rotunda & concaua in alui fermè

effigiem, quo facilius ire & celerius fle
cti poſſet: nomẽ ei à Samo, ubi primũ
eſt inuenta, ut ſcribit Plutarchus. Me-
minit & Athenæus, qui eas Samias na
ues uocat, & appellatas à patria, nõ ut
quidam eo loci corrigũt, Samænas. Sa
mænæ enim & Samię eodem nomine
dicebantᷣ, ut ex eo carmine patet: ναῦς
δ' ἦις ὠκυπόρος Σαμία ὑὸς εἶδος ἔχουσα. hoc eſt,
Nauis erat uelox Samia hæc ſuis ædi-
ta forma. quod ſcilicet hæc anterio-
rem partem ſuis formã haberet. Scri-
bit Suidas, aliquos et Samænam nomi
ſma quopiam eſſe uoluiſſe, niſi νόσημα
potius pro νόμισμα apud eum legendũ:
unde & prouerbium factum de timen
tib. calamitates minus curabiles, quo
pacto Samios Athenienſes affecerũt,
& Athenienſes Samij, qui ſtigmati-
bus & notis eos inuſſerunt, ex qua re
& literati Samij dicti ſunt. Sũt qui pro
uerbium deducant à tormenti ac ſup-
plicij genere, quod Same appellaretᷣ,
ex quo

ex quo & illud, τὰ Σαμίων ἀποπτύεις, hoc eſt quæ Samiorum ſunt deſpuis: uel utrectius alij ſcribūt, ὑποπτεύεις, id eſt, ſuſpicaris. Sed in præſentia de his ſatis, cætera prouerbiorum ſcriptor exequitᷣ.

Scaphę, teſte Nonio, nauiculæ ſunt quę maiores naues conſequuntᷣ. Idem & ſtatuunt Iurecōſ. nec in uno modo loco. Iabolenus: Si nauē, inquit, cum inſtrumento emiſti, præſtari tibi debebit ſcapha nauis. Paulus imò contrà: Etenim ſcapha nauis, non eſt inſtrumentum nauis, nam in mediocritate, non genere ab ea differt. Inſtrumentum autem cuiuſque rei neceſſe eſt alterius generis eſſe, atque ea quæq; ſit, quod Pōponio libro vij. epiſtolarum placuit. Cæſar in commentar. Quod cum animaduertiſſet Cæſar, ſcaphas longarum nauium, item ſpeculatoria nauigia militibus compleri iuſsit. Sanè crebra eſt apud autores ſcapharum mentio: nunc uulgò pro ſcapha

noſtri nautæ ſchyphum appellant, ſic quidem & ab eruditis putatur. Sed certè & ſcyphus nomen eſt nauigij, id q̊d Aur. Macrobius uir multæ eruditiōis apertiſsimè oſtendit lib. Sat. v. Sunt & qui ſcaphas liburnis aſſociari dicāt, exploratoriasq́ue uocari, ut eſt apud Vegetium. Sunt & qui ab Illyricis inuentas tradant. Sanè uĕter nauis ſcapha dicĭt, ut alibi diximus. Porrò & illud ſciendum, apud Athenienſes olim morem fuiſſe, ut hoſpites externiq́ue in Panathenæis, maxima eorum celebritate, quo tempore populares ludi agebantur, in eorum pompa incederent ſcapham inſigne geſtantes, quo ab ingenuis ciuibus diſcernebantur, atq́ue ideo hoſpites ipſi & inquilini ſcaphephori uocabantur. Huius conſuetudinis meminere Suid. & Ammonius, item Theophraſtus in x. de legibus, Dinarchus in oratione pro Agaſideo, & Demetrius in iij. nomotheſiæ, & poſt hos Val. Harpocration.

pocration. Ab hac utiq; conſuetudine etiam factum eſt prouerbium, Scapha magis elinguis, hoc eſt, συσομώτερος σκάφης, quod de ijs dici conſueuit, qui propter ignobilitatẽ cõticeſcũt. Porrò attendendũ etiã eſt ſcapharũ ſuppliciũ atrociſſimũ fuiſſe apud barbaros, cum duæ ſcaphæ inuerſæ cõſtituebantur, intus noxio impoſito, manibus, pedibus, & capite excluſis, atq; ita necabantur: quod genus locupletiſsimè in uita Artoxerxis Plutarchus deſcribit. Sanè & ſcaphæ ſunt ad piſcandum nauiculæ, A ſcapha ſcaphium deducitur uaſis genus. A ſcapha ſcaphiten formauit Demetrius Phalerçus, quo uocabulo ſcaphæ moderatorẽ intelligimus. Scaphium etiã aliquãdo pro nauigio paruo ſumit, & pro uaſe ruſtico, & pro inſtrumento quopiã ad effodiendũ, quo etiã athletæ exercebant, παρὰ τὸ σκάπτειν dictum. ſed & pro tonſurę quodam genere. Scaphos etiã genere maris à Pol-

luce in primo prolatum eſt: ſed & neutro, ut illud Bianoris poëtæ, τὸ σκάφος οὐ βυθός. Idem Lucillius in græcis epigrammat. πλοῖον τὸ σκάφος ἐστὶ μύλων. Sunt qui cum neutro genere profertur, dicant, pro quocunque nauigij nomine accipi ſolere, quod fieri interdum non eo inficias. A ſcapha etiam ſcaphidion deducitur.

Schedia genus nauigij incõditum, hoc eſt, trabibus tantum inter ſe connexis: unde & mala poëmata ſchedia appellantur, ut ſcribit Feſtus. σχεδία & Suidas ita appellat, unde apparet græcum eſſe uocabulũ: nam & Lucianus in dialogo, in quo Alexander, Annibal, Minos & Scipio introducũtur, ea dictione uſus eſt. Item Strabo. Herodotus uero uidetũ accepiſſe pro ponte quo Darius Boſporũ iũxit. Vlpianus Iureconſ. Nauẽ, inquit, accipere debemus ſiue marina, ſiue in aliquo ſtagno nauiget, ſiue ſchedia ſit. Sed & Seruius gram-

grãmaticus lib.i. rates ait hoc uocabulo ſignificari, de quibus Plinius his uerbis: Ante, inquit, ratibus nauigabat̃ inuentis in mari rubro inter inſulas ab Erythra rege. Diodorus etiam Siculus, ante nauem Argo cõſtructam, ratibus & paruis quibuſdã actuariꝭs nauigare ſolitos antiquos ſcribit: quare apud poëtas uidemus id uocabulum permanſiſſe, ut frequentius rates pro nauibus uſurpent. Ratem ſcirpeã uocat Plautus in Aulul. qua qui nare diſcunt pueri utuntur. A rate ratiarij dicuntur, ut eſt apud Iuriſcõſultos. Varro tamen de lingua latina lib. vi. Ratis inquit, nauis longa propter remos, q̊d ij cum per aquam ſublati, ſub dextra & ſiniſtra duas partes efficere uidentur rates: unde hoc translatũ, illic ubi plures mali aut aſſeres. Rates etiã duplices dixit Cęſar in i. bell. ciuil. Rates duplices quoquo uerſus pedũ xxx. è regione molis collocabat. Sane, ut ad

priora redeamus, ab eadem ſchediorũ origine, latinorũ quidam ſchedam, & ſcedã, & ſchedion, pro prima ſcriptione uel compoſitione nõnunq̃ uſurpauere: unde & autoſchedion. Dicunt et ſchedicon, pro poëmate incõdito & parum limato, Auſonius & Apuleius: & græcis uerba σχεδιάζω, & αὐτοσχεδιάζω.

Stlatũ nauis genus latum magis q̃ altum, ut Pomp. Feſtus ſcribit, unde & nomen habere creditur. Antiqui enim dictionib. ab l litera incipientib. aliquando ſt præponebant, ut Priſcianus, Feſtus, alij obſeruant: ut, ſtlitem, ſtlocum, ſtlatũ, pro eo quod eſt, litem, locum, latum. Stlatam uero nauẽ Sardi inueniſſe dicuntur.

Synedria nauis genus eſſe apud Vlpianũ Iuriſconſ. uidetur, quæ ſpaciandi cauſa facta ſit, & in qua ſint ſedilia. CertèSuidas ſynedriam cathedram interpretatur. Vlpiani uerba de exercit. actione leguntur, quo loco putat Budæus

dæus reponendum ſchedia, Alciatus mecûm nihil mutat.

Strongylon genus nauis rotundæ ad onera ferenda aptũ: eius frequens græcis mentio, Herodoto, Arriano: à noſtris aliquando onerariæ dictæ στρογγύλη νεῶς, & στρόγγυλον πλοῖον. De his latius cap. vij. locuti ſumus.

Tabellariȩ naues dicunt̃, quȩ aduentum claſsis prȩnũciant, id quod manifeſtè colligit̃ ex xi. epiſtolarũ lib. Annei Senecȩ. Subitò, inquit, nobis hodie Alexandrinæ naues apparuerũt, quæ prȩmitti ſolẽt, & nũciare ſecuturȩ claſſis aductũ, tabellarias uocãt. hȩc Sene.

Thalamegȩ naues ſunt, ad belli aliarumq́; rerũ pompã. Hæ, ut Appianus ſcribit, tum proras tum puppes habẽt auro exornatas, in quib. Imperatores uehi cõſueuere. Vſus & hac dictione apud noſtros Suetonius Tranquillus in Cæſare, qui ait ipſum Cæſarẽ cum Cleopatra thalamego Æthiopia tenus

Ægyptũ penetraſſe. Athenęus quoq; lib. Dipnoſophiſtôn v. Ptolemæi Phi lopatoris thalamegũ fluuiatilẽ deſcribit, cuius & ſuprà meminimus, fuiſſe longitudinis ſtadij dimidij, latitudine cubitorũ xxx. Vidimus ipſi thalame go propè ſimilẽ Venetijs, quẽ Ducis bucentaurũ uocãt, à cẽtauro puto naui Vergiliana. Fuit &eiuſcemodi quæ patrũm noſtrorũ memoria à Venetis Pãdora dicebat̃. Fuerũt & antiquis na ues quę thalamiphori dicerentur, his, quas modo retulimus, non abſimiles, quas, ut puto, Anneus Sene. lib. vij. de beneficijs, cubiculatas uocaſſe uiſus eſt Maximus quoq; Tyrius nauẽ regis cu iuſdã ſupra Phœnicẽ deſcribit, quę ha rũ nulli ad luxũ ceſsiſſe uidet̃, cuius ſi formã deſideras, primũ & xxx. eius ſermonẽ euolue. Legimus et Heracliũ Imperatorem ex Aphrica redeuntẽ na uibus caſtellatis uſum: putarim ſemita rium ſcriptorẽ intellexiſſe, quaſi caſtris conſtru-

cõſtructis nauib. Valturius autor eſt.
Theoris nauis dicebat̃, quã ex uoto Theſei cũ in Cretã proficiſceret̃, quotannis Athenienſes in Delũ ad ſacra facienda Apollini mittebant, ad oraculũ ſcitandũ, de re ſacra facienda, de patria de peregrinatione, de ſacris certaminibus, cæteriſq; celebritatib. & qui mittebant̃ tum Deliaſtę, tum theori dicebãtur. nec interea tẽporis quo nauis miſſa eſſet, de noxio ſuppliciũ ſumebatur: qua de naui ſic in Phędone Plato: Hęc eſt illa nauis, ut aiunt Athenienſes, in qua Theſeus olim bis ſeptem illos ſecũ tulit in Cretam, ſeruauitq; illos, & ipſe ſeruatus eſt. Vouerat autẽ, ut fertur, Apollini, ſi ſeruarent̃, quotãnis in Delum theorim mittere: quã quidem & nunc & ſemper ex illo tẽpore ſingulis ad deum mittunt annis. Cum igitur theoriæ principiũ agit̃, ex lege interim luſtrant urbem, neminemq; eo tẽpore publicè necant, donec ad Delũ perue-

niat nauis, rurſusq́ Athenas reuerta-
tur ex Delo. Id uero nõnunquam lon
go peragitur tempore, quando eos im
pediũt uenti. Initiũ quidẽ theoriæ eſt,
poſtq́ Apollinis ſacerdos nauis illius
coronauerit puppim. Id autem, ut mo
do dicebã, pridie quàm iudicaretur So
crates, factũ erat: quam ob cauſam lon
gum tẽpus Socrates fuit in carcere, in-
ter iudiciũ & necem. Hęc Plato. Eſt ue
ro theoria ſacrificium illud ac celebri-
tas, ut ait Thomas magiſtri, qua nauis
in Delum mittenda, à theoro, id eſt,
ſacerdote coronabať. Theoriã ſpecta-
culũ uertit Marſilius, ineptius alij ſpe-
culationẽ. Theoras & Suidas ſacerdo-
tes eſſe ait, qui ad ea ſacra in Delũ mit-
tebantur, & ſimul qui res ſacras cuſto-
diebant, curamq́ gerebant: ὤρην enim
priſci curã ſolicitudinemq́ dicebant.
Verum de theoris & theoria, plura
idem colligit Thomas, qui & illud ait
καταχρηστικῶς theorida Charõtis nauem
appellaſſe

appellaſſe Æſchylum poëtã in fabula, ἐν τοῖς ἐπὶ θήβαις. Vocabatur & theoris nauis paralus, ut diximus.

Trieris nauis, ut Ethicus Hiſter ait; magna, ex trib. nauib. fabricata, ferróque plurimũ affixa & copulata, ut ipſius Ethici utar uerbis: ſed uerius eſt, quã nos triremẽ dicimus. Nam quos græci μονήρεις, διήρεις, τριήρεις, τετρήρεις, πεντήρεις, ἑξήρεις, ἑπτήρεις, ὀκτήρεις, ἐννήρεις, δεκήρεις, ἑνδεκήρεις, τρισκαιδεκήρεις, πεντεκαιδεκήρεις, εἰκοσήρεις, τριακοντήρεις, & reliqua nauiũ genera à remorũ ordinibus appellata, noſtri uniremes, biremes, triremes, quadriremes, quinqueremes, & ut Hirtius, pentiremes, ſex remigũ nauis, ſeptiremis, octo remigũ nauis, nouẽ remigũ, decẽ undecim, XIII. XV. XX. XXX. remigũ, &c. Sed & Græcis ſæpe nominib. uſi ſunt Latini, ut Liuius in iiij. decade, et alibi, hexeres, hepteres, & alijs quoque nominibus. Sanè & ἐννῆρες apud Theophilum, Suidam, & Phauorinum legi

cum daſea accentu, & unica ν litera, & interpretant naues quę uno remigum ordine ſint: ſcribuntq́ Syllam cū contra Mithridaten in Dardano Troiadis regionis ueniſſet, naues uniremes hoc eſt, heneres ducentas habuiſſe: q̊d idem tradit in Sylla Plutarchus, ſed eas Mithridatis, non Syllæ fuiſſe ait. Sed enim uir doctus ψιλῇ accentu ἐνήρεις interpretari maluit, naues inſtructas ac paratas, idq́ ſuper aliquot Plutarchi loca aduocat. Sed ut ego propoſitam nauium rationem proſequar, T. Liuius ſexdecim etiam uerſuum naues commemorat in iiij. decade: Quin, inquit, & regiam unam nauem inhabilis propè magnitudinis, quam xvi. uerſus remorū agebant. Pollux xv. uerſuum Ptolemæi naues celebrat, hoc eſt, πεντεκαιδεκήρεις. Item nauis Antigoni, quæ τριάρμενος à tribus uelis nuncupata eſt. Sanè & triremis græcè uocatur τρίκροτος: ſicut & biremis δίκροτος. tametſi quidam ab in-

ab inſtrumento quopiã, quod in prora & puppe affigi tradunt, dicroton dictam uelint, uel à duobus gubernaculis, ut iam dixi. Porrò & triremes à græcis ἀδηφάγους uocant, quod perfectam plenamq́ exigant mercedem: idq́ nominis inuenitur in Lyſiæ oratione, quæ inſcripta eſt, ὑπὲρ ἐκκείτου μαρτυρία. Alij exiſtimant eas ſic uocari, in quibus immenſæ expenſæ abſumuntur, quemadmodum & lucernam adephagum Alcæus appellat. Alij ἀδηφάγους uoraces edacésque nuncupant, quo nomine uocatus eſt Hercules, ut in Hercule docuimus. Quidam duplici δδ, hoc ipſum nomen ſcribunt. Iſidorus triremem ait etiam uocari Durconem. Valla contra Raudenſem Duraconem uocaſſe uidetur. utcunque, τὰ δοῦρα à Græcis ligna dicuntur, unde & durateus, & durius Troiæ ligneus equus dictus eſt. Fuerũt & duplæ trireme s, hoc eſt, διπλασίαι τριήρεις, ut eſt apud

Xenophontem in iiij. Hellenicôn. Demũ quod de dicre diximus, prȩter Suidam & Phauorinũ, qui à duob. remigum ordinib. ipſam uocatã fatent̃, Apollodorusquoq; duas ſtegas habentẽ nauem eſſe prodidit. At Euripides in Phœniſſ. pro domo accepit, ut Thomas et Theophilus fatent̃. Triremis à quibus inuenta, & quare uulgari uernaculoq; ſermone galea nuncupet̃, ut puto, abunde in ſuperiorib. diximus.

Tabrica nauis, quod ſit trabibus cõfixa, dicta eſt, ut ait Feſtus. Pacuuius: Labitur tabrica in alueos. Trabarias has uocat Iſidorus: ait enim eas eſſe naues amnicas, hoc eſt, fluuiatiles, quod ſcilicet ex trabibus cauãtur. eaſdem & littorales & caudicas ait appellari. quin etiam & trabes ipſæ pro nauibus deſumunt̃, ut illud eſt Ennij in annalibus: Labit̃ uncta trabes remis roſtrata per altũ. Eſt & id uulgatiſsimũ de Argo: Vtinam ne in nemore Pelio ſecuribus

Cæſa

Cæſa cecidiſſet abiegna ad terram tra-
bes: Horatius: Attalicis conditioni-
bus Nunquã dimoueas, ut trabe Cy
pria Myrtoũ pauidus nauta ſecet ma
re. Vergil. Vela damus, uaſtumq́
caua trabe currimus æquor.

Trampis genus eſt nauigij barbari
cum, ut obſeruant Grammatici apud
Nicandrũ, & Lycophronem. Nican-
der enim in Theriacis ait, τράμπιος ὁλκαί-
ης ἀκάτῳ ἶσος. hoc eſt, Trampis longæ a-
cato ſimilis. quo loco, ut ait interpres,
poëta abuſiue pro quolibet nauis ge-
nere poſuit. Lycophron uero in Ale-
xandro: τράμπις σ' ὀχήσει, καὶ φερέκλειοι πόδες.
id eſt, Trampis uehet teq́ & Phereclei
pedes. Eius nauis meminit et Suidas.
Iſaacius quidem ſuper hoc Lycophro-
nis ſenario: Naues, inquit, Alexãdri à
Phereclo fabricatas ait. De Phereclo
uerò qui Paridis naues conſtruxit, &
Homer. in Iliade meminit rhapſodia
quinta: μηριόνης δὲ φέρεκλον ἐνήρατο τέκτονος υἱὸν

ἁρμονίδεω. hoc eſt, Artificis natum Harmonidę occiditq́; Phereclũ Meriones. Coluthos quoq; poëta Panopolitanus ex Ægypto, in raptu Helenę ita de Pheredo cecinit: ἀρχεκακῆοιο πολυφροσύνῃσι φερέκλου, ὅς, ποτὲ μαργαίνοντι χαριζόμενος βασιλῆϊ, νῆας ἀλεξάνδρῳ δρυτόμῳ τεκτήνατο χαλκῷ. hoc eſt, etſi duriuſculè inconditeq́;, audendum tamen: Cauſa fuit qui prima mali arte Phereclì, Olim qui inſano cum regi gratificatus, Struxit Alexandro naues, ſyluasq́; cęcîdit. De eodẽ ita in heroidibus poëta Naſo: Hac duce Sichæo dubias à littore feci Puppe Phereclea per freta longa uias. Nec deſunt qui putent promontoriũ Phalacre Idæ montis Troiæ appellatũ, ut Iſaacius ait, quod arboribus à Pheredo ſpoliatum fuerit in conſtruendis Alexandri nauibus. Non me fugit alios aliter ſenſiſſe. In hæc aliquando diuerti, ut te uaria lectione à faſtidita leuarem. Ad cętera quę reſtant attende.

Tiphys

Tiphys curſoria, nauigij nomen eſt apud unũ, quod ſciam, Sidoniũ Apollinarem, à Tiphy, ut puto, illo Argûs nauis gubernatore adeò noto & perito, ut in prouerbiũ iam uulgatũ id nomen ceſſerit, Alter Tiphys. Sidonij uerba hæc ſunt lib. epiſtolarũ primo: Tiphym, inquit, curſoriã, ſic nauigio nomen eſt, aſcendi. Sed quiſq; ſibi huiuſcemodi nauigiorũ nomina facile cõfingere poteſt, quæ noſtra annotatione parũ digna uidentur. Nam nõ modo Veneti & Genuenſes, ſed & reges, ac principes ſibi noua nauiũ nomina hoc etiam tempore confingunt.

Vagiones nauiculas maritimas miro artificio fabrefactas, Ethicus Hiſter deſcribit, eaſq; ex tabellis tenuib. leuigatis dolatiſq;, ac æreis laminib. circũdatas ait, & circunſutas: dictas uagiones, quaſi uagantes: eaſq; in bello Troiano fuiſſe in flumine Simoënte, idem eſt autor. Libet uero in huius capitis calce

quædam nauigiorũ addere nomina, quorũ uix aliud apud ſcriptores inuenias, ꝙ mera ipſa uocabula. Inter hæc ergo reponimus, naxiurges, cnidiurges, cantharus pro naui, ſilphas, cydali, ampheres, ancyromagus, quem Iſidorus dictũ ait, pro eo quod celeritate ſua, anchoris & inſtrumentis reliquis nauiũ uehendis ſit aptus. Fuit & nauis mimortauia, & aliæ, de quib. ſparſim, prout occaſio tulit, toto hoc uolumine meminimus: & aliæ etiamnũ fortaſſe, quę, nos dũ dormitamus, præteriere.

Eorum qui in nauibus uerſantur uocabula. Cap. XIX.

SVpereſt, ut eorũ qui in nauibus uerſant̃, nomina adſcribamus: quin & ordo ſic expoſcere uidetur, ut conſtructis & iam paratis nauibus, in eas iam nautas imponamus, quos, ut Vlpiani uerbis utar, accipere debemus pro eis qui nauẽ exercent: quãuis nautæ etiã appellentur

omnes, qui nauis nauigandæ cauſa in naui ſunt, quos Anacharſis Scytha philoſophus tantũ abeſſe à morte dicere ſolitus erat, quot digitorũ nauis eſſet craſsitudo: cuius ſentẽtiæ & Satyricus noſter alluſit. Idem Anacharſis rogatus aliquãdo, quænã foret nauis ſecurior: ea, inquit, quæ in portũ uenerit. Bias quoq; nauigãtes nec inter uiuentes, nec inter uita functos numerãdos cenſebat. Sed his & talib. miſsis ſententijs, illud in primis ſcire oportet, in re nautica, ut cęteris in rebus, ordines eſſe, ut per gradus quoſdã ad ſummã gubernandę nauis officiũ perueniamus: nam, ut rectè ſcribit Nazian. non ab initio gubèrnatorẽ nautę, nec ſubitò faciunt, ſed quẽ primũ per omnia nautica officia exercuerint, expertíque fuerint. Remigem primũ uidere uolunt: deinde in prora cõſtitutũ, uẽtos noſcere, ſaxa & ſcopulos probè euitare aſſueſcunt: poſtremò in omnib. exercitatũ

muneribus in puppi collocãt, clauũq́ in manu tradunt, gubernatoremq́ cõſtituunt. Hæc ille. De gubernatore igitur primũ agamus. Gubernator, hoc eſt, κυβερνήτης, eſt qui nauem regit atque gubernat. Ridiculi ſunt, qui gubernatorem dictum exiſtimãt quaſi cohibernatorẽ. A gubernatore totius uitæ noſtræ rationem Maximus Tyrius philoſophus quodam ſermone deflexit. Non uides, inquit, ut unus gubernator nauigationem moderetur, ut animus corpus: ut nauis gubernatoris imperio pareat, ut animo corpus: ut uenti nauem impellant, quemadmodum uirtutes fortuna: qui ſi tempeſtas exoritur, manente naui incolumiq́ gubernatore, ſalutis nunquam amittitur ſpes, ſiue nauis ipſa recto feratur curſu, ſiue arte tempeſtatem deuitet, dum tamen à gubernatore regatur. At ſi gubernatorem ipſum abſtuleris, inutilis nauis efficietur, etiam ſi firmi-

tatem propriam ſeruat: & inutilis erit uentorum afflatus, etiam ſi ſecundus ac proſper fuerit: propterea & in mari, & in naui, & in nauigatione, precioſiſſimus eſt gubernator. Tum ille paulò poſt ſubiungit: Sic in uitæ noſtræ curriculo animus ſupremum ſibi uendicat honorem, quemadmodum in naui gubernator. Nobilis eſt illa etiam M. Tullij de gubernatore ſententia in Catone: Similes ſunt, inquit, ut ſi qui gubernatorem in nauigando agere nihil dicant, cum alij malos ſcandant, alij per foros curſitent, alij ſentinam exhauriant, ille autem clauum tenens ſedeat in puppi. Idem in Philippicis: Et ſummi, inquit, gubernatores in magnis tempeſtatibus admoneri ſolent. A gubernatore Iabolenus Flaccus archigubernium deduxit lib. Digeſtorum xxxvi. pro eo qui ſit gubernatorum princeps, uel claſsis præfectus: ita enim ſcribit ad ſenatuſconſultum

Trebellianum: Saturnius, ait, archigu bernius ex claſſe Britannica teſtamẽto fiduciariũ reliquit hæredẽ, Val. Maximum trierarchũ. Legimus apud Stobæũ, Cercitas fuiſſe Scythiæ populos, qui, ſi apud eos nauis gubernator fortè aberraſſet, nec nauigationis curſum rectum tenuiſſet, ignominia notare, et ſputis impetere eum ſolerẽt. Sed de gubernatore ſatis, iam ad alios qui in naui ſunt, ſermo dirigat̃. Nauarchus eſt in naui princeps. Eſt & nauis dominus, is qui ipſius nauigij poſſeſſor eſt, ut in l. i. de exercit. act. Siue, inquit, dominus nauis, ſiue à dño nauem per auerſionẽ conduxit. Vbi obiter notandum, auerſione, uel per auerſionem dici, cum periculum uenditor à ſe in emptorẽ auertit. Eodem modo Modeſtinus dixit, res auerſione empta. de con trah. empt. Sequit̃ porrò nauclerus, qui nauẽ regit, id eſt nauicularius. Tertullianus Florens de Marcione põtico nauclero

naudero &hæreſiarcha: Quamobrē, ait, pontice nauclere, ſi nunquam furtiuas merces uel illicitas in acatos tuas recepiſti. Sunt & trierarchi, qui triremibus præſunt, qua uoce & Latini utuntur, ut Cic. in Verr. Cor. Tacitus, & Iabolenus Iuriſc. Eſt & pentecontarchus, qui pentecontoro præeſt, ut diximus. Sunt & nauſtologi & nauſtodicæ, qui in nauib. rationib. & iudicijs præſunt. Sunt & ſcribę quos epiſtoleos gręci uocant. quin & apoſtoles, hoc eſt ἀποςολῆς, magiſtratus fuere rei nauticæ iuriſditionem habentes, qui trierarchis iura dabant. Demoſthenes pro Cteſiphonte, & Philochorus. Apoſtoli quidem ſunt claſsiū apparatus expeditionesque maritimæ, ut ex primo Philipp. Demoſthenis didicimus, repetūt Harpocration & Suidas. Nihil hic agendū de uarijs huius uocis ſignificatib. Latini quidem alio modo nauales ſcribas intelligunt quàm Gręci. Naualem enim

ſcribam, teſte Feſto, eum dicebāt, qui in naue apparebat, interq́ aliud genus ſcribarū minimæ dignitatis habebāt, quod periculis quoq́ eius miniſteriū eſſet obiectū. Plautus: Non ego te noui naualis ſcriba in columbari impudens &c. ut ſuprà in nauium partibus retulimus. Sunt etiam qui in naui thalaſſometram, hoc eſt, maris menſorem conſtituāt, qualis ſcilicet qui hodie tabulæ nauticæ, uel pyxidi ſedulus aſsiſtit: nunquam tamen ſe in Hexahemero thalaſſometram audiuiſſe ait Ambroſius. Geometram, inquit, audiuimus, thalaſſometram nunquam audiuimus. Sunt & celeuſtæ, id eſt, iuſſores, quos Latini hortatores uocant, ut Plautus & Lactantius. Sunt uero qui uoce, uel ſibilo remiges hortantur: unde & celeuma & celeuſma ipſa uocis modulatio, cuius Pædianus, Diomedes, Seruius, aliiq́ meminere: ex quo & pes in poëtica dictus proceleuſmaticus.

ticus. Celeuma uero ſeu celeuſma clamor eſt nauticus, cum uno aliquid iubente omnes pariter reſpõdent, quaſi ſibi inuicem iubentes, ἀπὸ τοῦ κελεύειν, quod eſt iubere. In nauibus quidem claſsiarijs celeuma interdum aſſa uoce, uel tibia canebatur, ita ut remiges pro modulorum & harmoniæ ratione uel concitarent uel inhiberent remos. Pædianus quidem cani remigibus celeuſma per ſymphoniacos ſeruos ſolitũ olim fuiſſe, & per aſſam uocem, id eſt, ore prolatã, &, ut in argonaui, interdum per citharã. Martialis: Quorũ per uada tarda remigãtes Lentis figitis ad celeuma remos. At noſtri nautę fermè uoce, uel parua fiſtula hortantur & celeuma canũt. De celeuſtis ab his, quæ diximus, diuerſa Suidas tradere uidetur. Celeuſtas enim triearchis & proretis præeſſe affirmat, & epibatis, maximámque in naui utilitatem afferre, & cætera quæ ſubdit.

De celeuſte meminit & Pollux. At certè hos hortatores remigum priſci Portiſculos uocabāt, ut antè docuimus. Seneca lib. epiſtolarū vij. pauſariū in re nautica appellat, eum qui dat remigibus modos, hoc eſt, qui eis uoce quadam clamando pauſam imperat, ut uidelicet celeuſtes ad remigandū hortať. Eſt & in naui proreta, hoc eſt πρωράτης, qui & πρωρεὺς dicitur, qui prorę inſiſtit, cuius officium Suidas eſſe ait, ut remigantibus imperet. Sunt & nauicularij, qui & nauiculatores appellantur, qui naues meritorias agunt. Sunt & magiſtri, et ductores, & rectores, quorū omniū crebra mentio, & poëtis in primis. Sunt & qui remigant remiges, qui & ſocij nauales dici uidenť à Liuio, tametſi alij de euocatis præſidijs in claſſibus intelligerę malunt. Remigum uerò apud Græços à remis ipſis uaria ſunt deducta uocabula, ut eſt in primis apud Pollucem, ἐρέτης, ϑαλαμίτης, ἐπίκωπος,

πος, ἐρέτῶν, αὐτερέτης, nã & ſic uocat Thucydides remiges. Dicuntur & πρόκωποι, qua uoce Lucianus & Pollux utũtur. Remigantium autem tres ordines Suidas & Ariſtophanis interpres conſtituunt. Qui enim ſubtus & in inferiore nauis parte ſunt, thalamitæ, & thalamaces, & thalamij nuncupantur: qui in medio loco, zygitæ: qui uero in ſuperiore loco, thranitæ. Horum Thucydides, Ariſtophanes, Appianus, Pollux, alij meminere. Sed horũ omnium minorem exigebant mercedem Thalamitæ, quod breuioribus remis nauẽ impellerent: ſicuti Thranitæ maiorem, quod longioribus uterentur, & ideo magis etiã laborarent. de quorum certa mercede uariè proditum uidemus, nam & hoc tempore non ſunt ſtatæ mercedes. Sedenim ijdem ipſi Ariſtophanis interpretes id quoque tradunt, thranitas ad proram, zygitas in media naui, thalamitas ad puppim

remigare. Sunt & nauium nauphylaces, à cuſtodia denominati, & à lateribus tœcharchi. Sunt & qui naues trahunt, quos græca uoce Martialis, Firmicus, & Apollinaris, helcyarios uocant, ab helcyo, q̊d genus eſt funis, cuius uel Apuleius in ix. meminit. Helcyo, inquit, ſparteo dimoto. Hoc noſtrate uulgus nauticũ, ut alibi diximus helcyanã uocat, quo fune naues ad amnium ripas & maris littora cum ab hominibus ipſis, tum ſæpe à iumentis trahuntur. Helcyarios Budęus à nobis diuerſe interpretatus eſt. Helcyarij, inquit, qui in naui onera funib. moliuntur, uel qui naues deducũt ſubducúntue, ad officia inuicẽ adhortãtes, ut uno connixu pariter cõſpirantes admoliri uniuerſis uiribus poſsint, quod ſingulis nequeunt, ut fieri interdum uidemus. Sunt & epibatæ, quorum frequens eſt mentio, non Græcis modo, quorum eſt uox, ſed & latinis, nauales milites

milites & propugnatores claſsiarij, ut Herodotus, Xenophon, Demoſthenes, Ariſtophanes, alij, oſtendunt, & grãmatici exponũt, ut Harpocration, Pollux & Suidas. Vitruuius in ij. Artemiſiam in eo portu abſtruſam claſſem cælatis remigibus, & epibatis comparatis, reliquos autem ciues in muro eſſe iuſsit. Sunt & qui epibatas & naumachiarios eoſdem putẽt. De naumachiarijs quidem Suetonius in Claudio meminit. Epibatas Iſidorus Hiſpalenſis aliter interpretat̃: Epibata, inquit, gręco ſermone appellat̃, qui latinè dicitur ſuperueniẽs: hic nihil habet negocij, ſed naulo datò in alias terras tranſire diſponit: id quod & Græcorũ quidam aſtruunt, quos inter Thomas magiſtri, qui & illud addit, quod ab Atticis epibatę dicunt̃ qui armati in pugnã parati ſunt, quo modo uſos autores quos paulò antè citaui. παραβάται uero ij dicti ſunt, qui ex curru pugna-

bant, ut apud Homer. At nautæ in bello στατιῶται dicti ſunt, ut Phauorinus obſeruat. Sanè ab eo quod epibatę uectores appellantur, quidã & uectoria ipſa nauigia ἐπιβάδια, ſeu ἐπιβατίδια nũcupari tradunt, quæ & epibatæ & embatæ etiam dicantur, qui ſuper hoc malè Plinium citãt, cum Vlpiani ſint uerba ex xiiij. lib. ff. quæ nos in emphractis adduximus. Vocantur & Naubatæ ij qui ſuperflui ſunt, & in nauib. uehuntur, ut ſequenti capite dicemus: qui & à Thucydide περίνεως, quod & Pollux & Suidas probant. Iidem & πλωτῆρες dicuntur, id eſt, nauigatores. Muſæus tamen πλωτῆρα natatorem Leandrum dicere uidet̃. Eſt & in naui qui πορθμεὺς uocatur, quem noſtrorũ quidam portitorem dixere, ut Seruius in vi. Æneidos. Alij non portitorem, ſed transfretatorem interpretantur, uel traiectorem, at ij quàm rectè, ipſi uiderint. certe quem Vergilius portitorem dixit,

& Pro-

& Propertius cum cecinit, Vota mouent ſuperos, ubi portitor ęra recepit, Obſerat umbroſos lurida porta rogos, Iuuenalis porthmea uocauit: Tetrumq́ꝫ nouitius horret porthmea. Sed & portitor dicit̃ græcè ναῦλος, unde & portoriũ ναῦλον & πόρθμιον, & nauis ipſa τὸ πορθμεῖον, ut pridem notaui. Alij tamẽ aliter, ut in Homeri Odyſſea notant grammatici. Sunt & in naui qui meſonautæ nuncupantur, ut Vlpianus in xiiij. ff. tit. ut nautæ, caupones, ſtabularij recepta reſtituant. Quo loco Hermolaus & Budæus ſic in naui meſonautam interpretantur, uilis mancipij nomen, ut mediaſtinus domi, qui uilíſsima quæque miniſteria obit. Addit Vlpianus eodem loco diętarios, quos & alij diæcureos uocant. Vlpiani ſunt uerba: Et ſunt quidam in nauibus, qui cuſtodiæ gratia nauibus præponuntur, ut enim diætarij, quo loco uerba græca deſiderantur, quæ nec Budæus

nec Alciatus addidere, neſcio an alius ad hanc diē: ego aliquando νωφύλακον, nunc nihil ſtatuo. Diætarios aliqui exponunt miniſtros in diæta deſeruientes. Alciatus diætureos legit, ἀπὸ τῆς διαίτης καὶ οὐρεὺς, id eſt, à diætæ cuſtode.

Sunt & à lintre lintrarij, quorū idem Vlpianus meminit. Sunt & theori et paralij à nauibus dicti, de quibus in ſuperioribus actū eſt: paralios quidem & paralos legimus. Fuerunt & apud Mileſios qui uocati ſunt ſempernautæ, hoc eſt, ἀειναῦται, ciues & ſenatores, qui de rebus publicis conſulerent: id namq; facturi naues conſcendebant, ut eſt pluribus à Plutarcho proditum.

Nauis uocabulum unde, & quæ ab eo tum græcè, tum latine breuiter declinentur: de portu, & nonulllis dicendi figuris, Caput XX. & nouiſsimum.

POſtea uero quàm mihi ſatis ſuperq; uideor de ijs quæ ad naues pertinēt, & earū appellationibus, in medium pro ingenij mediocri-

diocritate attuliſſe, nunc demũ nauis quoq; uocabulũ, & quid ſignificet, & quæ ab eo deducta deriuataq; tum grę cè, tum latinè, ſi fuero, quambreuiſsimè potero, rimatus, non paruum opę ræprecium feciſſe uidebor, quando & hoc non parum ad rei cognitionem facere ſcriptorum pleriq; omnes exiſtimauere, idq; ipſi in cõmentationũ ſuarum ſtatim initio, quod ego in calce non abſque ratione facere diſtuli, naturam uidelicet imitatus, quæ res primo in lucem producere, tum demum eis nomina imponere uidet. Vtcunq;, & inter docendi modos & hunc apud philoſophos repoſitum eſſe quis ignorat? Sunt ergo plurimi qui nauis uocabulum græcũ eſſe arbitrantur; ab illis enim ναῦς παρὰ τὸ νάω νῶ, q̃d eſt fluo. Sed illud ſciendũ, ab ipſis in recto caſu nõ uno modo proferri, ναῦς enim ναὸς in generandi caſu, uel νηῦς νηὸς, & interdũ νεῦς νέως uſurpant pro linguarũ ratione. Ex

noſtris aliqui nauem non à græcis, ſed à No uerbo, quod eſt, nato, deducũt: uel à nauo, quod rectorem nauum nauis expoſcat, hoc eſt, ſtrenuum & celerem. Sed Pomp. Feſtus nauũ à naue potius dictũ exiſtimat, unde nauo uerbum, & nauitas, nauia, & alia, quæ hodie ex antiqua conſuetudine g literam ſeruãt, ex quib. cõpoſita, ignauia, ignauus, gnauè & gnauiter. Igitur nauis uocabulum utcunq; ſit uel græcũ & latinum, præter eius notionẽ propriã etiã ad alia transfertur, atq; in primis ad ea quæ fortunæ quaſi nutu regũtur. Vnde illud, Sumus in eadem naui. &, uento nauis agitur. Item, nauis eſt in portu, uel in uado: cum res eſt in tuto. ſicuti etiam cum conſilia non ſuccedunt è uoto. M. Tullius ad Atticum: Prorſus diſſolutum offendi nauigium, uel potius diſſipatũ. Sed et rimoſam uel uetuſtam nauẽ dicimus, cũ minus idoneũ quempiã ad aliquid obeundum ſignificamus.

ficamus. Sic & è naui exire, cum è periculo nos ſubtrahimus. Sæpe & nauis ad rempub. transfert, quo modo Cic. & Demoſthenes. Sed & Clemẽs Roman. pont. in epiſt. ad Iac. fratrẽ dñi, & item Anacletus, Chriſtianam rempub. naui inſtructæ cõpararũt. Nauis item uocabulum pro uaſe capit, ut, nauis uinaria, quæ nunc à uernaculis Æmiliæ & Venetiæ, nauacia uocatur. A naue nauigium deducitur, quod modo pro naue ponitur, modo pro nauigatione, ut illud Iuriſconſulti de uerb. oblig. Idq́ creditum eſſe in omnes nauigij dies. Sunt & qui nauigiũ locum nauigabilem putent, alij nauis ductionem. A nauigio nauigiolũ. Lentulus in epiſtolis Cic. Nos uix ipſi ſingulis nauigiolis reciperemur. qua forma & Græci πλοιάριον dicunt, Cicero alijq́ nauiculam. Sedenim Græci nonnullam inter naues & nauigia differentiam faciũt, ita tradentib. Ammonio & Didy

mo: αἱ νῆες τῶν πλοίων διαφέρει, τὰ μὲν γάρ ἐστι στρογγύλα, αἱ δὲ κωπήρεις καὶ στρατιώτιδες. hoc eſt, naues à nauigijs differũt, hæc quidem rotunda, illæ autem remigabiles & militares. citãt Ariſtotelem de bellorum δικαιώμασι. A naue nauta deducitur, qui & nauita & nauicularius: unde & nauicularia ipſa nauigandi ars, & nauiculator & nauiger qui nauem regit. Item nauicula & nauicella, & uerba nauigo & nauiculor. Hinc & nauſtibulum uas, & nauia in uindemijs, & nauticus adiectiuum: ut, clamor nauticus, & panis nauticus, hoc eſt, ναυτικὸς ἄρτος, & cætera quæ ad nauem pertinent, ut exuuiæ nauticæ apud Ciceronem, & nauticarum rerum ſcientia, apud eundem, & funis nauticus. Item & uſura nautica, quę duplex eſt. Vna quę in alteram tantũ nauigationem apud ueteres ſtatuebatur, & græcè heteroplus uocabatur. Altera ita contrahebatur, ut nõ aliter deberetur, nec ipſa

nec

nec ſors eius, quàm nauis cum merci-
bus ſoſpes ad domicilium uſque re-
dijſſet, & appellabatur amphotero-
plus. De his mentio fit à Modeſtino
cap. de nautico fęnore, & à Demoſthe
ne aduerſus Phormionem, & à Pollu-
ce in viij. Has Paulus maritimas uſu-
ras appellat. Traxere & has in ſuum de
aſſe Budęus, & in parœmias Eraſmus.
Deducitur & à naui naufragium, nau
fragus, nauifragus, & uerbum naufra
gor, & nauſea uomendi appetitus, &
nauſeo uerbum, & nauſeolus. Item
nautea pro aqua ſentinæ, uel, ut alij di
cunt, coriariorum: ſed & nautea quo-
que herba eſt. Hinc & nauſcit, ut qui-
dam tradunt, uerbum, quod de gra-
no fabæ dicitur, cum aperitur ut na-
ſcatur, quod ferè ſit naui ſimilis. hinc
& nautilus piſcis. Item Romæ Nau-
tiorum familia, & Nauius, & Nau-
tius nomina propria, & Naugerius no
ſtræ ætatis uir citra inuidiam doctiſſ.

A naue etiam naualis adiectiuum, ut naualis corona, de qua actũ eſt. Hinc & nauale, locus ubi naues fabricãtur, νεώριον grecè dicitur, & ἐπίνειον, & ναύλοχον, & ναύσταθμος, nonnihil licet inter ſe diffe rant. Significat & ναύσταθμος aliquando claſſem, eſt & promontoriũ in Africa Straboni & Melæ. Eſt etiam nauale νεωσοίκος, hoc eſt, tectum ſub quo aſſeruantur naues. Sed nauale quomodo conſtruendum ſit, & quale, præclarè docet Vitruuius in fine v. uoluminis. A nauali, naualis porticus dicta eſt, q̊d naualibus eſſet uicina: hinc & naualis tuba. Martialis in primo: Et freta nauali ſollicitare tuba. Hinc & nauales ſocij, Liuio. Nauale bellum, naualis triumphus, Plinio. Naualis gloria, & nauale crimẽ, Ciceroni in Verr. A græca quidem uoce, nauclerus, nauclerius & naucleriacus, Plauto. Item nautes et nautia, id eſt, nauſea, & uerbũ ναυτιάω, quod eſt nauſeo, & nautilia ars ipſa na uigandi

uigandi, & naulon præmium, ſeu portorium potius, ut dictum eſt: & ναυαγέω naufragor, & ναυηγὸς naufragus, & ναυάγιον naufragium. Item nauarchus, & naucrator, nauis rector & dux: & nauarchis eius nauis, id eſt, prætoria: & naumachia, naualis pugna: & naumachus, & naumachiarius, pugnator: & ναυμαχέω uerbum, & naumachiarius pons Romæ: & ναύμαχα numero plurium, haſtæ & conti quib. in nauali pugna uti cõſuemus, ut apud Home. interpretes obſeruãt: & uerbũ ναυτίλλομαι, nauigo: & ναυβάτης, nauta, hoc eſt, qui naue uehitur, item qui in nauibus ſuperflui ſunt, ut eſt apud Vlp. in fine xiij. Pandect. Et quidem, ſi quis, inquit, ſit ex ijs quos uulgò ναυβάτας dicunt. Eſt & ναυστολία nauigatio, & uerbum ναυστολέω ναυστολῶ, quod eſt nauigo, & naues orno, & claſsem paro: & ναυπηγὸς nauis artifex: & uerbũ ναυπηγέω, & ναυπηγισμὸς, & ναυπηγισμα

quod nauibus conſtruendis aptũ eſt: etſi hi nauium artifices à Gręcis recentioribus dicti ſunt καλαφαταὶ, qua uoce omnis fermè Venetia paſsim nunc utitur, calaface uocãdo. Eo certe calaphate cognomine iam nonnihil declinante imperio Conſtantinopolitano, Michaël Imperator cognominatus eſt, quod parentes ipſius apud Paphlagonas naues cõſtruxiſſent, ut Græci eorum temporum ſcribunt hiſtorici. Eſt & nauſtologus uel nautologus apud Clementẽ Romanũ pontificẽ, rationũ uel calculi in naui magiſter. Ναυσίποδες uero inſulani dicuntur, quod ex nauibus pedes habere uideantur. Item ναυλόδικαι nauiũ iudices, & magiſtratus hoc nomine fuit Athenis: hinc & nauphylaces & nauphracton, ut antè ſcripſimus. Sunt etiã nomina propria pleraq; gręca à nauib. deducta, Nauſicaa Nauſiſtrata, Nauſicydes, Nauplius, Nauſithous, Nauatus hæreticus, quẽ

Noua

Nouatum noſtrorũ plerique uocant: item Nauſicrates poëta, & Nautiorũ familia, & Naucrari, qui principes dicebantur, ut eſt apud Herodotũ. Notat & Suidas, licet in uulgatis codicibus Naucratij legatur. Meminit & Ariſtoteles in repub. Athenienſium, & Harparotion. Sunt item urbium & locorũ nomina penè innumerabilia, ut Naupactos, Naucratis, & Nauplię aliquot, & Nauſiporus fluuius, quod nauibus ad traijciendum facilis ſit, & Nauportũ, ubi Argo nauis trauecta eſt prope Tergeſte in ſinu Adriatico. Sunt & prouerbia à nauibus non parum multa, quę tum nos ſparſim toto libro attigimus, tum eorum pleraque ſunt copioſe & eleganter ab Eraſmo collecta.

Sed noſtra iam perfecta nauigatione, quum ex alto in portum inueheamur, aliqua de portu ipſo afferre, deq; nonnullis dicendi figuris, non à pro

poſito alienũ duxi. Portus igitur locus eſt concluſus, in quo ſe tutò naues recipiunt, hyemantq́;: à portando dictus, quod & in eo importẽtur exportenturq́; merces. Portus eſt uel naturalis, uel artificio, uel manu factus: ille græce λιμὴν, hic ὅρμος & κώθων dictus. Eſt & ſtatio, ubi ad tempus ſtant naues, ut ait Seruius, & quam plagiã uocamus, de qua poëta: Statio male fida carinis. Sed de cothone, quia id minus notũ, nonnulla hic ſubiungam. Feſtus: Cothones, inquit, appellantur portus in mari interiores arte & manu facti. Seruius in i. Æneid. ſuper ea Poëtæ uerba, Hic portus alĳ effodiunt: portus, ait, effodiunt, cothona faciunt. Cothones ſunt, inquit, portus in mari nõ naturales, ſed arte & manu facti. Eſt autem & maſculini & neutri generis. Hæc ille. Vtitur autem hac dictione Appianus in Libyco, ut cum ait: Appetente uere Scipio Byrſam aggredi
&

& portum, qui cothon dicitur, expu-
gnare inſtituit. Idem nec ſemel infra
meminit. Strabo quoque in fine ferè
XVII. libri quum de Carthagine agit,
Cothona inſulam paruam dicere uide-
tur: ait enim, ὑπόκειται δὲ τῇ ἀκροπόλει ὅ τε λι-
μένες, καὶ ὁ κώθων νησίον περιφερὲς εὐρίπῳ περιεχό-
μενον. hoc eſt, ſubiacēt arci, & portus &
cothon parua inſula in orbē ducta, eu-
ripo cōprehēſa. Et paulò pòſt: καὶ τοῦ στό-
ματος τοῦ κώθωνος φρουρουμένου διώρυξαν ἄλλο στό-
μα. hoc eſt, oſtio Cothonis cuſtodito,
effoderunt aliud oſtium. Cothonis &
Diod. Siculus meminit, cum de Car-
mutha alio portu ageret: Portus, in-
quit, in medio inſulam continet, aquis
abundantem, hortisq́ accōmodam,
Carthaginenſium quidē portui quem
Cothona dicunt, perſimilis eſſe uidet̄.
De portubus autem ita diligenter Vi-
truuius in quinto: De opportunitate
quidem portuum non eſt prætermit-
tendum, ſed quibus rationibus tuean

bant, ut apud Homer. At nautæ in bello σατίδαι dicti ſunt, ut Phauorinus obſeruat. Sanè ab eo quod epibatę uectores appellantur, quidã & uectoria ipſa nauigia ἐπιβάδαι, ſeu ἐπιβατίδαι nũcupari tradunt, quæ & epibatæ & embatæ etiam dicantur, qui ſuper hoc malè Plinium citãt, cum Vlpiani ſint uerba ex xiiij. lib. ff. quæ nos in emphractis adduximus. Vocantur & Naubatæ ij qui ſuperflui ſunt, & in nauib. uehuntur, ut ſequenti capite dicemus: qui & à Thucydide περίνεως, quod & Pollux & Suidas probant. Iidem & πλωτῆρες dicuntur, id eſt, nauigatores. Muſæus tamen πλωτῆρα natatorem Leandrum dicere uidet. Eſt & in naui qui πορθμεὺς uocatur, quem noſtrorũ quidam portitorem dixere, ut Seruius in vi. Æneidos. Alij non portitorem, ſed transfretatorem interpretantur, uel traiectorem, at ij quàm rectè, ipſi uiderint. certe quem Vergilius portitorem dixit,

& Pro-

& Propertius cum cecinit, Vota mouent ſuperos, ubi portitor ęra recepit, Obſerat umbroſos lurida porta rogos, Iuuenalis porthmea uocauit: Tetrumq́ue nouitius horret porthmea. Sed & portitor dicit̃ gręcè ναῦλος, unde & portoriũ ναῦλον & πόρθμι), & nauis ipſa τὸ πορθμεῖον, ut pridem notaui. Alij tamẽ aliter, ut in Homeri Odyſſea notant grammatici. Sunt & in naui qui meſonautæ nuncupantur, ut Vlpianus in xiiij. ff. tit. ut nautæ, caupones, ſtabularij recepta reſtituant. Quo loco Hermolaus & Budæus ſic in naui meſonautam interpretantur, uilis mancipij nomen, ut mediaſtinus domi, qui uiliſsima quæque miniſteria obit. Addit Vlpianus eodem loco diętarios, quos & alij diæcureos uocant. Vlpiani ſunt uerba: Et ſunt quidam in nauibus, qui cuſtodiæ gratia nauibus præponuntur, ut enim diætarij. quo loco uerba græca deſiderantur, quæ nec Budæus

nec Alciatus addidere, neſcio an alius ad hanc diē: ego aliquando νεωφύλακον, nunc nihil ſtatuo. Diætarios aliqui exponunt miniſtros in diæta deſeruientes. Alciatus diætureos legit, ἀπὸ τῆς διαίτης καὶ οὐρεὺς, id eſt, à diætæ cuſtode.

Sunt & à lintre lintrarij, quorū idem Vlpianus meminit. Sunt & theori et paralij à nauibus dicti, de quibus in ſuperioribus actū eſt: paralios quidem & paralos legimus. Fuerunt & apud Mileſios qui uocati ſunt ſempernautæ, hoc eſt, ἀειναῦται, ciues & ſenatores, qui de rebus publicis conſulerent: id nanq; facturi naues conſcendebant, ut eſt pluribus à Plutarcho proditum.

Nauis uocabulum unde, & quæ ab eo tum græcè, tum latine breuiter declinentur: de portu, & nonulllis dicendi figuris, Caput xx. & nouiſsimum.

POſtea uero quàm mihi ſatis ſuperq; uideor de ijs quæ ad naues pertinēt, & earū appellationibus, in medium pro ingenij mediocri-

diocritate attuliſſe, nunc demũ nauis quoq; uocabulũ, & quid ſignificet, & quæ ab eo deducta deriuataq; tum græcè, tum latinè, ſi fuero, quambreuiſsimè potero, rimatus, non paruum operæprecium feciſſe uidebor, quando & hoc non parum ad rei cognitionem facere ſcriptorum pleriq; omnes exiſtimauere, idq; ipſi in cõmentationũ ſuarum ſtatim initio, quod ego in calce non abſque ratione facere diſtuli, naturam uidelicet imitatus, quæ res primo in lucem producere, tum demum eis nomina imponere uidet. Vtcunq;, & inter docendi modos & hunc apud philoſophos repoſitum eſſe quis ignorat? Sunt ergo plurimi qui nauis uocabulum græcũ eſſe arbitrantur: ab illis enim ναῦς παρὰ τὸ νάω νῶ, q̃d eſt fluo. Sed illud ſciendũ, ab ipſis in recto caſu nõ uno modo proferri, ναῦς enim ναὸς in generandi caſu, uel νηῦς νηὸς, & interdũ νοῦς νέως uſurpant pro linguarũ ratione. Ex

noſtris aliqui nauem non à græcis, ſed à No uerbo, quod eſt, nato, deducũt: uel à nauo, quod rectorem nauum na uis expoſcat, hoc eſt, ſtrenuum & celerem. Sed Pomp. Feſtus nauũ à naue potius dictũ exiſtimat, unde nauo uerbum, & nauitas, nauia, & alia, quæ hodie ex antiqua conſuetudine g literam ſeruãt. ex quib. cõpoſita, ignauia, ignauus, gnaue & gnauiter. Igitur nauis uocabulum utcunq; ſit uel græcũ & latinum, præter eius notionẽ propriã etiã ad alia transfertur, atq; in primis ad ea quæ fortunæ quaſi nutu regũtur. Vnde illud, Sumus in eadem naui. &, uento nauis agitur. Item, nauis eſt in portu, uel in uado: cum res eſt in tuto. ſicuti etiam cum conſilia non ſuccedunt è uoto. M. Tullius ad Atticum: Prorſus diſſolutum offendi nauigium, uel potius diſſipatũ. Sed et rimoſam uel uetuſtam nauẽ dicimus, cũ minus idoneũ quempiã ad aliquid obeundum ſignificamus.

ficamus. Sic & è naui exire, cum è periculo nos ſubtrahimus. Sæpe & nauis ad rempub. transfert̃, quo modo Cic. & Demoſthenes. Sed & Clemẽs Roman. pont. in epiſt. ad Iac. fratrẽ dñi, & item Anacletus, Chriſtianam rempub. naui inſtructæ cõpararũt. Nauis item uocabulum pro uaſe capit̃, ut, nauis uinaria, quæ nunc à uernaculis Æmiliæ & Venetiæ, nauacia uocatur. A naue nauigium deducitur, quod modo pro naue ponitur, modo pro nauigatione, ut illud Iuriſconſulti de uerb. oblig. Idq́ꝫ creditum eſſe in omnes nauigij dies. Sunt & qui nauigiũ locum nauigabilem putent, alij nauis ductionem. A nauigio nauigiolũ. Lentulus in epiſtolis Cic. Nos uix ipſi ſingulis nauigiolis reciperemur. qua forma & Græci πλοιάριον dicunt, Cicero alijq́ꝫ nauiculam. Sedenim Græci nonnullam inter naues & nauigia differentiam faciũt, ita tradentib. Ammonio & Didy

mo: αἱ νῆες τῶν πλοίων διαφέρει, τὰ μὲν γάρ ἐστι στρογγύλα, αἱ δὲ κωπήρεις καὶ στρατιώτιδες. hoc eſt, naues à nauigijs differũt, hæc quidem rotunda, illæ autem remigabiles & militares. citãt Ariſtotelem de bellorum δικαιώμασι. A naue nauta deducitur, qui & nauita & nauicularius: unde & nauicularia ipſa nauigandi ars, & nauiculator & nauiger qui nauem regit. Item nauicula & nauicella, & uerba nauigo & nauiculor. Hinc & nauſtibulum uas, & nauia in uindemijs, & nauticus adiectiuum: ut, clamor nauticus, & panis nauticus, hoc eſt, ναυτικὸς ἄρτος, & cætera quæ ad nauem pertinent, ut exuuiæ nauticæ apud Ciceronem, & nauticarum rerum ſcientia, apud eundem, & funis nauticus. Item & uſura nautica, quę duplex eſt. Vna quę in alteram tantũ nauigationem apud ueteres ſtatuebatur, & græcè heteroplus uocabatur. Altera ita contrahebatur, ut nõ aliter deberetur, nec ipſa

nec

nec ſors eius, quàm nauis cum mercibus ſoſpes ad domicilium uſque rediſſet, & appellabatur amphoteroplus. De his mentio fit à Modeſtino cap. de nautico fęnore, & à Demoſthene aduerſus Phormionem, & à Polluce in viij. Has Paulus maritimas uſuras appellat. Traxere & has in ſuum de aſſe Budęus, & in parœmias Eraſmus. Deducitur & à naui naufragium, naufragus, nauifragus, & uerbum naufragor, & nauſea uomendi appetitus, & nauſeo uerbum, & nauſeolus. Item nautea pro aqua ſentinæ, uel, ut alij dicunt, coriariorum: ſed & nautea quoque herba eſt. Hinc & nauſcit, ut quidam tradunt, uerbum, quod de grano fabæ dicitur, cum aperitur ut naſcatur, quod ferè ſit naui ſimilis. hinc & nautilus piſcis. Item Romæ Nautiorum familia, & Nauius, & Nautius nomina propria, & Naugerius noſtræ ætatis uir citra inuidiam doctiſſ.

A naue etiam naualis adiectiuum, ut naualis corona, de qua actũ eſt. Hinc & nauale, locus ubi naues fabricãtur, νεώριον grecè dicitur, & ἐπίνειον, & ναύλοχον, & ναύσταθμος, nonnihil licet inter ſe diffe rant. Significat & ναύσταθμος aliquando claſſem, eſt & promontoriũ in Africa Straboni & Melæ. Eſt etiam nauale νεωσοίκος, hoc eſt, tectum ſub quo aſſeruantur naues. Sed nauale quomodo conſtruendum ſit, & quale, præclarè docet Vitruuius in fine v. uoluminis. A nauali, naualis porticus dicta eſt, q̊d naualibus eſſet uicina: hinc & naualis tuba. Martialis in primo: Et freta nauali ſollicitare tuba. Hinc & nauales ſocij, Liuio. Nauale bellum, naualis triumphus, Plinio. Naualis gloria, & nauale crimẽ, Ciceroni in Verr. A græca quidem uoce, nauclerus, nauclerius & naucleriacus, Plauto. Item nautes et nautia, id eſt, nauſea, & uerbũ ναυτιάω, quod eſt nauſeo, & nautilia ars ipſa na uigandi

uigandi, & naulon præmium, ſeu portorium potius, ut dictum eſt: & ναυαγέω naufragor, & ναυηγὸς naufragus, & ναυάγιον naufragium. Item nauarchus, & naucrator, nauis rector & dux: & nauarchis eius nauis, id eſt, prætoria: & naumachia, naualis pugna: & naumachus, & naumachiarius, pugnator: & ναυμαχέω uerbum, & naumachiarius pons Romæ: & ναύμαχα numero plurium, haſtæ & conti quib. in nauali pugna uti cōſuemus, ut apud Home. interpretes obſeruāt: & uerbū ναυτίλλομαι, nauigo: & ναυβάτης, nauta, hoc eſt, qui naue uehitur, item qui in nauibus ſuperflui ſunt, ut eſt apud Vlp. in fine xiij. Pandect. Et quidem, ſi quis, inquit, ſit ex ijs quos uulgò ναυβάτας dicunt. Eſt & ναυστολία nauigatio, & uerbum ναυστολέω ναυστολῶ, quod eſt nauigo, & naues orno, & claſsem paro: & ναυπηγὸς nauis artifex: & uerbū ναυπηγέω, & ναυπηγισμὸς, & ναυπηγισμᾶς

quod nauibus conſtruendis aptũ eſt: etſi hi nauium artifices à Gręcis recentioribus dicti ſunt καλαφαταὶ, qua uoce omnis fermè Venetia paſsim nunc utitur, calaface uocãdo. Eo certe calaphate cognomine iam nonnihil declinante imperio Conſtantinopolitano, Michaël Imperator cognominatus eſt, quod parentes ipſius apud Paphlagonas naues cõſtruxiſſent, ut Græci eorum temporum ſcribunt hiſtorici. Eſt & nauſtologus uel nautologus apud Clementẽ Romanũ pontificẽ, rationũ uel calculi in naui magiſter. Ναυσίποδες uero inſulani dicuntur, quod ex nauibus pedes habere uideantur. Item ναυλόδικαι nauiũ iudices, & magiſtratus hoc nomine fuit Athenis: hinc & nauphylaces & nauphracton, ut antè ſcripſimus. Sunt etiã nomina propria pleraq; gręca à nauib. deducta, Nauſicaa Nauſiſtrata, Nauſicydes, Nauplius, Nauſithous, Nauatus hæreticus, quẽ

Noua

Nouatum noſtrorũ plerique uocant: item Nauſicrates poëta, & Nautiorũ familia, & Naucrari, qui principes dicebantur, ut eſt apud Herodotũ. Notat & Suidas, licet in uulgatis codicibus Naucratij legatur. Meminit & Ariſtoteles in repub. Athenienſium, & Harparotion. Sunt item urbium & locorũ nomina penè innumerabilia, ut Naupactos, Naucratis, & Nauplię aliquot, & Nauſiporus fluuius, quod nauibus ad traijciendum facilis ſit, & Nauportũ, ubi Argo nauis trauecta eſt prope Tergeſte in ſinu Adriatico. Sunt & prouerbia à nauibus non parum multa, quę tum nos ſparſim toto libro attigimus, tum eorum pleraque ſunt copioſe & eleganter ab Eraſmo collecta.

Sed noſtra iam perfecta nauigatione, quum ex alto in portum inueham ur, aliqua de portu ipſo afferre, deq; nonnullis dicendi figuris, non à pro

& portum, qui cothon dicitur, expugnare inſtituit. Idem nec ſemel infra meminit. Strabo quoque in fine ferè XVII. libri quum de Carthagine agit, Cothona inſulam paruam dicere uidetur: ait enim, ὑπόκειται δὲ τῇ ἀκροπόλει ὅ τε λιμὴν, καὶ ὁ κώθων νησίον περιφερὲς εὐρίπῳ περιεχόμενον. hoc eſt, ſubiacẽt arci, & portus & cothon parua inſula in orbẽ ducta, euripo cõprehẽſa. Et paulò pòſt: καὶ τοῦ στόματος τοῦ κώθωνος φρουρουμένου διώρυξαν ἄλλο στόμα. hoc eſt, oſtio Cothonis cuſtodito, effoderunt aliud oſtium. Cothonis & Diod. Siculus meminit, cum de Carmutha alio portu ageret: Portus, inquit, in medio inſulam continet, aquis abundantem, hortiſq; accõmodam, Carthaginenſium quidẽ portui quem Cothona dicunt, perſimilis eſſe uidet. De portubus autem ita diligenter Vitruuius in quinto: De opportunitate quidem portuum non eſt prætermittendum, ſed quibus rationibus tuean

tur naues in his tempeſtatib. explican dum. Hi autẽ naturaliter ſi ſint poſiti, habeantq́ꝫ ἀκρωτήρια, ſiue promontoria procurrentia, ex quibus introrſus curuaturæ, ſiue uerſuræ ex loci natura fuerint conformatæ, maximas utilitates uidentur habere: circùm enim porticus ſiue naualia ſunt facienda, ſiue ex porticibus aditus ad emporia, turréſque ex utraqꝫ parte collocãdæ, ex quibus catenæ traduci per machinas poſſint. Sin autem non naturalem locum neqꝫ idoneum ad tuendas ab tempeſtatibus naues habuerint, ita uidetur eſſe faciendum, uti ſi nullum flumen in his locis impedierit, ſed erit ex una parte ſtatio, tunc ex altera parte ſtructuris ſiue aggeribus expediãtur progreſſus, & ita conformandæ portuum concluſiones. Hactenus Vitruuius. Portus uerò laudes, ſeu uituperationes ſi cupis, Iulius Pollux in primo exequitur: & perinde iam nos pauca de

de dicendi modis ac figuris, ut polliciti ſumus, reddamus. In primis, inhibere remos dicimus, & nauim, ut apud Ciceronē, Quintilianum, Liuium, alios. Vergiliū ex nauigãtium ratione illud appoſitè in VI. dixiſſe uidemus, quanquam id parum notent interpretes: Obuertunt pelago proras. Sunt & illa, tenere, ſubire, petere portū, oſtia. Item, nauem ędificare, cōſtituere, inſtituere, Cæſari, Plinio. Deducere è naualibus, educere è portu, ſubducere nauem, & ad terram detrahere, inſtruere nauem armamentis, comparare nauem, ſumere, conducere, unde illud, nauis cōducta, quoad peruētum ſit eò quò ſumpta eſt. Nauis non domini eſt, ſed nauigantiū. Se in nauim incitare, nauim conſcendere, ingredi, è naui egredi, deſilire, ſe proijcere. Sunt & aliæ figuræ plurimæ, in quibus alij iam elaborarunt: græcè uerò diligentiſsimè collectæ ſunt ab Iulio

Polluce in primo, atque adeò ab hoc labore ſuperſedēdum mihi uiſum eſt.

Habes Dux maxime, quæ de tota re nautica mihi dicēda uiſa ſunt, imò pleraq; etiam quæ uideri poſsint à me curioſe, ne dicam anxiè conquiſita. Sed id certè mihi præſtandum fuit, ut ne ſi qui poſt me idem fortaſſe conabūtur, ulla nauigationis ratio requirenda eſſet, ſed orationis tantū cultus adhibendus, quē ut ego minus præſtare meapte natura potui, ita illum etiā ſępe neglexi, ut, quod uolebam, planius rem patefacerem, nihilq; præterirem. Noſtra tamen hæc qualiacūq; ſint, ſi cum ijs conferantur quę ab alijs adhuc prodita ſunt, non à te modò, qui tuos ſemper ornaſti, ſed à candido lectore ſpero ſtudij ac diligentiæ commendationem habitura.

FINIS.

ROMA